

Dragana Dardić

UNIVERZITET U NOVOM SADU
ASOCIJACIJA CENTARA ZA INTERDISCIPLINARNE I MULTIDISCIPLINARNE
STUDIJE
RODNE STUDIJE

VEB STRANICE ŽENSKIH NEVLADINIH ORGANIZACIJA U BIH

*Mentorica:
Prof. dr Vera Vasić*

SADRŽAJ

Sažetak

1. Uvod

2. Uvod u terminologiju

3. WWW i "stari mediji"

3.1. Izgled sajta

4. Pregled teorijskih stavova: kako koristiti i iskoristiti nove informaciono komunikacione tehnologije?

4.1. Feminističko čitanje novih tehnologija

5. Odgovor međunarodne zajednice

6. Bosna i Hercegovina: žene i IKT

7. Cilj istraživanja i metodologija rada

8. Analiza

8.1. Osnovni podaci

8.2. Dizajn i funkcionalnost sajtova

8.2.2. Fizički opis sajta

8.2.3. Ko uređuje sajt

8.2.4. Kako se dolazi do adrese sajta

8.2.5. Kako identifikuju posjetitelje

8.3. Analiza poruka

8.3.1. Rubrike

8.3.2. Način saopštavanja informacija

8.3.3. Ažuriranje

8.3.4. SOS telefoni i sigurne kuće za žrtve nasilje u porodici

8.3.5. Orijentacija organizacija na zalaganje za ravnopravnost polova

9. Zaključak

10. Bibliografija

11. Prilozi

Sažetak

Rastakajući konvencionalne koncepte vremena i prostora, nove informaciono komunikacione tehnologije, a naročito Internet i veb, omogućavaju grupama i pojedincima, muškarcima i ženama, ma gdje bili, da komuniciraju, da se umrežavaju, dijele informacije i spremaju akcije na način koji je donedavno izgledao nezamisliv. U ovom radu, Internetu i vebu, kao integralnim dijelovima novih tehnologija, pristupa se sa aspekta ženskih nevladinih organizacija, kako bi se sagledali načini na koji one koriste Internet i veb, kao kanale za globalnu razmjenu i prenos informacija, da bi inicirale ili uticale na promjene u društvu u kontekstu ostvarivanja ravnopravnosti polova za koju se zalažu.

Analizom je bilo obuhvaćeno 10 veb sajtova ženskih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini i sajt vladine Agencije za ravnopravnost polova. Nalazi do kojih se došlo pokazuju da organizacije još nisu ovladale novim komunikacijskim tehnikama i da je stepen iskorištenosti veb potencijala na niskom nivou.

Ključne riječi: informaciono komunikacione tehnologije, veb, kiberfeminizam, rodna ravnopravnost

“Kad vas jednom nova tehnologija pregazi, ako niste dio valjka, onda ste dio trotoara.”¹

1. Uvod

Informaciono društvo se razvija brže nego što su to i najveći optimisti predviđali. Ubrzana konvergencija telekomunikacija, masovnih medija i informatičkih tehnologija, poznatija pod nazivom informaciono komunikacione tehnologije (IKT), svakodnevno stvara nove proizvode i usluge nudeći nove načine vođenja poslovanja, trgovine i življenja. Mnogi su ovaj proces okarakterisali kao fundamentalnu transformaciju iz industrijskog u informaciono (ili elektronsko) društvo, te kao najveću revoluciju koja je zadesila ljudski rod.

U ovom radu se fokusiramo na Internet i veb, kao integralne dijelove informaciono komunikacionih tehnologija, čija upotreba je u stalnoj ekspanziji i bez kojih se teško može zamisliti današnji život. Postoji na stotine studija u različitim naučnim disciplinama koje se bave Internetom i ispituju njegov uticaj na pojedinca i društvo, privatnost i bezbjednost, navike Internet korisnika, rasprostranjenost upotrebe, načine upravljanja i kontrole, itd. Internetu i webu se, u ovom radu, pristupa sa aspekta ženskih nevladinih organizacija, kako bi se sagledali načini na koji one koriste Internet i veb, kao kanale za globalnu razmjenu informacija, da bi inicirale ili uticale na promjene u društvu u kontekstu ostvarivanja ravnopravnosti polova.

U prvom dijelu dajemo objašnjenja pojmova Internet i veb koji su se već toliko ustalili u jezičkoj praksi, da su postali samorazumljivi i koriste se često kao sinonimi, mada to nisu. U nastavku dajemo pregled teorijskih shvatanja, sa naglaskom na feminističke, naročito kibefeminsitičke teorije koje, koristeći se rodnom analizom, kritički posmatraju

¹ Ova izjava se pripisuje Nikolasu Negroponteu, jednom od osnivača “Media” laboratorije na Masačusetskom tehnološkom institutu i teoretičaru novih tehnologija koji u svojoj knjizi *Being digital* (Biti digitalan) zastupa tezu da će država-nacija ustupiti mjesto malim i velikim elektronskim zajednicama, te da je borba za atome ili čvrste i konkretne stvari završena i da je ovo čemu danas prisustvujemo borba za bitove. Negroponte je u svojoj knjizi, koja je objavljena 1996. godine, vizionarski predvidio mnoge stvari, a neke od njegovih ideja aktuelne su i danas. Negroponteova citirana izjava, kao uvod prije uvoda, u sebi objedinjava i temu kojom se bavimo u ovom radu (novim informaciono komunikacionim tehnologijama) i jednu od zaključnih poruka – da u eri digitalizacije ne možemo sebi priuštiti luksuz informatičke nepismenosti.

informaciono komunikacione tehnologije, ispitujući mogućnosti stvaranja fluidnih identiteta u virtuelnom prostoru koji bi bili oslobođeni roda, klase i rase.

Ono što karakteriše većinu teorijskih razmatranja u čijem je fokusu Internet je dualizam koji se ogleda u, s jedne strane, veličanju mogućnosti koje pojedincima i društvu u cjelini Internet pruža, i s druge strane u negiranju njegove „emancipacijske“ uloge i potencijala. Tako i jedan broj kiberfeministkinja na Internet i virtuelni prostor gledaju kao na obećanu zemlju, na jedno rajsko mjesto koje čeka da primi svoje korisnike u siguran kompjuterski izgrađen svijet koji ograničava samo naša mašta, dok dio kiberfeminističkih teoretičarki ovo stajalište smatra čistom utopijom, ističući da je Internet je još uvijek duboko seksistička sredina koja ne postoji izvan već ustoličenih društvenih odnosa i ekonomskih, političkih i kulturnih praksi.

U drugom djelu rada je predstavljena analiza 10 veb sajtova ženskih nevladinih organizacija iz BiH i sajta Agencije za ravnopravnost polova BiH koji su u kontinuitetu praćeni pet mjeseci.

U zaključnim razmatranjima ponuđeni su komentari dobijenih rezultata, kao i preporuke koje bi mogle poslužiti za strukturisanje jednog sveobuhvatnijeg istraživanja praksi ponašanja i korištenja veba, ali koje, prije svega, odgovaraju na lokalnu potrebu da se aktivizam ženskih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini učini djelotvornijim kroz upotrebu Interneta i veba čija pojava je korijenito promijenila ne samo poimanje prostora i vremena nego i ponašanja i odnose među ljudima.

Na kraju želim da dam i jednu napomenu jezičke prirode koja se odnosi na termine Internet i veb. Opredijelila sam se za upotrebu velikog početnog slova kod pisanja riječi Internet da bih istakla da se radi o jedinstvenoj Mreži, a ne o puno nekih interneta koji djeluju sami za sebe. Umjesto engleske riječi web koristim, u duhu pravila „piši kao što govoriš“, našu riječ veb², kao skromni doprinos pokušajima da se terminologija koja prati razvoj informaciono komunikacionih tehnologija prevede i prilagodi domaćem kontekstu i domaćim korisnicima/cama od kojih većina ne govori i ne razumije engleski jezik.

² Naša riječ veb sama po sebi ne znači ništa, ali kako nema adekvatnog prevoda koji se ustalio u svakodnevnoj jezičkoj praksi (eng. web – tkanje, opna, mreža, paučina, klopka), koristim riječ veb, jer se već rutinski koristi i u popularnom i u teorijskom diskursu koji tematizuje Internet i informaciono komunikacione tehnologije.

2. Uvod u terminologiju

Internet i veb su riječi koje skoro svakodnevno koristimo, vrlo često kao sinonime, mada se radi o različitim pojmovima. U ovom poglavlju su objašnjena, prije svega tehnička, značenja ovih, kao i termina virtuelni prostor³, jer su bitni za razumijevanje daljeg rada koji problematizuje pitanje roda i upotrebe informaciono komunikacionih tehnologija, među kojima Internet i veb zauzimaju najznačajnija mjesta.

Prema online rječniku kompjuterskih i Internet definicija⁴ **Internet** je "glomazna mreža mreža - mrežna infrastruktura. On povezuje milione kompjutera zajedno formirajući mrežu u kojoj svaki kompjuter može komunicirati sa bilo kojim drugim kompjuterom sve dok su svi povezani na Internet“.

Na stranici Beocity-ja Internet je definisan kao "virtuelno društvo kompjutera i kompjuterskih mreža iz svih dijelova svijeta". U objašnjenju pojma se dalje navodi da je Internet nastao 60-tih, kao projekat vojske Sjedinjenih Američkih Država. Kasnije je ova mreža, tada poznata kao ARPANET, a danas kao Internet, otvorena za široku publiku. „Internet je postao najveća svjetska kompjuterska mreža sa velikim brojem korisnika, a svakim danom se taj broj uvećava, tako da je evolucija Interneta već zapisana u istoriji civilizacije kao jedan od najvećih dostignuća ljudskog roda. Pomoću Interneta informacije iz najrazličitijih oblasti: politike, kulture, nauke, ekonomije, mode i dr. postaju dostupne svima koji su priključeni na ovu mrežu“⁵.

Donedavno su postojale četiri stvari koje ste morali imati da biste bili priključeni na mrežu, tj. Inernet: računar, odgovarajući softer, modem i telefonsku liniju.

Za kratko vrijeme stvari su se promijenile. Za ostvarenje konekcije telefonska linija nije više neophodna, veza može biti uspostavljena i uz pomoć radio talasa - bežični internet, televizije - kablovski internet ili preko satelita kao posrednika u komunikaciji - satelitski internet.

³ Iako virtuelni prostor kao zaseban fenomen, kao „mjesto izvan prostora“ ili vještački stvorena sredina koju grade i reprodukuju komunikacione tehnologije, nije predmet našeg istraživanja, u ovom poglavlju dajemo objašnjenje i ovog pojma, zbog same učestalosti njegove upotrebe, ali i zbog tehničkog i terminološkog razlikovanja od druga dva pojma – Internet i veb, gdje ga Internet čini mogućim, a on sam (virtuelni prostor) u sebi supstituiše i Internet i veb aplikacije dajući im poseban karakter.

⁴ Vidi http://www.webopedia.com/DidYouKnow/Internet/2002/Web_vs_Internet.asp, pristupljeno 12. aprila 2010.

⁵ http://www.beocity.com/za_pocetnike/03.html, pristupljeno 14.maja 2007.

Danas čovjek ne mora da posjeduje čak ni računar da bi bio konektovan, odnosno da bi bio na Internetu. Dovoljno je da ima mobilni telefon koji je podešen za korištenje određenih paketa podrške koji omogućavaju slanje e-mailova, prenos podataka, slanje audio i video zapisa, pretraživanje Interneta, itd⁶.

Za razliku od Interneta, **World Wide Web** nije mreža, nego način pristupa informacijama preko Interneta. Dakle, World Wide Web je skup programa/usluga na Internetu koji omogućavaju pregled multimedijskog sadržaja složenog u obliku hiperteksta (HTML - Hyper Text Markup Language), a pomoću HTTP protokola (Hyper Text Transfer Protocol).

HTML i HTTP su samo jedan od jezika i načina koji se koriste za prenos podataka Internetom⁷.

S obzirom da je web, kako se skraćeno naziva World Wide Web, samo jedan od načina prenosa informacija Internetom, on predstavlja dio svjetske kompjuterske mreže, a ne sinonim za Internet.

Web sajt je mjesto (lokacija) na World Wide Web. Svaki sajt sadrži naslovnu ili početnu stranu i to je prvi dokument koji korisnik vidi kada pristupi sajtu. Sajt može sadržavati i dodatne dokumente i datoteke. Web sajt je tematski i linkovima povezan skup stranica jednog vlasnika koje predstavljaju cjelinu. Dokumenti su formatirani pomoću HTML jezika (Hyper Text Markup Language) koji podržava vezu prema drugim dokumentima, grafikama, audio i video fajlovima. To znači da se može skakati sa jednog dokumenta na drugi jednostavnim klikom na označena mjesta.

„Biti konektovan” ili „biti prikačen“ na Internet znači uploviti u **virtuelni prostor ili virtuelni svijet** koji stvara iluziju pokretljivosti, nesputanosti i rastjelovljenosti.

U našim jezicima (srpskom, hrvatskom i bosanskom) se ravnopravno koristi više termina koji dočaravaju prisustvo na Mreži kao što su virtuelni prostor, virtuelna realnost, kiber prostor, sajberprostor, itd. Svi oni vode porijeklo od kovanice "cyberspace" koju je 1984. lanisrao Vilijam Gibson (William Gibson) u svom sad već kultnom djelu

⁶ detaljnije vidi http://www.mtel.ba/menu/2196/mobilni_internet/?s=gq8f1jdg0s3q137uktftb80b62, ili <http://www.bhtelecom.ba/2071.html> (pristupljeno 12. aprila 2010.).

⁷ www.webopedia.com

"Neuromancer"⁸. Glavni lik u romanu, Kejs, je kompjuterski kauboj koji krstari informatičkim supermagistralama, povezujući svoju svijest sa softverom u kiberprostoru, krećući se kroz obilje podataka, pronalazeći tajne informacije za onoga ko može da plati njegove usluge. Gibson je u ovom svom romanu vizionarski najavio Internet revoluciju i nevjerovatni razvoj informaciono komunikacionih tehnologija.

Virtuelni prostor se najčešće definiše kao globalno umrežen, kompjuterski održavan i generisan, multidimenzionalan i artificijelni prostor, „kao □mjesto izvan prostora □ u kojem su riječi, ljudski odnosi, podaci, bogatstvo, status i moć stvoreni kao iskaz ljudi koji se koriste kompjuterski posredovanom komunikacijskom tehnologijom“⁹. Kiber prostor se definiše i kao „mentalna dimenzija egzistencije, nastala kao posljedica interfejsa čovjeka i kompjutera, paralelni univerzum koji počiva na mreži kompjuterske komunikacije“¹⁰, ali i kao Oz: on jeste, mi tamo stižemo, ali on nema lokaciju; u kiber prostoru odmah gubimo težinu, prestaje sila gravitacije, ali postoji gravitacija izbora.

Sam prefiks „cyber“ (kiber) izveden je iz grčke riječi *kybernáo* (upravljam, vladam) ili *kybernētēs* (kormilar), a u naučne krugove ga inauguriše matematičar Norman Viner (Norbert Wiener)¹¹ određujući kibernetiku kao nauku koja se bavi proučavanjem

⁸ Roman „Neuromancer“ je prvi put objavljen 1984, u izdanju Ace Books, New York, u žanru naučne fantastike. Kod nas se knjiga pojavila u izdanju IPS Media iz Beograda, a na srpski jezik ju je preveo Aleksandar Marković. Gibson, Vilijem (2009). *Neuromancer*. Beograd: IPS Media, drugo izdanje.

⁹ Michael Ogden u Osmančević, Enes (2009). *Demokratskost www-komuniciranja*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.

¹⁰ Jones, Steven (2001). *Virtuelna kultura, identitet i komunikacija u kiber-društvu*. Beograd: XX vek. Str. 11

¹¹ Norbert Viner je 1948. godine objavio knjigu „Kibernetika: ili upravljanje i komuniciranje kod živih bića i strojeva“ čime je, kako se smatra, udario temelje kibernetici kao nauci. No, pokušaji da se kibernetika konstituiše kao disciplina koja proučava procese upravljanja, sežu u antičku Grčku. Pojam je prvi upotrijebio Platon da bi ukazao su složenost, dinamičnost i nepredvidivost karakteristika upravljanja, a na temelju proučavanja vještine upravljanja brodovima (gr. *kybernētēs* - kormilar), kojoj je kranji cilj da brod iz polazne luke sigurno dovede do krajnje, odredišne luke. Nakon Platona pojam kibernetika ponovo afirmiše francuski fizičar i matematičar Henry-Marie Ampere 1843. Pokušavajući sistematizovati sva ljudska znanja, Ampere predlaže novu naučnu disciplinu – kibernetiku, koja je po njemu evoluirala od vještine vođenja brodova do vještine upravljanja društvom. Sam Viner je dugo tragao za odgovarajućim izrazom – nazivom onoga što on naziva „upravljanje i komuniciranje kod živih bića i strojeva“. Jedino što je mogao pronaći bila je grčka riječ „kybernetes“, koja znači „kormilar“. Dajući prednost engleskom izgovoru nad grčkim, uz manje korekcije, Viner je došao do naziva „kibernetika“ (eng. cybernetics). Izvori: <http://www.scribd.com/doc/19323451/Kibernetika>

upravljanja i komuniciranja u biološkim, tehničkim i društvenim sistemima, ili, pojednostavljeno, kao znanje koje će pomoći boljoj organizovanosti našeg svijeta.

3. WWW i "stari mediji"

Šta je to što veb i Internet čini drugačijim i koje su njihove prednosti u odnosu na "stare", tradicionalne medije - štampu, televiziju i radio?

Prema Lejli Turčilo¹² ključne osobine koje veb i Internet odvajaju i čine drugačijim od svih drugih medija jesu:

- decentralizirana struktura
- interaktivnost
- nepregledna količina informacija i
- usmjerenost na korisnika.

Decentralizovana struktura Interneta se, prema Turčilo, ogleda u činjenici da je „raniji dominantni model: jedan emisioni centar – masovna publika, zamjenjen novim modelom mrežnog komuniciranja koji se ogleda u □paradigmi AAA □ u posredovanju informacija: *anything* (bilo što), *anywhere* (bilo gdje) i *anytime* (bilo kad)”.¹³

Ostale tri navedene osobine koje Internet čine drugačijim od starih medija se ogledaju u činjenici da u mrežnoj komunikaciji svako može da bude komunikator ili onaj koji šalje informaciju i recipijent, odnosno onaj koji informaciju prima, dok su kapaciteti za pohranjivanje podataka višestruko povećani, uz istovremeno smanjenje troškova, što je znatno povećalo količinu podataka koji se stvaraju i pohranjuju:

"Svako povezivanje barem dva kompjutera znači izgradnju digitalnog mosta, na kojem svaki od korisnika ima iste mogućnosti i raspolaže istim tehničko-tehnološkim potencijalom da bude i kreator sadržaja i njihov konzument."¹³

I prema Enesu Osmančeviću¹⁴, jedna od ključnih karakteristika veba se ogleda u promjeni tradicionalnih komunikacijskih uloga:

¹² Turčilo, Lejla (2004). Internet i političko komuniciranje u državama u tranziciji: Slučaj Bosna i Hercegovina, stručni rad u Medijska istraživanja, god. 10, br. 1, (55-66), dostupno na hrcak.srce.hr/file/36252

¹³ Ibidem

¹⁴ Osmančević, Enes (2009). *Demokratskost www-komuniciranja.*, Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo.

"Za razliku od ranije čvrste podjele komunikacijskih uloga, i s tim u vezi više ili manje pasivnog primanja informacija, web nudi aktivan odnos primanja i davanja informacija u kreativnoj konzumaciji sadržaja, zapravo nudi mogućnost uspostave komunikacijskog odnosa među korisnicima, za što tradicionalni mediji nemaju mogućnosti."

Osmančević navodi da je veb u kratkom vremenu postao najdinamičniji i najdemokratičniji medij u istoriji komuniciranja. Pod demokratičnošću komunikacije Osmančević podrazumijeva „proces nadilaženja autoritarnog komuniciranja kao monopoloske radnje, pluralizaciju političkog komuniciranja - omogućavanjem jednakih komunikacijskih mogućnosti što većem broju sudionika za suočavanje mišljenja, slobodan protok ideja i uspostavu participativnog komuniciranja" (Osmančević, 2009:6). Internet i veb promijenili su i prirodu same informacije čija cijena, u okvirima internetskog komuniciranja, postaje gotovo beznačajna i za čiji prenos više nisu potrebni ljudski posrednici.

I Zorica Tomić ističe da se Internet razlikuje od svih dosadašnjih komunikacijskih medija:

„Bez obzira na uzrast, pol, boju kože, veru ili zemlju porekla, ljudi pomoću Interneta slobodno mogu da razmenjuju ideje, informacije, mišljenja. Ono što je najzanimljivije jeste činjenica da je Internet najotvoreniji informacijski sistem na svetu. Hiljade računara pružaju usluge koje su na raspolaganju svakome ko ima pristup Mreži”¹⁵.

Informacija je postala dio procesa komuniciranja mnogi-ka-mnogima, a vremenski interval između događaja i nastanka informacije o događaju sveden je gotovo na nulu. Višedimenzionalna priroda informacije ogleda se u činjenici da ona, u komunikacijsko-publikacijskom sistemu veba, ide paralelno kao tekst, zvuk i slika sa brojnim hiperlinkovima koji upućuju na druge izvore ili na arhive o istom ili sličnim događajima. Dakle, ono što veb i Internet čini bitno drugačijim od "starih" medija su globalna dostupnost, multimedijalnost, jeftinoća, jednostavnost, prostorna i vremenska neograničenost, te ravnopravnost korisnika. Drugi riječima, veb objedinjuje sve funkcije

¹⁵ Tomić, Zorica (2000). Komunikacija i novi mediji. U časopisu *Kultura*. Broj 100. Dostupan na sajtu Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka: www.zaprokul.org.rs/CasopisKultura/

i mogućnosti starih medija i procesu informisanja i komuniciranja daje jedan novi kvalitet, jer, prije svega, omogućava aktivniji pristup korisnika izboru informacija i njihovu skoro trenutnu reakciju na plasirane sadržaje. Reakcije javnosti se ogledaju u pisanju komentara ili stavova, diskusijama u forumima, glasanju u anketama, e-mail korespondenciji, itd.

Na ovaj način veb komuniciranje u sebi objedinjuje više modela komunikacija: jedan prema mnogima, mnogi prema jednome i mnogi sa mnogima.

Postoje opravdana strahovanja da će Internet, zbog svojih karakteristika, potisnuti ostale medije i preuzeti vodeću ulogu nad iznošenjem vijesti, stručnih informacija, te nad pružanjem usluga zabave, obrazovanja i trgovine¹⁶.

Ono što je bitno za ovaj rad jeste da veb sajt jedne organizacije zauzima određeni virtuelni prostor kome mogu pristupiti različit ljudi iz različitih zemalja širom svijeta i da Internet i veb pružaju organizacijama nove i drugačije mogućnosti plasiranja informacija i komuniciranja i povezivanja sa drugima koje su prije samo nekoliko godina izgledale kao utopija ili san.

3.1. Izgled sajta

Danas postoje milioni veb sajtova. Neki su dobro posjećeni, neki ne. Broj posjeta zavisi od više stvari, a izgled veb sajta je jedna od njih. I kao što se pažnja posvećuje izgledu novine, dužini trajanja priloga u TV dnevniku ili gostima u radijskoj emisiji, tako se posebna pažnja posvećuje i izgledu veb sajta i njegovoj funkcionalnosti. S obzirom da u ovom radu analiziramo i fizički izgled sajtova, osvrnućemo se na nekoliko stvari bitnih i za tu stranu veb prezentacije.

Grafičkom prezentacijom sadržaja prikazanog u formi veb sajta i drugih veb aplikacija se bavi veb dizajn¹⁷. Iako su neki skloni svesti veb dizajn na puko ubacivanje i slaganje

¹⁶ Darko Hinić u radu „Internet i tradicionalni mediji” iznosi podatke koji govore da je pojava Interneta najviše pogodila TV, te da se vrijeme koje se provodi uz TV program smanjuje kako raste Internet staž korisnika. Hinić, Darko (2004). Internet i tradicionalni mediji u časopisu *e-volucija* broj 7 Centra za proučavanje informacionih tehnologija Beogradske otvorene škole, dostupan na: <http://www.bos.rs/cepit/evolucija/>

¹⁷ Veb/Web dizajn je proces ili skup operacija koji u sebe uključuje: dizajn informacija, tipografiju ili prelom teksta, teoriju tj. kombinacija boja, vizuelni identitet, dizajn procesa, sistemski dizajn, dizajn korisničkog interfejsa, hipertekst teoriju, programiranje, dizajn mreže i servera, web i poslovnu promociju – reklamu i menadžment projekta. Više na: <http://www.urbandizajn.com/>, pristupljeno 11. aprila 2010. godine.

tekstova i slika, postoji mnogo više stvari na koje se mora obratiti pažnja ako se želi imati dobar veb sajt koji je i funkcionalan i vizuelno privlačan. Jer korisnici Interneta danas imaju velika očekivanja.

Očekuju da stranice rade savršeno, da budu pregledne i jednostavne za korištenje, da se lako pronalaze, da su aktuelne, dinamične i bogate i da se brzo učitavaju.

Jedna od stvari o kojoj se mora voditi računa je ime sajta. Ono treba da je asocijativno, odnosno da se može povezati sa vlasnikom sajta - organizacijom ili institucijom i svrhom veb prezentacije.

Svaki posjetitelj voli znati na čijoj se stranici nalazi i ko stoji iza nje. Zato je preporučljivo imati rubriku ili kategoriju *O nama* koja je neka vrsta lične karte organizacije ili institucije sa opisom djelokruga rada.

Bitan stavka u veb dizajnu je i odabir fonta. Slova ne smiju biti premalena, font treba da bude čitljiv, a upotreba više od tri fonta na sajtu se smatra neukusom. Naslovi i podnaslovi treba da budu odvojeni od ostatka teksta.

Preporučuje se i ubacivanje *whitespace* ili prostora za odmor kako bi posjetitelji sajtova mogli odmoriti oči. Obično se ovaj prostor za odmor dobija ubacivanjem razmaka između slike i teksta ili odvajanjem određenih elemenata stranice.

Potrebno je voditi računa i o odabiru boja na sajtu, jer boje imaju direktan i snažan uticaj na ljude. Preporučuju se svjetlije boje jer reflektuju više svjetlosti koja djeluje stimulativno na oči, dok je za tekstove na sajtovima najbolji izbor crn tekst na bijeloj podlozi¹⁸.

Jedan od obaveznih dijelova veb stranice bi trebalo da bude i rubrika Kontakti, sa brojevima telefona, adresom, radnim vremenom i ostalim informacijama bitnim za stupanje u kontakt sa vlasnikom sajta, a u slučaju ovog rada, sa nevladinim organizacijama. Preporučuje se i rubrika Donatori ili Podrška sa osnovnim podacima o donatorima koji finansiraju rad organizacije, jer se na taj način demonstrira

¹⁸ Tekst na sajtu SveZaWeb govori o psihologiji boja, odnosno o upotrebi boja u web dizajnu. Uz napomenu da boje imaju različita značenja u različitim kulturama, u tekstu se preporučuje upotreba plave boje na sajtovima koji prenose značajne poruke, jer plava reflektuje mir, harmoniju, povjerenje i sigurnost, dok se zelena boja preporučuje za finansijske sajtove. U tekstu se skreće pažnja i da svaki deseti posjetilac sajtova ne razlikuje boje, te da je i to potrebno imati na umu kako bi se obezbijedio dovoljan kontrast za diferenciranje elemenata sajta.

Vidjeti: <http://svezaweb.dzaba.com/Dizajn/boje/index.htm>

transparentnost, ozbiljnost i spremnost da se informacije o potencijalnim donatorima podijele sa drugima.

I jedna od najbitnijih stvari je navigacija. Kretanje kroz sajt treba da bude jednostavno i jasno. Meniji ili izbornici bi trebalo da sadrže sve što sajt nudi, mogu biti horizontalni, i tada se obično nalaze na vrhu stranice, i/ili bočni, a poželjno je imati i tražilice (search) koje omogućavaju lakše pronalaženje informacija na sajtu.

4. Pregled teorijskih stavova: kako koristiti i iskoristiti nove informaciono komunikacione tehnologije?

Pojava novih informaciono komunikacijskih tehnologija (IKT)¹⁹ postavila je pred različite naučne discipline nove izazove. Kako prići i razumjeti nove tehnologije? Kako ih koristiti i iskoristiti? Kakve prednosti i/ili nedostatke nosi njihova primjena?

U ovom radu osvrnućemo se samo na neke od izazova sa kojima su se suočili sociolozi, etnolozi i lingvisti, da bi dočarali kompleksnost i širinu pitanja inspirisanih pojavom novih mrežnih komunikacionih kanala, dok će glavni akcent biti stavljen na feminističke teorije i njihov pristup IKT.

Rukavica je bačena i pred međunarodnu zajednicu koja je na rastuću upotrebu informaciono komunikacionih tehnologija odgovorila *Deklaracijom o principima i Akcionim planom* čiji su glavni ciljevi smanjenje digitalnog jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja (sjevera i juga) i omogućavanja pristupa IKT svim ljudima koji od upotreba IKT mogu imati različite koristi, o čemu će takođe biti riječi u ovom radu.

U okviru socioloških razmatranja Internetu se prilazi sa aspekta njegovog uticaja na pojedinca i društvo u cjelini. Jedni smatraju, kako navode **Howard, Rainie i Jones**²⁰, da Internet ima bolestan efekat i zastupaju tezu da Internet oruđe promoviše rast pseudo zajednica, da odgaja novu vrstu radikalnog individualizma, da olakšava nasilje nad

¹⁹ U informaciono komunikacione tehnologije spadaju informacijske tehnologije (kompjuteri, softver), telekomunikacijske tehnologije (telefon, radio i TV emitovanje) i mrežne tehnologije (Internet, mobilni, kablovski i satelitski prenos) koje karakteriše konvergencija, odnosno približavanje, objedinjavanja i sažimanje njihovih potencijala. U zavisnosti od pristupa, IKT se definišu i kao tehnologije i alati koje ljudi koriste kako bi dijelili, distribuirali i sakupljali informacije i kao bi komunicirali jedni sa drugima, jedan na jedan ili u grupama kroz upotrebu kompjutera i međusobno povezanih kompjuterskih mreža.

²⁰ Howard, N. Philip, Lee Rainie i Steve Jones (2001). Days and Nights on the Internet. U *American Behavioral Scientist*. Vol. 45 No. 3 (383-404). Sage publications. Downloaded from <http://abs.sagepub.com> on January 24, 2008.

privatnošću, te da zatrpava moderni život bespotrebnim podacima i glomaznom tehnologijom. S druge strane su oni koji smatraju da je Internet dobar za društvo. Jedan od njihovih argumenata je da Internet dozvoljava idejama da cirkulišu i dopru do široke publike pomažući ljudima da se organizuju, posluju i plasiraju kapital. Njihova argumentacija se zasniva na tezi da Internet tehnologija može pomoći u „poravnavanju“ hijerarhija i umanjivanju moći tradicionalnih elita koje drže monopol nad informacijama, dozvoljavajući nove i interesantne forme zajedništva, čime se građanski aktivizam čini lakšim i efektnijim. No, prema Howard, Rainie i Jones svi argumenti o tome koliko je Internet dobar ili loš za društvo su, u najmanju ruku, hipoteze.

Iako mnogi teoretičari dijele istu bojazan koja će informacione komunikacione tehnologije umjesto bolje obavještenog stanovništva proizvesti zbunjeno stanovništvo, te da će dovesti do otuđenja i samoizolacije, ne smiju se prenebregnuti i njegove pozitivne socijalne karakteristike koje se, kako navodi Zorica Tomić, ogledaju u činjenici da je Internet „društveno neraslojen“, što otvara niz novih mogućnosti za individualne prezentacije koje se opredmećuju u interakciji sa drugima:

„Drugim rečima, nijedan računar nije bolji od bilo kog drugog, i nijedno lice nije bolje od bilo kog drugog. Ko ste vi na Internetu zavisi isključivo od toga kako se predstavite pomoću svoje tastature... Internet omogućava lak, brz i jeftin kontakt s drugim ljudima i drugim kulturama, pomaže u razvijanju veštine čitanja, pisanja, istraživanja i upotrebe jezika. Takođe, Internet predstavlja relevantno sredstvo u savremenim obrazovnim sistemima, tehnološku podršku u okviru porodice, u smislu edukacije i zabave dece, ali isto tako je i nezaobilazno sredstvo umetničkog izražavanja”²¹.

Patricija Valas (Patricia Wallace) Internet definiše kao „jedinstven komunikacijski medij koji podržava skoro svaku ljudsku aktivnost koju možemo zamisliti: od šopinga do seksa, od istraživanja do pobune". Koristimo ga, objašnjava Valasova, da bismo bili u vezi sa prijateljima i radnim kolegama, tražili sniženja i kupovali, provodili istraživanja,

²¹ Tomić, Zorica (2000). Komunikacija i novi mediji. U časopisu *Kultura*. Broj 100. Dostupan na sajtu Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka: www.zaprokul.org.rs/CasopisKultura/

razmjenjivali informacije, stretali strance, kovali zavjere, „pa čak i i pričali sa životinjama“²².

S pojavom Interneta i etnografi i antropolozi počinju da preispituju metode svoga rada, prije svega pristup terenu kao geografski jasno ograničenom istraživačkom lokalitetu, nasuprot kojeg sada stoji ""virtuelni teren".

Ono što je za etnografe bilo neupitno bio je rad na terenu, fizičkom terenu, gdje se obično primjenjivala metoda posmatranja sa sudjelovanjem kako bi se na što vjerodostojniji način opisali i prikazali običaji, vjerovanja i ponašanja određene grupe ljudi, plemena ili naroda.

Ideja i pokušaji da se prevlada tradicionalno poimanje terenskog rada, koje se ogleda u pomaku od materijalnih prostora prema kiberprostoru, utemeljena je prije svega, kako ističe Andreas Vitel (Andreas Wittel), na sve većem broju etnografskih istraživanja on line komunikacije i interakcije, virtuelnih gradova, virtuelnih domaćinstava, itd:

"U posljednjih se nekoliko godina velik broj radova bavi pitanjima identiteta, (novim) oblicima kolektiviteta i (novim) oblicima komunikacije i interakcije. Etnografija koja se usredotočuje samo na virtualne prostore zasigurno je najradikalniji pokušaj odmaka od tradicionalnog "terenskog" pristupa. Ona širi etnografsku praksu na nepoznato područje".²³

Wittel, međutim, upozorava na nekoliko problema sa kojima se virtuelna etnografija suočava: valjanost podataka o korisnicima interneta (jer se tačnost podataka o godinama, polu, nacionalnosti, rasi, itd. teško može provjeriti); ograničenost posmatranja sa sudjelovanjem (jer se ne mogu posmatrati "stvarni ljudi" niti njihovi postupci u različitim društvenim situacijama); nemogućnost da se ispituju društvene veze (jer su hiperlinkovi apstraktni, "osiromašen i jednodimenzionalan način prikazivanja i izražavanja društvenih veza"); te nemogućnost sagledavanja konteksta (jer nema informacija o fizičkim i estetskim karakteristikama korisnika, kao što su način oblačenja, geste, mimika, zvuk glasa, miris).

²² Patricia navodi slučaj gorile Koko koja je učila gestovni jezik od Peni Paterson više od 20 godina i koja se uključila u Internet četovanje (chat). Hiljade ljudi širom svijeta se logovalo da bi čuli šta gorila Koko misli o majčinstvu, omiljenoj hrani, ljubavi, budućnosti, itd.

Wallace, Patricia (1999). *The Psychology of the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

²³ Wittel, Andreas (2004). Etnografija u pokretu: od terena do mreže i interneta. U *Etnografije interneta* (ur. Reana Senjković i Iva Pleše). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 17-25.

Virtuelni prostori nisu više nepoznata područja za etnografe. Virtuelna etnografija se izborila za status posebne discipline čije se mjesto istraživanja premjestilo iz fizičkog u virtuelni prostor, a u pojmovni diskurs se uvodi i vebnografija (webnography) kao istraživački pristup pitanjima autentičnosti bivanja u on-line prostoru²⁴.

Sa stanovišta jezičkih naučnih disciplina, otvoreno je više pitanja koja se tiču nepostojanja normi koje propisuju pravila za pojedine on-line komunikacijske situacije, definisanja on-line jezika i potrebe za jezičkom standardizacijom kompjuterski posredovane komunikacije.

Korisnici Interneta, kako navodi Tadej Praprotnik, spontano razvijaju neku vrstu posebnog jezika koristeći različite strategije kojima nadomještaju odsutnost kontekstualnih znakova koji su uobičajeni u direktnoj, lice-u-lice, komunikaciji:

„Takva je strategija upotreba takozvanog smiješka (engl. *emoticons*, *smileys*, primjerice ☺), koji predoduje izraze lica, a time i raspoloženje sudionika interakcije. Takvi grafički znakovi, ili, točnije, akcenti, funkcioniraju kao "upozorenje" primatelju poruke kako bi trebao razumjeti poruku. Isto tako, sudionici mogu i na tekstualan način predstaviti fizičke aktivnosti (npr. aplaudiranje, grljenje sugovornika). Poznata je i praksa kojom sugovornici tekstualno predoduju neka svoja "psihička stanja", npr. utipkavanjem riječi "hahaha" sugovornici izražavaju smijeh”.²⁵

U kontekstu razvoja kompjuterski posredovane komunikacije Dejvid Kristal (David Crystal) predlaže uvođenje pojma net jezik (eng. *netspeak*) kao posebne vrste interakcije – trećeg medijuma, koji razvija svoja systemska pravila u skladu sa novim okolnostima. Crystal tvrdi da je net govor takav fenomen da će promijeniti način na koji u

²⁴ Evans, Leighton (2010). Authenticity Online: Using Webnography to Address Phenomenological Concerns. Evans u ovom radu, priređenom za 5-tu Globalnu konferenciju “Kiberkulture – istraživanje kritičkih pitanja”, utemeljenje za vebnografiju nalazi u činjenici da su on-line zajednice postali temeljni, prije nego iznimni, dio ljudskih (korisničkih) iskustva i života. Rad je dostupan na Inter-Disciplinary.Net sajtu koji je ustanovljen 1999. kao resurs koji podržava istraživanje, razvoj i publikovanje radova koji prelaze granice tradicionalnih naučnih disciplina:

<http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2010/02/evanspaper.pdf>

²⁵ Praprotnik, Tadej (2007). Karakteristike formiranja socijalnih interakcija u kompjuterski posredovanoj komunikaciji u *Društvena istraživanja*, časopisu za opšta društvena pitanja. Zagreb. Vol. 16 No. 1-2 (251-268). Dostupan na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske – Hrčak. Vidi: hrcak.srce.hr/file/29525

fundamentalnom smislu posmatramo jezik, „jer je on lingvistička neobičnost - istinski novi medijum”²⁶.

Kompjuterski posredovana komunikacija, iako tehnološki strukturisana, predstavlja i, kako navodi Zorica Tomić, „prostor jedinstvenog psihičkog iskustva i u osnovi je socijalni fenomen budući da je (nova) društvena stvarnost koja se stvara kroz interakcije učesnika, zasnovana na jeziku i izvorima informacija podesnim za artikulaciju poruka koje su svrhovite”²⁷.

Dihotomija dobar/loš karakteristična je i za teoretičare ljudskih prava i aktivisti/kinje mirovnih, ekoloških i ženskih organizacija koji preispituju mogućnosti informaciono komunikacionih tehnologija. Za jedne IKT predstavljaju sredstvo globalizacije koja se odvija pod nejednakim uslovima što povećava socijalnu i ekonomsku nejednakost između i unutar zemalja, dok za druge IKT služi kao "sredstvo otpora, socijalne mobilizacije i razvoja u rukama ljudi i organizacija koje rade na polju slobode i pravde”²⁸.

Sa stanovišta ljudskih prava, Saša Madacki²⁹ tvrdi da je Internet jedan od najboljih vidova komunikacije, zato što je jeftin i globalan:

"U odnosu na tradicionalne metode (telefonski pozivi, telefaks, pisma), Internet je povećao kapacitete za lobiranje, omogućavajući jednostavni i rani pristup informaciji, bržu diseminaciju informacija, masovnost poziva na kampanju, kao i organizaciju međunarodnog pristiska po određenom pitanju".

No nekada, kako navodi Madaci, ni pravovremena informacija nije dovoljna za odlučivanje o akciji. On kao primjer navodi vijest o početku masovnih ubijanja u Ruandi koja je munjevito obišla svijet, ali nije izazvala pravovremenu reakciju međunarodnih snaga UN:

"Slučaj Ruande zorno je demonstrirao kako su satelitske komunikacije i mediji obezbijedili protok informacije "na vrijeme". Međutim, tehnologija nije mogla

²⁶ Vidi: [Prikaz knjige: Jezik i internet, Devid Kristal](#) u časopisu e-volucija br. 10 (2005) Beogradske otvorene škole.

²⁷ Tomić, Zorica (2000). Komunikacija i novi mediji u časopisu *Kultura*. Broj 100. Dostupan na sajtu Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka: www.zaprokul.org.rs/CasopisKultura/

²⁸ *Trening materijal za multimediju: Rod i ICT politika - Handout*. Trening materijal je izrađen u okviru Programa podrške ženskom umrežavanju Asocijacije za progresivne komunikacije (Association for Progressive Communications' Women's Networking Support Programme – APC WNSP). www.apc.org

²⁹ Madacki, Saša (2003). Nove informacijsko-komunikacione tehnologije i ljudska prava: Internet. U *Ljudska prava za nepravnike: Priručnik za nastavu*. Centar za ljudska prava Univerziteta u Podgorici. (313-328).

determinirati i odgovor. Dakle, u pitanju je bila politička volja, a ne informiranost o datim dešavanjima. Bez obzira na stepen tehničko-tehnološkog razvoja, volja je ta koja može inicirati odgovor. Sama po sebi tehnologija predstavlja samo alat. Volja pojedinaca je odlučujuća. Pojednicima, voljnima djelovanja, valjana informacija je prekidač za pozitivnu promjenu toka dešavanja".³⁰

S obzirom na količinu informacija koja se razmjenjuje Internetom, on se često poredi sa sa agorom, trgom gdje su se okupljali slobodni građani u antičkoj Grčkoj i odlučivali o važnim državnim pitanjima. Opisivanje Interneta i kiber prostora kao virtualne atinske agore za Džozefa Lokarda (Joseph Lockarda)³¹ je odraz neznanja i samoobmane:

„Jer, očito, treba ponoviti ono što je jasno: kiber prostor je skup prostor. Istinski vjernici koji hvale internet kao ostvarenu demokratiju, kao elektronsku gradsku skupštinu, žive sa klasnih povezima na očima u zbrci samoobmane....Svi prešućuju neosporivu činjenicu da je pristupni kapital glavarina za buduće virtuelne građane”.

Podsjećajući da prisustvo u virtuelnom prostoru zahtjeva kupovinu računara, plaćanje računa za konekciju, popravku opreme kada ista zakaže, Lockard skreće pažnju i na „ideologiju jeftinoće računara” koja se manifestuje kroz stalno ponavljanje da cijene računara padaju:

„Cijene doista padaju, ali je ta ekonomska logika valjana baš poput atičke mozgalice o tome da se trka nikad ne može okončati, jer trkači moraju prvo pretrčati polovicu udaljenosti, zatim polovicu polovice i tako u beskonačnost. Kako cijene padaju, prestaje proizvodnja jeftinog i manje profitabilnog hardvera, a industrija uspostavlja napredniji, skuplji i profitabilniji standard”³².

Lockard zaključuje da kiber prostor, „kao mjesto proizvodnje koje (još) ne pripada nekom određenom vlasniku”, izmiče političkim formulacijama koje su zaostale nakon industrijske revolucije, ali da „zasigurno nije klasno neutralan”.

³⁰ Madacki, Saša (2003). Nove informacijsko-komunikacione tehnologije i ljudska prava: Internet. U *Ljudska prava za nepravnike: Priručnik za nastavu*. Centar za ljudska prava Univerziteta u Podgorici. (313-328).

³¹ Lockard, Joseph (2004). Progresivna politika, elektronički individualizam i mit o virtualnoj zajednici. U *Etnografije interneta* (ur. Reana Senjković i Iva Pleše). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 251-262.

³² Ibidem.

I Iva Nenić smatra da tehno optimisti ili tehno utopisti pretjeruju pridavajući Internetu i virtualnoj kulturi skoro religijsku ulogu i mogućnost da tvore nove oblike socijalne solidarnosti kojima dominiraju interkulturalnost, tolerancija i nestanak svakovrsnih marginalizacija, po polnoj, etničkoj, klasnoj ili starosnoj osnovi. Nenićka je mišljenja da se ovakve utopijske vizije sajber kulture mogu razumjeti, ali ne i opravdati, jer „Internet i sajber kultura samo umnožavaju postojeće mogućnosti, suštinski ne proizvodeći radikalno nove forme saobraćanja (tj. obraćanja drugome) i suživota (obitavanja u zajednici)“³³.

Na ovom mjestu u pregled teorijskih shvatanja uvodimo **feminističke teoretičarke** koje bi na gore iznesenu tvrdnju da kiberprostor „nije klasno neutralan“ dodale da nije ni „rodno neutralan“.

4.1. Feminističko čitanje novih tehnologija

Sa stanovišta nekih feminističkih teorija, veb, Internet i virtualni prostor predstavljaju jedan segment društvene stvarnosti koji odražava odnose moći koje treba kritički preispitati s ciljem razotkrivanja njihovog hegemonističkog i mizoginog ustrojstva.

Tako Rosi Braidotti (Rosi Braidotti), feministička filozofkinja, kaže da se jedna od velikih suprotnosti slika virtualne stvarnosti sastoji u tome što „one nadražuju našu maštu, obećavajući čuda svijeta bez roda, dok istodobno reproduciraju neke od najbanalnijih, dosadnih slika rodnog identiteta, ali i klasnih i rasnih odnosa koje uopće možemo zamisliti“:

„U doba velikog tehnološkog napretka zapadna kultura uvijek ponavlja neke od svojih najustrajnijih navika, naročito tendenciju da se stvore razlike i da se hijerarhijski organiziraju. Dakle, premda kompjuterska tehnologija naizgled obećava svijet s onu stranu rodni razlika, rodni jaz se širi. Sve te priče o sjajnom, novom telematskom svijetu prikrivaju sve jaču polarizaciju resursa i sredstava, u kojoj su žene glavne gubitnice. Stoga postoje jake naznake da pomicanje konvencionalnih granica između polova i proliferacija svih vrsta

³³ Nenić, Iva. (2004). Kultura sajber prostora . U časopisu *e-volucija* broj 5. Centra za proučavanje informacionih tehnologija Beogradske otvorene škole, dostupan na: <http://www.bos.rs/cepit/evolucija/>

razlika putem novih tehnologija neće biti ni blizu tako oslobađajuća kao što bi cyberumjetnici i ovisnici o Internetu htjeli da povjerujemo”³⁴.

„Za istinsku promjenu modela mišljenja i mentalnih navika tehnologija nije dovoljna”, poručuje Braidotti.

Shvatanje Interneta i www kao novih medija koji samo čekaju na konceptualno i umjetničko osvajanje, za Verenu Kuni, historičarku umjetnosti, je previše pojednostavljeno, jer, kao ističe, „svaki medij je onoliko nov, otvoren, fluidan, otkrivajući i/ili revolucionaran koliko su to ljudi koji se njime koriste – a svaku upotrebu bilo kojeg medija treba razmotriti u njezinom kontekstu, naročito unutar sociološkog okvira u kojem se ona odvija”³⁵.

Pojava novih informaciono komunikacionih tehnologija izrodila je novi pravac u feminizmu – kiberfeminizam koji se često naziva i trećim valom feminizma.

Ovaj pravac, koji se brzo i spontano razvijao u različitim dijelovima svijeta, smješta borbu za drugačiju reprezentaciju žene, koju diktiraju patrijarhalni kulturni obrasci, s onu stranu kompjuterskog ekrana – u virtualni prostor koji je, prema mišljenju većine zagovornica ovog pravca, oslobođen starih rodničkih odnosa i borbi i u kojem možeš biti šta god želiš, bez obzira na stvarno godine, pol, rasu ili ekonomsku situaciju.

Tako jedna od rodonačelnica termina kiberfeminizam Sejdi Plant (Sadie Plant) kiberfeminizam opisuje kao „savez između žena, strojeva i nove tehnologije kojom se žene služe“, a Nensi Paterson (Nancy Paterson) ga definiše kao „filozofiju koja se ne oslanja na logiku i jezik isključivosti i odvajanja“:

„On nudi pravac za rekonstruiranje feminističke politike kroz teoriju i praksu sa fokusom na novu tehnologiju radije nego na druge razdorne faktore. On odbacuje trend brižno obrađenih opisa ljudi koji se oslanjaju na više od nekoliko pridjeva. Jer pitanje nije da li žene mogu biti tačno opisane kao lezbejske separatistice, pacifistkinje, obojene žene...već - da li možemo prepoznati i osloviti osobni i

³⁴ Braidotti, Rosi (1999). *Cyberfeminizam s razlikom*. U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 25-41.

³⁵ Kuni, Verena (1999). *Budućnost je fe-mail*. Neke misli o estetici i politici cyberfeminizma. U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 131-145.

politički uticaj koji nove elektronske tehnologije i mediji imaju na naš svakodnevni život".³⁶

"Multimedija, interaktivni video, virtualna stvarnost, te nove tehnologije predstavljaju za žene mogućnost da se probiju iz unaprijed određenih uloga i napisanih dijaloga. Zečija rupa u koju se možemo stropošati", smatra Patersonova.

Istraživačica i dizajnerica MUD-ova³⁷, koji se baziraju na tekstualnoj interakciji između korisnika, Ejmi Bruckman (Amy S. Bruckman) navodi da je pol toliko fundamentalan za ljudske interakcije „da je ideja o osobi bez roda apsurdna“:

„U mnogim MUD-ovima moguće je stvarati rodno neutralne likove.....Kada sam prvi put upoznala lik bez roda, osjetila sam duboki osjećaj nelagode. Kako se odnositi prema takvoj osobi? Najveću nesigurnost izazivala mi je moja nelagoda zbog vlastite nelagode: zašto je rod važan? Opušteno razgovaram sa slučajnim strancem; zašto osjećam potrebu da znam njegov ili njezin rod?“³⁸

Ovo iskustvo, prema Bruckmanovoj, naglašava dvije stvari: način na koji rod strukturira društvene odnose i način na koji MUD-ovi, kao radionice o identitetu, pomažu ljudima da razumiju ovaj fenomen, iskusivši ga. „Mreža postepeno mjenja ne samo način na koji radimo, nego i način kako mislimo o sebi – i konačno, ko smo“, zaključuje Bruckmanova. I za Šeri Turkle (Sherry Turkle) Internet predstavlja važan društveni laboratorij za eksperimentisanje s konstrukcijama i rekonstrukcijama sebe.

³⁶ Paterson, Nancy (1999). *Cyberfeminizam*. U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 43-47.

³⁷ MUD (eng. Multi-User-Domains ili Multi-User-Dungeons) – tekstualno zasnovana višekorisnička okolina virtualne stvarnosti, organizovana kao metafora fizičkog prostora. Najraniji MUD-ovi su bili interaktivne višekorisničke kompjuterske igre, a kasnije su se razvili i tzv. društveni MUD-ovi, koji funkcioniraju kao svojevrsni forumi bazirani na tekstualnoj interakciji između korisnika.

³⁸ Bruckman, Amy S. (1999). Zamjena roda na Internetu. U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 183-192. Bruckmanova tvrdnju o polu kao fundamentalnom za ljudske interakcije ilustruje i pričom o američkoj humorističkoj seriji „Saturday Night Live“ u kojoj se pojavljuje Pat, lik bez očiglednog pola. Publika je nestrpljiva da otkrije njegov pol. Jednom prilikom Pat odlazi u frizerski salon na čijem cjenovniku piše da je šišanje za muškarce 7 dolara, a za žene 9. Publika napeto iščekuje, no Pat odlazi plativši 10 dolara šišanje, rekavši frizeru da zadrži ostatak. Publika nastavlja da prati Pat namamljena obećanjem otkrivanja njegovog/njezinog pola.

Za nju je računar „evokativni objekt, jer potiče razmišljanja o sebi i razmišljanje uopšte“³⁹.

Jedna od najznačajnijih i najcitiranijih feminsitičkih teoritičarki, Dona Haravej (Donna Haraway) uvodi u feministički diskurs pojam kiborga, stvorenja postrodnog svijeta, kojeg opisuje kao „hibrid mašine i organizma, tvorevinu društvene stvarnosti koliko i fikcije“. Polazeći od kritike totalizujućih feminizama socijalističkog, marksističkog i radikalnog pravca i razvoja novih tehnologija koji konstituše nove odnose u društvu, Dona Haravej zagovara politiku ukorijenjenu u tvrdnjama „da je u nastajećem sistemu svjetskog poretka, analognog po svojoj novini i dometu onome koji je stvorio industrijski kapitalizam, došlo do temeljnih promjena u prirodi klase, rase i roda“⁴⁰.

Ovaj prelazak iz organskog industrijskog društva u polimorfan informatički sistem, Haravej opsiuje kao prelazak sa udobnih, starih hijerarhijskih dominacija na zastrašujuće nove mreže koje naziva „informatikom dominacije“. U tako definisanom sistemu prestaju da važe hijerarhijski dualizmi (duh/tijelo, životinja/čovjek, organizam/mašina, javno/privatno) koji su uređivali diskurs na „Zapadu“. Oni su, kako navodi Haravej, pojedeni ili „tehno-svareni“:

„Stvarna situacija žena jeste njihova integracija/eksploatacija u jednom svjetskom sistemu produkcije/reprodukcije i komunikacije koji se može nazvati informatika dominacije. Dom, radno mjesto, tržište, javna scena, samo tijelo – sve se to može raspršiti i dovesti u međudejstvo na bezmalo beskonačne, polimorfne načine, sa krupnim posljedicama za žene i druge“⁴¹.

Haravej dalje tvrdi da komunikacione tehnologije i biotehnologije, „kao najznačajnija oruđa za ponovno oblikovanje naših tijela“, nameću nove društvene odnose ženama

³⁹ Turkle, Sherry (2004). Konstrukcije i rekonstrukcije sebstva u virtualnoj stvarnosti: igranje u MUD-ovima. U *Etnografije interneta* (ur. Reana Senjković i Iva Pleše). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. Str. 101-113. Podupirući tezu da su virtuelni svjetovi „okruženja koja dopuštaju proživljavanje iskustva koja bi bila teško iskusiti u stvarnosti“, Turklova navodi primjer Pitera, 23-godišnjeg studenta Univerziteta u Masačusetsu koji, zbog krhoga zdravlja, nikada i nigdje nije putovao i kojem MUD-ovi koje posjećuje omogućavaju da razgovara sa ljudima i da proširuje svoj društveni prostor, a usput su zaslužni i za jedinu romansu i intimnost u Piterovom životu.

⁴⁰ Haraway, Donna (2002). Manifest za kiborge: nauka, tehnologija i socijalistički feminizam osamdesetih godina XX vijeka. U *Uvod u feminističke teorije slike* (ur. B. Anđelković). Centar za savremenu umetnost. 309-347.

⁴¹ Ibidem

široom svijeta, te da, kao takve, moraju biti sagledane ne samo kao „formalizovani tehnološki i naučni diskursi, nego i kao instrumenti za nametanje značenja“.

Autorica „Manifesta za kiborge“ koji je napisala još 1985. godine, u spoju organizma (čovjeka) i mašine vidi nove mogućnosti za preispitivanje kategorija kao što su klasa, rasa i rod. Kiborg je za nju figura koja premošćava hijerarhijske kategorije prirodnog i vještačkog, organskog i tehnološkog.

U odnosu čovjeka i mašine, kako kaže Dona Haravej, nije jasno ko stvara, a ko je stvoren. Za nju mašine nisu nekakvo ONO koje treba pokrenuti, obožavati i držati pod svojom vlašću. Mašine su mi, naši procesi, jedan aspekt našeg utjelovljenja. Za nju stvarnost savremenog života podrazumjeva odnos čovjeka i tehnologije koji je postao toliko intiman da više nije moguće odrediti gdje se mi završavamo, a gdje počinju mašine:

„Moj mit o kiborgu tiče se, dakle, prekoračenih granica, moćnih spojeva i opasnih mogućnosti koje bi progresivno nastrojeni ljudi mogli da ispitaju kao dio neophodnog političkog rada“.⁴²

Ili, kako to Haravejeva drugačije kaže: „Radije bih bila kiborg, nego boginja.“

Upravo u ovoj izjavi sadržana je filozofija koju su prihvatile mnoge kiberfeministkinje, jer *biti kiborg* pretpostavlja mogućnost/višestrukost/fluidnost/propusnost, dok *biti boginja* ne ostavlja više mogućnosti od one koju status rodno određene boginje nosi.

O brisanju granica između ljudskog i mehaničkog, biološkog i tehnološkog, prirodnog i umjetnog, govori i Rosanne Stone. No, bez obzira na mogućnosti koje nudi „konsenzualna halucinacija cybersapcea“, Stone upozorava da se ne može pobjeći od tijela:

„Bez obzira na to koliko subjekt može postati virtualan, uvijek postoji i pridruženo mu tijelo. Ono može biti negdje drugdje – to negdje drugdje možda je povlašteno gledište – ali svijest ostaje čvrsto ukorijenjena u tjelesnome. Istorijski gledano, tijelo, tehnologija i zajednica tvore jedno drugo“.⁴³

⁴² Haravej, Dona (2002). Manifest za kiborge: nauka, tehnologija i socijalistički feminizam osamdesetih godina XX vijeka. U *Uvod u feminističke teorije slike* (ur. B. Anđelković). 309-347.

⁴³ Stone, Allucquere Rosanne (1999). Neka stvarno tijelo ustane, molim! U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 99-120.

Ističući da „nijedno virtuelno tijelo, ma kako bilo lijepo, neće usporiti smrt cyberpanera od AIDS-a”, Stone dodaje da se „čak i dobu tehnosocijalnog subjekta, život živi tijelima”.

U red teoretičarki koje na kiberfeminizam gledaju i kao na politički čin koji, kako to sugerise Dona Haravej, može nametati značenja, spada i Verena Kuni. Ona predlaže definiciju kiberfeminističke prakse kao „i političke i estetičke strategije – strategije svjesnog rada putem replikacije i simulacije umjesto pozivanja na tradicionalne strategije reprezentacije“, čime se, kroz korištenje novih tehnologija, potkopavaju tradicionalni stereotipi o rodu.

Jedinstvene definicije šta je kiberfeminizam, zapravo nema. Postoji samo 100 antiteza šta kiberfeminizam nije⁴⁴. Naime, na prvom međunarodnom skupu kiberfeministkinja u Kaselu 1997. odlučeno je da se, s obzirom na različite stavove prema umjetnosti, kulturi, teoriji, politici, komunikaciji i tehnologiji, a na terenu Interneta, izbjegne njegovo definisanje.

Jedna od učesnica ovog skupa, američka umjetnica i feministička teoretičarka, Fejt Vajdling (Faith Wilding) kaže da odbijanje definisanja deluje kao atraktivna, nehijerarhijska, anti-identitetska taktika, ali da kiberfeministkinje moraju jasno formulisati političke ciljeve i pozicije kiberfeminizma, „ukoliko žele da istražuju, teoretišu i rade u praksi na stvaranju veće vidljivosti načina na koji komunikacione tehnologije, tehnonauke i kapitalistička dominacija globalnih komunikacionih mreža širom svijeta utiču na žene (i druge)”⁴⁵.

Novi društveni, kulturni i ekonomski uslovi, nastali pod uticajem globalnih tehnologija, moraju biti stavljeni pod lupu novih formulacije feminističke teorije i prakse koje bi mogao da ponudi kiberfeminizam, smatra Vajdlingova:

„Strateška i politička upotreba ovih tehnologija može unaprediti napore transnacionalnog pokreta koji nastoji da se infiltrira i napadne mreže moći putem komunikacije i aktivističko-feminističkih projekata solidarnosti, edukacije, slobode, vizija i otpora. Da bi postigle efikasnost u stvaranju političkog feminističkog okruženja na Netu koji dovodi u pitanje trenutne rodne,

⁴⁴ 100 teza šta kiberfeminizam nije mogu se pogledati ovdje: [100 anti-theses](http://www.labris.org.rs/pojmovnik/gde-je-feminizam-u-sajberfeminizmu/page-2.html)

⁴⁵ Vidjeti: <http://www.labris.org.rs/pojmovnik/gde-je-feminizam-u-sajberfeminizmu/page-2.html>

rasne, starosne i klasne strukture, sajberfeministkinje bi trebalo da upotrebe istraživanja i startegije avangardne feminističke istorije i njenu kritiku institucionalizovanog patrijarhata“⁴⁶.

Inače, sama kovanica – kiberfeminizam (nastala dodavanjem prefiksa kiber/sajber uz riječ feminizam) ima političku težinu, jer implicira žensko upravljanje (kromilarenje) i usvajanje i osvajanje novih informaciono komunikacijskih tehnologija.

Kovanicu je, negdje paraleleno kada i Sejdi Plant u Velikoj Britaniji, počela da koristi i australijska grupa VNS Matrix. Grupa je među prvima počela, služeći se kompjuterima i optičkim tehnologijama, propitivati i dešifrovati granice dominacije i kontrole koje okružuju visoko-tehnološku kulturu. Grupa je 1993. proizvela kompjutersku instalaciju „All New Gen“ koja je kompjuterski simulirana igra za rodno neodređene igrače⁴⁷.

Govoreći o projektima na kojima grupa radi, jedna od osnivačica VNS Matrix **Julianne Pierce**, je objasnila da je njihov glavni izazov kako predstaviti „ne-specifičan rod“:

„Govorimo o rodnom identitetu i politici, konstrukcijama identiteta i subjektivnosti, te radimo na upisivanju sveg toga, i vizuelno i u narativu strukturu. To je za nas glavni izazov cyberfeminizma: kako uključiti feministički jezik u tehnologiju, kako uključiti tijelo u tehnologiju, kako uključiti feminističku ideologiju i tehnologiju i kako podvrgnuti tehnologiju vlastitim ciljevima i svrhama. To je naš najvažniji projekt“⁴⁸.

Može izgledati paradoksalno, u eri galopirajućeg razvoja novih informaciono komunikacionih tehnologija, pozivati se, u ovom radu, na zbornik tekstova objavljen prije 11 godina, ali pitanja koje su otvorile feminističke autorice tekstova u zborniku *Cyberfeminizam* i dalje su aktuelna; nije ih pregazio „tehnološki valjak“ Nikolasa Negropontea. I dalje se kiberfeminizam nastoji konstituisati ako alternativni diskurs i praksa koji može kategoriju/pojam žene „odvojiti od žene“ i ponovo ga uspostaviti u željenom imaginariju i novom poretku značenja, urušavajući društveno ustanovljene norme i njihove konstrukcije. Igor Marković, urednik ovog zbornika, citirajući Donu Haravej,

⁴⁶ Vidjeti: <http://www.labris.org.rs/pojmovnik/gde-je-feminizam-u-sajberfeminizmu/page-2.html>

Originalni tekst na engleskom jeziku dostupan je na:

http://www.obn.org/reading_room/writings/html/where.html

⁴⁷ Projekti na kojima je grupa VNS Matrix radila dostupni su na: www.sysx.org/vns

⁴⁸ Pierce u Schaffer, Kay (1999). Sporna zona: kibernetika, feminizam i reprezentacija. U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 121-129.

poručuje da „trebamo snagu moderne kritičke teorije o načinima na koje se značenja i tijela stvaraju, ne zato da bi porekli značaj značenja i tijela, već da bi živjeli u značenjima i tijelima koja imaju budućnost“:

„Jednom rječju trebamo napustiti postojeće identitete, pravila, norme i običaje i stvoriti naše vlastite. Cyberfeminizam je novo, nedovoljno istraženo područje za spajanje najboljih tradicija feminizma s prednostima koje pružaju novi mediji. Cyberfeminizam nije konačan odgovor, univerzalna teorija, skup pravila bez greške. To je jedan od interesa žena i muškaraca on-line (najčešće) i pokušaj stvaranja načina života, vrijednosnog sustava i istraživanja svijeta i našeg mjesta u njemu.“⁴⁹

5. Odgovor međunarodne zajednice

Ma koliko upotreba Interneta danas bila raširena, brojni teoretičari i aktivisti nevladinih organizacija upozoravaju da nemaju svi pristup Internetu i da nove informaciono komunikacione tehnologije stvaraju novi „digitalni“ jaz između bogatog Sjevera i siromašnog Juga.

„Ne možemo“, kako ističe Patricia Clough⁵⁰, „jednostavno iskoračiti iz ekonomskog, političkog i socijalnog konteksta stvarnosti koju naša tijela nastanjuju, oblikovanog našom poviješću, jezikom, sjećanjima i nesvjesnim željama“. Ona naglašava da je pristup informacijsko-komunikacijskim tehnologijama „značajno političko pitanje koje uveliko oblikuje nove klase privilegovanih i podređenih“.

Pod pristupom se podrazumijeva mogućnost upotrebe IKT, što ne zahtijeva samo tehnologiju, već i informisanost i znanje.

⁴⁹ Marković, Igor (1999). Uvod: Zašto cyberfeminizam? U *Cyberfeminizam* (ur. Igor Marković). Zagreb: Centar za ženske studije. 13-18.

⁵⁰ Clough, Patricia u Victoria Pitts (2003). *In the Flesh: The Cultural Politics of Body Modification*. New York: Palgrave Macmillan. Originalni tekst sa engleskog jezika prevela je Ivana Dračo u svom magistarskom radu „Umrežene: virtualne sabotreke matrice reprezentacije“. Univerzitet u Sarajevu. Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije: Magistarski program „Rodne studije“, juli 2008.

Međunarodna zajednica je na „digitalni jaz“⁵¹ odgovorila *Deklaracijom o principima i Akcionim planom* čiji su glavni ciljevi smanjenje digitalnog jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja i omogućavanja pristupa IKT svim ljudima koji od upotreba IKT mogu imati različite koristi.

Deklaracija o principima i Akcioni plan su usvojeni u decembru 2003. godine u Ženevi na Svjetskom samitu o Informacionom društvu (WSIS – World Summit of the Information Society), a dodatno su operacionalizovani dvije godine poslije - 2005, u Tunisu, gdje je održan drugi Svjetski samit o Informacionom društvu.

Cilj ženevskog samita je bio da podstakne i razvije jasnu izjavu političke volje i preduzme konkretne korake u uspostavljanju informacionog društva za sve, reflektujući različite interese u učešću, dok je cilj tuniskog sastanka bio „stavljanje u pokret“ ženevskog Akcionog plana i iznalaženje solucija i postizanje saglasnosti u sferama internetskog upravljanja, finansijskih mehanizama i praćenja i primjene ženevskih i tuniskih dokumenata.

Definišući Internet kao važno globalno sredstvo za ekonomski, društveni i obrazovni razvoj, svjetski lideri okupljeni u Ženevi⁵² su iskazali zajedničku želju i opredjeljenost „da grade razvojno orijentisao i na ljude usmjereno informaciono društvo, gdje svako može stvarati, pristupiti, koristiti i dijeliti informacije i znanje“.

U ženevskoj "Deklaraciji o principima - izgradnja Informacionog društva: globalni izazov u novom milenijumu"⁵³, u paragrafima od 11 do 16, pobrojane su grupe kojima će,

⁵¹ Digitalni jaz ili digitalna podjela (digital divide) se najčešće odnosi na neravnomjernu raspodjelu mogućnosti pristupa internetu i informaciono-komunikacionim tehnologijama u širem smislu. Potrebno je razlikovati *digitalnu podjelu u užem smislu* koja označava nejednakosti u pristupu internetu koje su markirane određenim karakteristikama kao što su pol, uzrast, rasa, etnička pripadnost, obrazovanje, visina prihoda i *globalnu digitalnu podjelu* koja ukazuje na razlike koje postoje prevashodno između zemalja i regiona sveta u pogledu pristupa internetu. Više na:

http://www.bos.rs/cepit/idrustvo2/tema8/Digitalna_podjela.pdf

Generalni sekretar UN Kofi Annan je digitalni jaz opisao kao više jazova u jednom: „Postoji tehnološki jaz - velike razlike u infrastrukturi. Postoji jaz u pogledu sadržaja. Mnoštvo informacija na internetu jednostavno nije relevantno, nije od značaja za stvarne potrebe ljudi. A skoro 70% sadržaja svjetskih sajtova je na engleskom jeziku, što istovremeno ugušuje lokalne glasove i poglede. Postoji rodni digitalni jaz, sa ženama i devojčicama koje imaju manje pristupa informacionim tehnologijama nego muškarci i dečaci“.

Više na: <http://www.un.org/apps/sg/sgstats.asp?nid=695>

⁵² Ženevski samit okupio je 11.000 učesnika - blizu 50 šefova vlada i njihovih zamjenika, 82 ministra i 26 zamjenika ministara iz 175 zemalja, kao i predstavnike međunarodnih organizacija, privatnog sektora i civilnog društva. Broj učesnika na tuniskom samitu popeo se na 19.000. Više na:

<http://www.itu.int/wsisis/basic/about.html>

⁵³ Svi dokumenti usvojeni na dva svjetska samita o informacionom društvu, u Ženevi 2003. i Tunisu 2005., uključujući Deklaraciju o principima i Akcioni plan, dostupni su na: <http://www.itu.int/wsisis/index.html>

prilikom planiranja i razvoja nacionalnih IKT strategija, biti posvećena posebna pažnja, među kojima su i žene:

"Mi potvrđujemo da razvoj IKT pruža ogromne mogućnosti za žene koje trebaju biti sasatavni dio i ključni akteri u Informacionom društvu. Mi smo se obavezali da osiguramo da Inforamciono društvo omogući žensko osnaživanje i njihovu punu participaciju na bazi jednakosti u svim sferama društva i svim procesima donošenja odluka. Da bi se ovo ostvarilo, trebali bismo uključiti perspektivu rodne jedanokosti i koristiti IKT kao oruđe za stizanje do tog cilja."

Pored žena, u *Deklaraciji o principima*, kao posebne grupe o kojima treba voditi računa i uobziriti njihove potrebe prilikom kreiranja strategija za razvoj informacionog društva, su navedeni i mladi, zatim marginalizovane i ranjive grupe, kao što su migranti, interno raseljena lica, izbjeglice, nezaposleni, manjine, nepriviligovani, nomadski narodi, starije osobe, osobe sa invaliditetom, siromašni, ljudi iz ruralnih i marginalizovanih urbanih krajeva, autohtone zajednice (starosjedioci, urođenici), te stanovništvo zemalja u razvoju, nerazvijenim zemljama, visoko zaduženim zemljama i zemljama u kojima se vode ratovi, kao i stanovnici zemalja pogođenih prirodnim katastrofama.

U ženevskom *Akcionom planu* akcenat je stavljen na vlade koje, kao je navedeno, „imaju vodeću ulogu u razvoju i primjeni sveobuhvatnih, naprednih i samoodrživih nacionalnih e-strategija”, a kao pratneri vladama u ovom poslu su navedeni privatni sektor, međunarodne organizacije i civilno društvo.

Žene se, u *Akcionom planu*, pominju u nekoliko paragrafa u kojima se govori o izgradnji kapaciteta i e-učenju (s naglaskom na inforamatičko opsimenjavanje žena i djevojaka, uklanjanje rodni barijera u pristupu IKT edukaciji i treninzima, usvajanje ranih intervencijskih programa u nauci i tehnologiji koji bi bili usmjereni ka mladim djevojkama sa ciljem povećanja broja žena u IKT karijerama, te promovisanje najboljih praksi u integraciji rodne perspektive u IKT obrazovanju), e-zaposlenju, e-zdravlju, medijima (u smislu promovisanja izbalansiranog i raznolikog prikazivanja žena i muškaraca u medijima), kulturološkim i jezičkim različitostima (u kontekstu jačanja rodno senzitivnih nastavnih planova i programa u formalnom i neformalnom obrazovnom

sitemu i komunikacijsko-medijskog opismenjavanja žena za razumjevanje i razvoj IKT sadržaja), digitalnoj solidarnosti i **follow up aktivnostima** kojima se zemljama preporučuje da prilikom razvijanja IKT Indeksa za statističko praćenje razvoja informaciono komunikacionih tehnologija, uključe i rodnu analizu i rodno determinisane indikatore kako bi se mogao pratiti i procijeniti uticaj IKT na živote žena i djevojaka. Za razliku od ženevskih dokumenata, u kojima se žene i djevojke prepoznaju uglavnom kao marginalizovana grupa koju ne bi trebalo zaobići prilikom pravljenja strategija za razvoj informacionog društva, u tuniškim dokumentima one su skoro u potpunosti “nestale”. Na ovo su upozorile aktivistice okupljene u WITT - Regionalnoj inicijativi ženskih grupa za promociju informaciono komunikacionih tehnologija kao strateškog oruđa za socijalne promjene:

„Na žalost, uprkos dvogodišnjem lobiranju i svoj energiji usmjerenoj ka mapiranju roda kao ključnog pitanja u okviru Svjetskog samita o informacionom društvu, finalni dokument je u velikoj mjeri bio razočarenje za žene. U stvari, kada se traži riječ "gender" u tuniškoj deklaraciji, jedino poklapanje se odnosi na "rodno uspostavljene indikatore". Čak se i riječ "žene" pominje samo dvaput u 20 stranica dugom dokumentu. Ovo je daleko od onoga što su žene zamišljale kada je proces počeo, i mnogo je više razvodnjena verzija onoga što je bilo uključeno u ženevski Akcioni plan 2003. godine”⁵⁴.

Generalna skupština UN usvojila je četiri rezolucije o Svjetskom samitu informacionog društva. Rezolucijom 60/252, koja je usvojena u martu 2006.godine, 17. maj je proglašen međunarodnim danom Informacionog društva "kako bi se podigla svijest o mogućnostima koje upotreba Interneta i drugih informaciono komunikacionih tehnologija mogu donijeti društvu i ekonomijama, kao i načinu premošćavanja digitalne podjele”⁵⁵.

⁵⁴ "Women and ICTs: How did gender fare at the World Summit on the Information Society (WSIS), and what's next?" (2006). Tekst je dostupan na sajtu WITT - Women's Information Technology Transfer - Regional Initiative of Women's Groups for Promoting ICT as a Strategic Tool for Social Transformation: <http://witt-project.net/article379.html>, pristupljeno 5. aprila 2010.

⁵⁵ Rezolucija je skinuta sa <http://www.itu.int/wsis/docs/background/resolutions/60-252.pdf>, 5. aprila 2010.

6. Bosna i Hercegovina: žene i IKT

U Bosni i Hercegovini postoje tri dokumenta, od kojih nijedan nema izvršnu zakonsku snagu, koja tretiraju (bi trebalo da tretiraju) pitanje učešća žena u razvoju informacionog društva.

Dva od tri pomenuta dokumenta su Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine i Strategija razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine, iz 2004. godine.

Politika razvoja je definisana kao „okvirni i bazni dokument, na osnovu kojeg će se u procesu razvoja i izgradnje informacionog društva, moći donositi zakoni, propisi i drugi akti, te odlučivati o smjerovima razvoja, akcionim planovima i prioritetima na nivou BiH“, dok se u Strategiji razvoja daju smjernice i plan djelovanja za razvoj informacionog društva u BiH za period 2004-2010. Ni u jednom od ovih dokumenata se ne pominju žene, njihove potrebe i način uključivanja u predloženu viziju informacionog društva⁵⁶.

Za razliku od Politike i Strategije, u Gender akcionom planu BiH u poglavlju 15 ponuđeno je niz mjera i aktivnosti koje bi trebalo da obezbijede integrisanje rodno koncepta u oblast informaciono komunikacionih tehnologija. Uz napomenu da u Bosni i Hercegovini nije napravljeno sveobuhvatno istraživanje o pristupu i korištenju informacionih i komunikacionih tehnologija sa gender aspekta, u uvodnom dijelu poglavlja još se navodi:

„Danas se na IKT gleda kao na instrument koji pruža neiscrpne mogućnosti za pristup znanju i informacijama, mogućnostima u oblasti zapošljavanja, povećanju prihoda i poboljšanju kvaliteta života, a izgradnja informacionog društva je imperativ čija se važnost u današnjem svijetu ne preispituje. Kao takve, IKT su priznate kao alat za pospješivanje ekonomske i društvene

⁵⁶ Izuzetak predstavlja poglavlje 2. Politike razvoja - Osnovni principi i opredjeljenja - u kojem su žene indirektno pomenute. U dijelu teksta se navodi da će, „u cilju izbjegavanja efekata digitalne podjele, Bosna i Hercegovina svim građanima, privatnom i javnom sektoru obezbijediti univeralne komunikacione usluge odnosno jeftino korištenje komunikacione infrastrukture i servisa posebno Interneta, pod istim uslovima za sve, bez obzira na socijalne, nacionalne, polne ili druge razlike“. Dokument je dostupan na: <http://www.undp.ba/upload/publications/Politika%20razvoja%20ID%20u%20BiH.pdf>

inkluzije i sprečavanje produbljivanja postojećeg digitalnog i društvenog raskoraka između spolova⁵⁷.

Kako bi se smanjio gender raskorak u pristupu, upotrebi i obuci iz područja informacionih i komunikacionih tehnologija u svim oblastima, Gender akcioni plan, između ostalog, predlaže: integraciju gendera u postojeće politike, strategije i akcione planove za informaciono društvo; razvijanje gender senzitivnih indikatora razvoja informacionog društva i metodologije prikupljanja rodno podijeljenih statističkih podataka koji će pružiti uvid u nivo pristupa i upotrebe informacionih i komunikacionih tehnologija; , sprovođenje istraživanja o stepenu pristupa i upotrebe informacionih i komunikacionih tehnologija u vladi, javnim i privatnim preduzećima, međunarodnim i nevladinim organizacijama, medijima kao i u sektoru obrazovanja u Bosni i Hercegovini, sa gender aspekta; edukaciju i promociju IKT-a za žene i muškarce, s posebnim naglaskom na važnost i ulogu gender senzitivnog pristupa informacionim i komunikacionim tehnologijama, te promovisanje ravnopravne zastupljenosti oba spola u procesu kreiranja sadržaja i budžeta, implementacije i evaluacije gender senzitivnih IKT politika, strategija i akcionih planova u Bosni i Hercegovini i regionu.

U Gender akcionom planu precizirani su i nosioci odgovornosti za svaku od predloženih mjera, kao i vremenski okvir za njihovu implementaciju. Međutim, od donošenja Gender akcionog plana, u septembru 2006, do danas prošle su četiri godine, a skoro nijedna od mjera predložnih u oblasti informaciono komunikacionih tehnologija nije realizovana. I dalje nedostaju statistički podaci razvrstani po polu koji bi ilustrovali koliko žena u BiH koristi Internet, koliko ih je zaposleno u IKT sektoru⁵⁸, koliko ih je prošlo neku vrstu edukacije za korištenje novih tehnologija, itd.

U izvještaju Regulatorne agencije za komunikacije za 2009. godinu o upotrebi Interenta u BiH⁵⁹ navodi se da je, zaključno sa 31. decembrom 2009. godine, u Bosni i Hercegovini ukupno djelovalo 77 pružalaca Internet usluga, da se broj Interent pretplatnika popeo na

⁵⁷ Vidi: [Gender akcioni plan](#), dostupan na stranici Agencije za ravnopravnost polova BiH

⁵⁸ Prema podatku iz 2005. godine, iznesenom u „Izvještaju o e-spremnosti BiH“ u IKT industriji bilo je zaposleno 23% žena. Izvještaj je dostupan na stranici www.undp.ba

⁵⁹ Izvještaj Regulatorne agencije za komunikacije BiH dostupan je na: <http://www.rak.ba/bih/index.php?uid=1272548201>

399.329⁶⁰, a da se procjenjuje da je u istoj godini bilo 1.421.540 Internet korisnika, odnosno da je stopa korištenosti Interneta u Bosni i Hercegovini za 2009. godinu iznosila 37%. Koliko od ovih milion i nešto korisnika su žene, a koliko muškarci ostaje nepoznato.

Prema podacima agencije za istraživanje tržišta GfK BH, Internet u BiH su među prvima prihvatile mlađe generacije, naročito one u dobi od 15 do 24 godine, a slijede ih stalno zaposleni. Prema njihovom istraživanju iz 2009. godine „i dalje muškarci čine više od polovice svih Internet korisnika u BiH“⁶¹.

Neka ranija istraživanja govore da je prosječan korisnik Interneta u BiH muškarac, da je star između 25 i 32 godine, da se na Internet konektuje nekoliko puta sedmično, te da je najčešće prikačen u kasnim večernjim satima kada pretražuje sadržaje za razonodu⁶².

Izuzimajući istraživanja agencija za ispitivanje tržišta, drugih metodološki utemeljenih i uokvirenih istraživanjima o korisnicima novih informacionih tehnologija u BiH nema (barem autorica ovog rada nije mogla da ih pronađe, op. aut).

Iako se u ovom radu ne bavimo korisnicama Interneta i njihovom navikama u virtuelnom prostoru, bilo bi značajno znati kojoj se to grupi/broju žena obraćaju ženske nevladine organizacije u BiH čije načine upotrebe IKT istražujemo.

7. Cilj istraživanja i metodologija rada

Cilj istraživanja web sajtova ženskih nevladinih organizacija je bio da se vidi način na koji se ženske nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini, **kao idejne nositeljice/zagovornice koncepta rodne ravnopravnosti**, predstavljaju u virtuelnom prostoru i kako koriste mogućnosti ovog moćnog resursa da utiču na društvene promjene i poboljšaju položaj žene u svim sferama života.

Polazne osnove za ovakvu formulaciju cilja istraživanja su bile sljedeće:

- web i Internet su alati ili oruđa za društvenu akciju i socijalnu promjenu,

⁶⁰ Prema izvještaju Regulatorne agencije za komunikacije Internet pretplatnika u 2005. godini je bilo 176.491, dok je stopa internet penetracije u istoj godini iznosila 20,8%.

⁶¹ Više na: <http://www.gfk.ba/>

⁶² Ovo su rezultati istraživanja agencije „Gemius audience“ objavljeni u dnevnom listu Nezavisne novine pod naslovom „Visoke cijene koče konekciju“. U tekstu se navodi da su cijene, spora konekcija i loš kvalitet sajtova na maternjem jeziku, neke od kočnica većem korištenju Interneta u BiH. Nezavisne novine, 17. 06. 2007, str. 11 i 12.

- žena u bosanskohercegovačkom društvu je još uvijek izložena jakom uticaju tradicije i patrijarhalnog kulturnog nasljeđa koje je situira u domen kuće i privatnosti i onemogućava joj da značajnije participira u javnom i političkom životu⁶³,
- ženske nevladine organizacije mogu, koristeći nove informaciono komunikacione tehnologije kao oruđa za društvenu akciju, uticati na promjenu, tradicionalnim kulturuloškim obrascima uslovljenog položaja žene i/ili na rodno osvješćavanje.

U tom smislu očekuje se da će analiza web sajtova ženskih organizacija u BiH pokazati da one ne koriste dovoljno mogućnosti weba kao samoizdavačkog medija i komunikacijskog alata koji, za razliku od tradicionalnih medija, pruža mogućnost za samostalno i slobodno kreiranje sadržaja oslobođenih medijskih diskriminatorских praksi.

Prvi dio istraživanja je obuhvatio sistematizovanje osnovnih podataka o organizacijama čiji web sajtovi su analizirani koje je uključivalo odgovore na sljedeća pitanja:

⁶³ Na marginalizovani položaj žena u BiH koji se manifestuje u svim sferama života, od dobijanja manjih plata za isti rad koji obavljaju mušakrci do nedovoljne zastupljenosti na mjestima odlučivanja, ukazuje se u brojnim istraživanjima i studijama, a ovdje se referišemo na izvještaje objavljene u posljednje tri godine: Izvještaj o stanju o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini (analiza za period januar – decembar 2007.) Helsinškog komiteta za ljudska prava u BiH dostupan na: <http://www.bh-hchr.org/Izvjestaji/izvj2007.htm>; Анализа учешћа жена у политичком и јавном животу у Републици Српској, са аспекта примјене обавезујућих домаћих и међународних стандарда за равноправност полова koju je uradio Gender centar Vlade Republike Srpske, a Vlada RS usvojila 1. jula 2010; Kombinovani četvrti i peti izvještaj o primjeni UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena za Federaciju BiH za period od 2006. do 2009. - [CEDAW bos pdf 1.44mb](#), koji je pripremio Gender centar Federacije BiH, a federalna vlada prihvatila u junu 2010, te na dokument „Analiza situacije: Izvještaj o stanju ravnopravnosti spolova u BiH“, iz decembra 2009, dostupan na:

http://www.unicef.org/bih/ba/Izvjestaj_o_stanju_ravnopravnosti_polova_u_BiH.pdf

Tako je, na primjer, u Izvještaju Helsinškog komiteta o stanju ljudskih prava u 2007. godini navedeno da su „žene u Bosni i Hercegovini i dalje izložene različitim oblicima diskriminacija i suočene sa brojnim preprekama u ostvarivanju svojih prava. Iako čine više od polovine ukupnog stanovništva zemlje, žene nisu zastupljene u tom omjeru u procesima donošenja političkih odluka, ekonomskih i političkih reformi. Poseban problem bosanskohercegovačke stvarnosti su pojava trgovine ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja i nasilje u porodici.”

U Analizi Gender centra Vlade RS o učešću žena u političkom i javnom životu u RS, između ostalog, stoji: „Žene su i dalje upadljiva manjina u političkom i javnom životu u Republici Srpskoj. Iako im je formalno-pravno osigurana ravnopravnost i mogućnost da biraju i budu birane bez diskriminacije putem javnih izbora, da ravnopravno učestvuju u raspodjeli funkcija vlasti i na mjestima odlučivanja.....postoje i dalje ukorijenjene tradicionalne predrasude i prepreke i stav da ženama nije mjesto u javnoj, već u privatnoj sferi“.

- kojoj vrsti organizacija pripadaju pošiljaoci poruka (organizacije koje se bave ekonomskim osnaživanjem žena, edukacijom, humanitarnim radom, itd.)
- kada i gdje su osnovane organizacije
- imaju li statut, odnosno šta navode da im je misija i vizija
- kome su namjenjene.

Nakon definisanja osnovnih podataka o organizacijama, prešlo se na analizu samog sajta koja je uključila:

- fizički opis sajta (slike, boje...):
- ko uređuje sajt (da li je osoba potpisana)
- kako se dolazi do adrese sajta (koje su ključne riječi)
- kako identifikuju primaoca

Drugi dio istraživanja je obuhvatio analizu poruka koje organizacije plasiraju na svojim web stranicama koja se sastojala od analize sadržaja koji je u direktnoj vezi sa svrhom sajta i ciljnom grupom, tj. sadržaja koji korisnicima treba da omogući da dođu do potrebnih informacija. Analiza je obuhvatila sljedeće segmente:

- koje sve rubrike postoje na sajtu i koje informacije se u njima mogu pronaći
- šta je zajedničko svim rubrikama, a po čemu se razlikuje pojedine web stranice nevladinih organizacija
 - na koji način se saopštavaju informacije i kako se informacije na webu uklapaju sa ciljem organizacije
- da li su tekstovi čitljivi, dugi, kratki, jasni
- koliko često se sajt osvježava
- ako se organizacija bavi zaštitom žena od porodičnog nasilja i ima SOS telefon, da li na webu postoji definicija nasilja i broj SOS telefona
- koji sadržaji na sajtu potvrđuju orijentaciju organizacija na zalaganje za ravnopravnost polova.

Predmet istraživanja su bili web sajtovi 10 ženskih nevladinih organizacija u BiH i web sajt vladine Agencije za ravnopravnost polova BiH, koja djeluje u okviru Ministarstva za izbjeglice i ljudska prava BiH, koji je trebalo da posluži kao kontrolni uzorak u analizi.

Uzorak je bila određena količina teksta sa sljedećih sajtova:

www.zenesaune.ba - Žene sa Une, Bihać

www.vivezene.ba - Vive žene, Tuzla

www.fondacijacure.org – Fondacija Cure, Sarajevo

www.hcabl.org - Helsinški parlament građana Banja Luka

www.zenezenama.com.ba / www.zenezenama.org - Žene ženama, Sarajevo

www.zenabih.ba - Žena BiH, Mostar

www.online-lara.com / www.zenskiforum.com - Lara, Bijeljina

www.bhwifoundation.com.ba - BH fondacija Inicijativa žena

www.unitedwomenbl.org - Udružene žene, Banja Luka

www.vesta.ba - Vesta, Tuzla

www.arsbih.gov.ba – Agencija za ravnopravnost polova BiH

Monitoring sajtova je trajao pet mjeseci i odvijao se u periodu od 1. oktobra 2009. do 1. marta 2010. godine. Pregledanje sajtova 11 organizacija je vršeno u prosjeku svakih osam dana.

Dio analize sadržaja web stranica Agencije za ravnopravnost polova BiH i nevladinih organizacija BH Fondacije Inicijativa žena i Žene ženama Sarajevo bio je onemogućen usljed izvjesnog, kraćeg nefunkcionisanja njihovih sajtova.

Sajt BH fondacije Inicijativa žena je normalno radio od 1. oktobra, kada je počeo monitoring, do 22. decembra, a onda je "napadnut" virusima i od tada se ulazak na sajt ove organizacije smatra rizičnim. Pristup sajtu Agencije za ravnopravnost polova BiH bio je onemogućen do 2. decembra 2009. godine, a sajt organizacije Žene ženama je usljed promjene domena proradio tek krajem decembra 2009.

8. Analiza

8.1. Osnovni podaci

Od 10 analiziranih nevladinih organizacija⁶⁴ sedam (7) u samom nazivu imaju riječ žene ili žena, koja jasno upućuje na djelokrug rada organizacija: Žene sa Une, Organizacija žena Lara, Žene ženama, Žena BiH, Udružene žene, BH inicijativa žena, Vive žene.

⁶⁴ Kako bismo na samom početku napravili razliku između nevladinih i vladine organizacije, ovdje nismo ubrojali Agenciju za ravnopravnost polova BiH, jer se radi o vladinoj agenciji koja djeluje u okviru Ministarstva BiH za ljudska prava i izbjeglice i čiji mandat, načini i djelokrug rada se bitno razlikuju od načina rada analiziranih nevladinih organizacija. U nastavku analize koja se bavi tehničkim i dizajnerskim elementima web prezentacija, sajt Agencije nije posebno izdavan.

Dvije organizacije imaju "neutralne" nazive iz kojih se ne može odmah zaključiti kome su prvenstveno namjenjene i kojim problemima se bave: Vesta Tuzla i Helsinški parlament građana.

Sa web sajtova ovih organizacija saznajemo da je Udruženje Vesta *organizacija za poštivanje prava građana u procesima donošenja odluka* koja je ime dobila po rimskoj boginji ognjišta, doma i porodice - Vesti; a da Helsinški parlament građana *radi na pomirenju i osnaživanju marginalizovanih društvenih grupa za političko djelovanje na lokalnom i regionalnom nivou.*

Još jedna organizacija - Fondacija Cure – u nazivu ima riječ koja je žargonski sinonim za djevojke, ali se zapravo radi o engleskoj riječi *cure* (lijek, iscjeljenje) koju je Fondacija usvojila *kao dio svog stava da feminizam iscjeljuje i osnažuje individue, zajednice, društva.*

U ovom radu i sajt organizacije žena Lara iz Bijeljine se tretira kao „običan” sajt, a ne kao web portal. Naime, web sajt Lare se ambiciozno naziva prvim ženskim portalom u Bosni i Hercegovini, što on i jeste bio kada se pojavio 2004, ali je u vrijeme monitoringa pretrpio značajne izmjene: "podijeljen" je na ženski arhivski centar (www.online-lara.com) i ženski forum (www.zenskiforum.com). Sajt arhivskog centra je dizajnerski i tehnički nedovršen, dok se na drugom sajtu, koji je preuzeo ulogu portala, informacije skoro uopšte ne osvježavaju, a i drugi servisi su „mrtvi”, tako da se ne može smatrati portalom. Naime, postoji dosta definicija portala, ali većini je zajedničko to da portal određuju kao sajt koji plasira ažurirane informacije, opšte ili u vezi sa jednom oblasti, i pruža različite servise krajnjim korisnicima. Elektronska pošta, chat, forumi, sms poruke, ankete, kao metode interakcije, su faktori koji portal odvajaju od obične web stranice i daju portalu novu dimenziju korisnosti osim pukog pružatelja informacija. Ono što takođe portal čini drugačijim od obične web stranice je stalna aktivnost posjetilaca i količina sadržaja koji se nudi. Imajući u vidu ovakvu definiciju portala, zenskiforum.com to nije, te je u ovom radu analiziran na osnovu istih parametara kao i sajtovi drugih organizacija.

Zajedničko većini analiziranih organizacija je da su, kako same ističu, lokalne, nevladine, neprofitne i nestranačke, sa izuzetkom Žene ženama koje se predstavljaju kao *samoorganizovana ženska grupa.*

Iz definicija *misija* i *vizija* i *ciljeva* saznajemo detaljnije kome su organizacije namjenjene, u kojim oblastima djeluju i na šta je fokusiran njihov rad (vidjeti Tabelu 1). Od 10 organizacija 6 ih ima definisanu misiju, 5 viziju i 7 ciljeve. Od toga samo dvije organizacije (Helsinški parlament građana i Vive žena Tuzla) imaju jasno definisanu i misiju i viziju i ciljeve rada.

Na osnovu ponuđenih definicija, odnosno izjava o misiji, viziji i ciljevima, nije moguće sortirati, tj. grupisati organizacije na one koje se bave isključivo ekonomskim osnaživanjem žena ili one koje se bave humanitarnim radom. Većina organizacija djeluje na više polja, koja uključuju⁶⁵: ekonomsko osnaživanje žena, unaprijeđenje zdravlja žena, edukaciju, jačanje uticaja žena u javnom i političkom životu, borbu protiv seksizma, mačoiizma i svjesne i nesvjesne diskriminacije žena u medijima i javnom životu, stvaranje dokumentacionog centra o ženama i formiranje ženske biblioteke, poticanje saradnje na lokalnom, regionalnom i međunarodnom nivou između ženskih grupa, organizacija i mreža, uticanje na nosioce vlasti radi boljeg zadovoljavanja interesa građana i građanki, zaštitu prirodnih resursa, stvaranje preduslova za održivost nevladinih organizacija, očuvanje identiteta, njegovanje multikulturne i multinacionalne tradicije, te razvoj demokratskih relacija i aktivno angažiranje u procesu pomirenja među ljudima. Na osnovu dostupnih podataka vidimo da je većina organizacija osnovana tokom ili neposredno nakon okončanja rata u BiH⁶⁶. U periodu od 1994. do 1998. godine osnovano je devet analiziranih organizacija, dok je Fondacija Cure krenula sa radom 2004. godine (vidjeti Tabelu 2).

Iz rubrike O agenciji na sajtu Agencije za ravnopravnost polova BiH saznajemo da je osnovana Odlukom Vijeća ministara BiH 19. 02. 2004. godine, te da su joj prioriteti zadaci praćenje i nadzor nad provođenjem Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, kao i priprema godišnjih izvještaja Vijeću ministara o statusu polova u BiH, periodična izrada Državnog plana akcije za promovisanje ravnopravnosti među polovima, kao i izrada

⁶⁵ Raznovrsnost polja na kojima organizacije djeluju može se objasniti činjenicom da je pitanje ženskih ljudskih prava pitanje koje prožima sve oblasti života, ali i činjenicom da donatori i njihovi prioriteti nekada (pre)usmjeravaju rad nevladinih organizacija (op. aut.).

⁶⁶ Rat u BiH je trajao od 1992. do 1995., a kao formalni datum okončanja rata uzima se datum potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma – 21. novembar 1995, kada su u vojnoj bazi „Right Paterson“ u američkom gradiću Dejton zaraćene strane pod patronatom međunarodne zajednice potpisale sporazum o prekidu ratnih sukoba u BiH.

metodologije za ocjenu efikasnosti državne politike i programa u vezi sa ravnopravnošću polova.

Iz dostupnih podataka, odnosno sa web sajtova analiziranih organizacija, uglavnom se ne može saznati kada je sajt postavljen. Samo je na sajtovima pet organizacija (Žene sa Une, Lara, Udružene žene, Vesta Tuzla i BH Fondacija Inicijativa žena) naznačena godina postavljanja sajta. Prema tim podacima Organizacija žena Lara je prva imala svoj sajt, postavljen je 2004. godine, a četiri godine poslije, 2008., sajt su izradile i Udružene žene Banja Luka.

Ni kod Agencije za ravnopravnost polova BiH nema podatka o godini postavljanja sajta.

8.2. Dizajn i funkcionalnost sajtova

Nakon definisanja ovih osnovnih podataka o organizacijama, prešlo se na analizu samog sajta koja je uključila:

- fizički opis sajta (boje, slike, navigacija, font)
- ko uređuje sajt (da li je osoba potpisana)
- kako se dolazi do adrese sajta (koje su ključne riječi)
- kako identifikuju primaoca

8.2.2. Fizički opis sajta

Kada je riječ o vizuelnom izgledu, koji uključuje boje, odnos slike i teksta, te navigaciju, sajtovi se međusobno dosta razlikuju.

Zastupljene su skoro sve **boje**: različite nijanse plave, sive, ljubičaste, narandžaste, crvene i zelene. Na većini sajtova dominira bijela boja kao podloga, sa izuzetkom četiri veb sajta: sajta organizacije Žene ženama Sarajevo gdje je podloga zelena, sajta Fondacije Cure gdje je dominantan tamni pozadinski dio, zagasito ljubičaste boje, sajta organizacije Vive Žene gdje je pozadinski dio narandžast i Udruženih žena koje su kao podlogu uzele maslinasto zelenu boju (skenirane stranice svih 11 analiziranih organizacija se nalaze u Prilogu).

Na sajtovima dominira tekst. **Slike** manjeg formata se stavljaju uz vijesti kao ilustracija teksta, dok se u rubrici Galerija mogu pronaći slike sa različitih aktivnosti koje su organizacije organizovale ili sa događaja na kojima su bile. Većina ovih slika nije potpisana, pa se ne zna ni kada su napravljene, ni na koji događaj/aktivnost se odnose.

Izuzetak predstavlja Foto galerija na web sajtu Udruženih žena gdje uz svaku sliku stoji datum i kratak opis događaja koji slika prikazuje.

Od 11 analiziranih web sajtova 6 ima posebnu rubriku Foto galerija (Vive žene, Helsinški parlament građana, Udružene žene, Fondacija Cure, Organizacija žena Lara, Žena BiH), a na sajtu organizacije BH fondacija Inicijativa žena ova stranica je, u vrijeme monitoringa, bila u izradi.

S obzirom da uz većinu slika ne stoji ni datum ni opis na šta se slika odnosi, tj. koju aktivnost ili događaj predstavlja, nije jasna njihova svrha.

Kad je riječ o **navigaciji**, kretanje kroz većinu analiziranih sajtova je jednostavno i relativno brzo. Pa ipak, kod sajtova nekih organizacija nisu sve rubrike aktivne (npr. na sajtu organizacije BH inicijativa žena podrubrike Koncerti, Seminari, Konferencije, Foto galerija i Arhiva su U IZRADI), dok je na nekim sajtovima uočeno dupliranje rubrika (npr. na sajtu organizacije Udružene žene Banja Luka dupliraju se rubrike O nama, a na sajtu Fondacije Cure rubrike Početak i Novosti). Takođe je uočeno da se pojedine rubrike otvaraju u zasebnim prozorima koji otežavaju navigaciju, tj. kretanje kroz sajt, a mogu i da zbune posjetitelje sajta (npr. rubrike O nama i Iskustva na sajtu organizacije Žene ženama Sarajevo ili rubrike Aktuelno i Završeni projekti na sajtu Žene sa Une).

Organizacije praktikuju korištenje češće bočnih nego horizontalnih menija ili izbornika, ali na većini analiziranih sajtova kombinuje se upotreba i jedih i drugih menija.

Logo organizacija je vidljiv kako na početnim (Home page) stranicama, tako i na svim drugim stranicama sajtova.

I kod upotrebe **fontova** postoji dosta šarenila, ali je u najčešćoj upotrebi arial (registorovan na 6 od 11 analiziranih sajtova), zatim verdana, koja se koristi na četiri sajta i tahoma, koja se takođe koristi na četiri sajta. Kao osnovni fontovi, u upotrebi su još i terbuchet MS (na sajtu organizacije Vesta Tuzla dosljedno i ujednačeno se koristi ovaj font veličine 14,5 na naslove vijesti i 9,5 za tekst vijesti), helvetica (na sajtu Agencije za ravnopravnost polova), georgia (na sajtu Fondacije Cure za naslove, a Arial za tekst vijesti) i book antiqua (na sajtu Žene ženama za istakaknute naslove). Na nekim sajtovima dosljedno se koristi samo jedna vrsta (Vive žene, Žena BiH, BH Fondacija Inicijativa žena, Vesta), dok se na drugim sajtovima pojavljuje kombinacija više fontova,

ali ne više od tri. Da bi istakle neke naslove organizacije koriste ili boldovana ili italik slova nešto veće veličine od ostalih tekstualnih sadržaja.

8.2.3. Ko uređuje sajt

Ova informacija je potpuno nedostupna, odnosno sa analiziranih sajtova ne može se isčitati ko uređuje sajt i ko je odgovoran za njegov sadržaj. Kod sajtova dvije organizacije – Lara Bijeljina i Helsinški parlament građana Banja Luka postoje potpisana imena osoba koje su napisale neki tekst ili inicijali osoba, tj. autora vijesti. U pripremnoj fazi teze, a u razgovoru sa predstavnicima pojedinih ženskih nevladinih organizacija⁶⁷, saznala sam da organizacije nemaju neki posebni plan ažuriranja sajta, niti osobu koja bi bila isključivo za to zadužena, te da samo postavljanje vijesti ili nekog drugog sadržaja obavljaju zasebni administratori koji nisu članovi/članice organizacije ili zaposleni u organizaciji koji se u to razumiju.

8.2.4. Kako se dolazi do adrese sajta

Do web adresa organizacija dolazi se jednostavno - ukucavanjem punog naziva organizacije na internet pretraživačima Google i/ili Yahoo⁶⁸. Oba pretraživača izbacuju na prvom mjestu tražene adrese. No, za razliku od Google, koji adrese organizacija prepoznaje i kada se ne koriste naša latinična slova, na Yahoo pretraživaču je potrebno koristiti nazive ispisane sa svim latiničnim slovima. Npr., Yahoo ne pronalazi sajt organizacije Helsinški parlament građana ako je ukucan na sljedeći način: Helsinki parlament gradjana. Ali ako se ukuca izvorni naziv organizacije adresa se pojavljuje na prvom mjestu liste.

⁶⁷ Savjetnica za ljudska prava u organizaciji Udružene žene Banja Luka Aleksandra Petrić, u razgovoru za potrebe definisanja teze magistarskog rada u maju 2007. godine, je navela da nije naročito zadovoljna sajtom svoje organizacije: „Nemamo nekog ko bi se samo sa time bavio. Ja ovo radim usput i volonterski. Moglo bi na sajtu biti mnogo više korisnih informacija, npr o Sigurnoj kući za žene i djecu žrtve nasilja”. U istu svrhu intervjuisan je u maju 2007. godine i Almir Kubat, projekt koordinator na projektu pružanja psihosocijalne pomoći izbjeglicama i tražiocima azila u BH fondaciji Inicijativa žena koji je rekao da u organizaciji imaju neku vrstu kolegija koji odlučuje koju informaciju staviti na web, koju onda postavlja čovjek sa strane koji je za to plaćen: „Mi mu dostavljamo informacije, kažemo gdje bi voljeli da to ide i on to uradi.“

⁶⁸ Internet pretraživač je program koji omogućava traženje informacija na Internetu. Najpopularniji pretraživači su Google i Yahoo.

8.2.5. Kako identifikuju posjetitelje

Samo dvije od 11 analiziranih organizacija imaju evidenciju posjeta. Riječ je o sajtovima organizacija Žene sa Une koja na dnu stranice ima napomenu: vi ste posjetilac, te organizacije Lara iz Bijeljine koja ima STATISTIKU POSJETA iz koje se može vidjeti koliko posjeta je bilo sa pretraživača, koliko su posjeta imali juče, koliko danas, koliko stranica je pogledano i koliko ukupno su imali posjeta sajtu. Pored toga, na sajtu Lare postoji i napomena KO JE ONLINE, zatim opcija PRIJAVI SE ZA NOVOSTI, na osnovu koje takođe mogu imati uvid ko ih prati, odnosno ko je zainteresovan da prima informacije sa njihovog sajta, a imaju i Forum, koji, u vrijeme monitoringa, nije bio aktivan.

Na sajtovima drugih organizacija nema vidljivih registrovanih broja posjeta. Tri organizacije – Helsinški parlament građana, Udružene žene i Lara na sajtovima imaju ankete sa rezultatima glasanja, ali one nisu mjerilo broja posjeta.

U usmenim razgovorima smo saznali da manje više sve organizacije tačno znaju ko i odakle je pristupio njihovom sajtu, a preko statistike servera kod kojih su sajtovi postavljeni. Da bi se dobio pravi uvid u posjećenost sajtova bilo bi potrebno intervjuisati odgovorne osobe u organizaciji, što bi uključilo i dobijanje podataka o osobama koje organizaciju kontaktiraju putem e-maila, ili na neki drugi način dostupan na web sajtu.

8.3. Analiza poruka

Analiza poruka koje organizacije plasiraju na svojim web stranicama se sastojala od analize sadržaja koji je u direktnoj vezi sa svrhom sajta i ciljnom grupom, tj. sadržaja koji korisnicima treba da omogući da dođu do potrebnih informacija, i obuhvatala je sljedeće:

- šta sve postoji na sajtu (koje rubrike postoje i koje informacije se u njima mogu pronaći)
- šta je zajedničko svim rubrikama, a po čemu se razliku pojedine web stranice nevladinih organizacija
 - na koji način se saopštavaju informacije i da li su tekstovi čitljivi, dugi, kratki, jasni
 - koliko često se sajt osvježava
 - ako se organizacija bavi zaštitom žena od porodičnog nasilja i ima SOS telefon, da li na webu postoji definicija nasilja i broj SOS telefona

- koji sadržaji na sajtu potvrđuju orijentaciju organizacija na zalaganje za ravnopravnost polova.

8.3.1. Rubrike

Na web sajtovima analiziranih organizacija mogu se pronaći različite rubrike, od kojih su neke zajedničke većini analiziranih organizacija, a to su rubrike:

→ **O nama** - u slučaju tri organizacije ova rubrika ima drugačiji naziv: na sajtu Fondacije Cure nazvana je Herstory, na sajtu Agencije za ravnopravnost polova – O Agenciji, a na sajtu organizacije Žene Ženama nazvana je Info.

U ovoj rubrici se uglavnom nalaze osnovni podaci o organizacijama, kada su osnovane, kakva im je struktura, šta su im misija, vizija i ciljevi djelovanja.

→ **Kontakt ili Kontakti** - samo jedna organizacija nema posebno izdvojenu rubriku Kontakti – organizacija Žene ženama iz Sarajeva čiji podaci, tj. kontakti su navedeni u dnu početne stranice, ali ne i na drugim linkovanim stranicama sajta.

U ovoj rubrici obično su navedeni adresa, broj telefona i e-mail organizacije. Kod nekih organizacija navedna su i imena zaposlenih, imena volontera/ki i članova/ica Upravnog odbora organizacije (Udružene žene Banja Luka, Helsinški parlament građana Banja Luka,); na stranici Kontakti organizacije Žena BiH navedno je i radno vrijeme ureda (od ponedjeljka do petka, od 08.00 do 15.00), dok su u istoj rubrici kod organizacije Žene sa Une navedeni i tekući i devizni računi organizacije.

Kada je u pitanju sadržaj ove rubrike, izuzetak predstavlja stranica Agencije za ravnopravnost polova BiH na kojoj se, pored uobičajenih podataka, kao što su adresa, brojeve telefona i e-mail, našao i obrazac zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini, za fizička i pravna lica! S obzirom da se radi o obrascu, odnosno prijavi koju fizička i pravna lica mogu dostaviti Agenciji za ravnopravnost polova ukoliko smatraju da su diskriminirani po osnovu pola, odnosno da je došlo do povrede Zakona o ravnopravnosti polova, u najmanju ruku je čudno zašto se ovaj obrazac nalazi u rubrici Kontakti i zašto nije posebno izdvojen kako bi potencijalni korisnici mogli odmah da ga uoče, skinu i pošalju Agenciji koja je ovlaštena da ispituje zahtjeve i djeluje na osnovu utvrđenih činjenica, u smislu davanja preporuka odgovornim stranimama šta bi i na koji način trebali „ispraviti”.

→ **Programi/ Projekti** - na sajtu Fondacije Cure ova rubrika je imenovana kao Inicijative, dok organizacija Žena BiH nema ovu rubriku zasebno odvojenu, već na sajtu postoje linkovi za projekte ponaosob. Agencija za ravnopravnost polova BiH i Lara iz Bijeljine uopšte nemaju ovu rubriku⁶⁹.

U ovoj rubrici organizacije predstavljaju informacije o tekućim i završenim projektima. Analiza sadržaja ovih rubrika je otkrila raznovrsnost stilova u predstavljanju projekata. Informacije koje se predstavljaju govore o ciljevima projekata, kome su namjenjeni, koji se rezultati očekuju, u kom periodu se projekat provodio ili se provodi, te ko ga finansira. Činjenica da sve analizirane nevladine organizacije imaju ovu rubriku govori koliko je njima važno istaći na kojim projektima su radile ili rade, kako zbog potencijalnih donatora, tako i zbog korisnika njihovih usluga.

Da bi razbili suhoparnost tekstova koji se nalaze u ovoj rubrici i koji su tipično izvještajni ili „projektni”, neke organizacije su stavile slike uz tekst (Vive žene iz Tuzle, Žena BiH), neke uz kratke informacije o projektima imaju linkove za dodatne dokumente kao što su završni izvještaji ili foto galerije (Žene ženama Sarajevo, Fondacija Cure), dok se, npr. Vesta iz Tuzle opredijelila za model koji se sastoji od prezentovanja kratke informacije o projektu u vidu vijesti, sa opcijom Cijeli tekst, sa širom varijantom za one koji žele više da saznaju o određenom projektu.

Neki od detalja koji su uočeni analizom sadržaja ovih rubrika se odnose na **jezičke** propuste/greške. Npr. na sajtu organizacije Udružene žene u rubrici programi, između ostalog, stoji:

„U okviru ovog programskog područja, **trenutno realizujemo** trogodišnji projekat "Ravnopravnost polova u BiH - Informisano javno mišljenje i rodno sensitivni mediji." Projekat realizujemo u periodu od januara 2005 godine do decembra 2007 godine, partnerstvu sa nevladinom organizacijom Amica e. V. iz Frajburga, Njemačka, uz finansijsku podršku EED Njemačka.”

ili

⁶⁹ U rubrici *Organizacija žena „Lara“* – istorijat i kratak opis aktivnosti organizacije – navedeno je na kojim je projektima rađeno do 2004. i predložen je spisak aktuelnih projekata u 2004. godini!, odnosno samo njihovi nazivi, bez drugih detalja.

„Projekat **se realizuje** uz finansijsku podršku Evropske Unije, u periodu od decembra 2005 do decembra 2006 godine u jedanaest lokalnih zajednica u Republici Srpskoj.”

Koristi se sadašnje vrijeme za opis projekata koji su davno završeni, što nije neki strašan propust, ali može zbuniti posjetioce sajta. Ovaj primjer jezičkih grešaka više govori o tome da se sadržaji u ovoj rubrici ne ažuriraju. Jednom kada se postavje na sajt, rijetko se poslije mijenjaju ili skidaju.

Dalje, na sajtu Žene ženama naslov jednog projekta izgleda ovako:

*«Promocija Dijaloga i Učešća Civilnog Društva kao Instrument
Prevenције Konflikta i Pomirenja u Bosni i Hercegovini »*

Ovdje se radi o bukvalnom prevodu sa engleskog jezika kod kojeg je upotreba velikog slova ispred svake riječi u naslovu obavezna. S obzirom da ovo pravilo ne važi za naš jezik/e, ovakve stvari trebalo bi izbjegavati.

Evo još jednog primjera slovnihi grešaka, a sa sajta Vive žene:

“Kako je sve počelo:

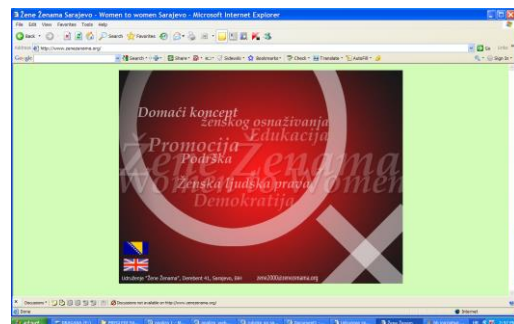
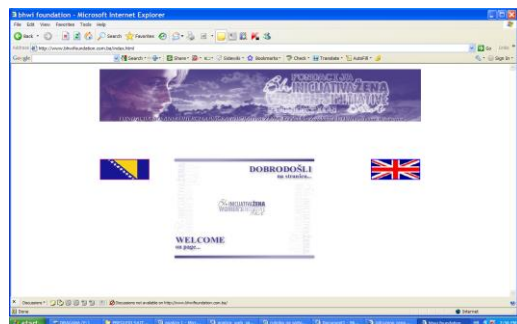
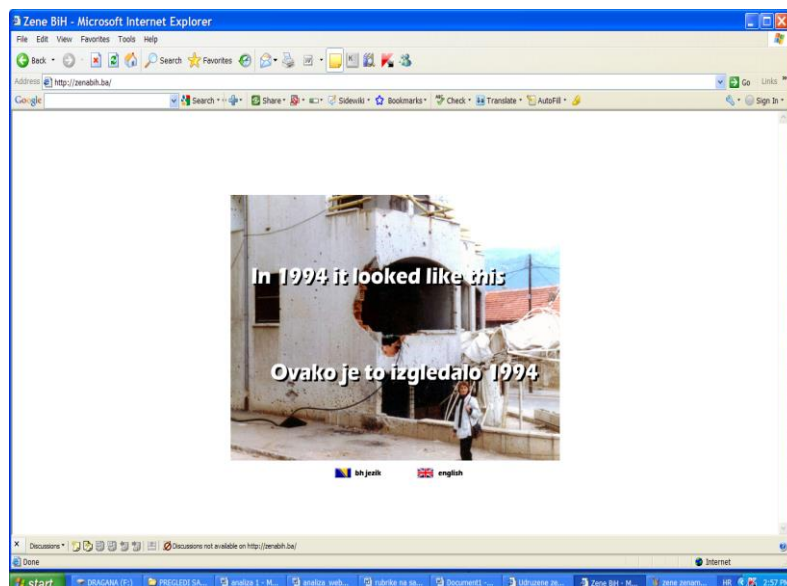
1999.g. prvi puta se u Vive Žene javila žena, prognanica, **majka dva sina udata**, 22 godine u braku i sve vrijeme žrtva nasilja. **Samo te noći joj je** . Te noći je pobjegla da bi sebi spasila život jer ju je muž htio ubiti.

Bio je to početak djelovanja na problemima nasilja u porodici. I od tada pa do danas, korak po korak mnogo toga se uradilo...”

Propuštena je prilika da se početak rada jedne nevladine organizacije koja se bori protiv nasilja u porodici dočara na jedan efektan način - navođenjem konkretnog primjera, jer su se potkrale greške koje unose zabunu: **majka dva sina udata** – zbog nepostojanja zareza čitalac/teljka prvo pomisli da su se sinovi udali; . **Samo te noći joj je** – nedovršena rečenica/misao, **1999.g. prvi puta seTe noći je pobjegla** – koje od 365 noći 1999. godine. → **Home ili Početna/Početak** – u slučaju dvije organizacije – Helsinškog parlamenta građana i Veste iz Tuzle - rubrika *Vijesti* zapravo predstavlja početnu stranicu sajta. Tri od 11 analiziranih organizacija imaju tzv.ulazne strane: Žena BiH, Žene ženama i BH inicijativa žena.

Samo u slučaju organizacije Žena BiH postojanje ulazne strane je opravdano, jer se na njoj nalazi animacija koja dočarava ambijent u kojem je organizacija počela da radi i u kojem sada radi. Animacija, naime, prikazuje kako je zgrada u kojoj se nalaze prostorije ogranizacije izgledala ratne 1994. – skoro u potpunosti je bila uništena – i kako izgledala danas, odnosno 2008. godine – obnovljena i useljena. Animaciju prati tekst: Ovako je to izgledalo 1994. i Ovako to izgleda danas.

Ova animacija ima poruku, za razliku od ulaznih strana druge dvije organizacije, koje su suvišne.

→ Kada je riječ o rubrici **Donatori**, koja bi se mogla očekivati na sajtovima nevladinih organizacija čije aktivnosti se finansiraju zahvaljujući prvenstveno donacijama, tri organizacije nemaju ovu rubriku zasebno izdvojenu (Žene ženama, Žena BiH i Helsinški parlament građana). U slučaju Helsinškog parlamenta građana Banja Luka donatori se pojavljuju na stranici O nama sa mogućnošću direktnog linkovanja na donatorske organizacije, dok u slučaju organizacije Žena BiH donatori nisu uopšte navedeni, a u slučaju Žene ženama Sarajevo, njihova imena se pominju kod opisa projekata, ali bez mogućnosti linkovanja ili nekih drugih informacija o samom donatoru.

Na sajtu Lare iz Bijeljine postoji direktan link na jednu donatorsku organizaciju, dok je dio prostora na sajtu ustupljen reklamnim banerima komercijalnih firmi ili agencija, tako da se može pretpostaviti da se održavanje sajta finansira i na taj način.

Na sajtu organizacije Vive žene postoji lista donatora, ali bez linkova ili drugih kontakata.

Za razliku od drugih organizacija koje imaju navedena samo imena donatorskih organizacija, sa ili bez direktnih linkova na njihove web sajtove, kod Udruženih žena ova rubrika je informativnija. Uz svaku donatorsku organizaciju stoje osnovne informacije o tome čime se organizacija bavi, šta su joj ciljevi djelovanja, kao i podatak koji konkretan projekat Udruženih žena podržavaju.

→ Rubriku **Publikacije** ima 8 od 11 analiziranih organizacija. U ovim rubrikama se mogu naći

različite vrste dokumenata, kao što su izvještaji, istraživanja, bilteni, studije, itd. od kojih su neki dostupni u elektronskoj verziji, a neki ne:

Lara Bijeljina: u rubrici Publikacije postoje tri dokumenta, dostupna u elektronskoj verziji. Pored rubrike Publikacije na sajtu postoji i rubrika Istraživanja koja sadrži 4 izvještaja, a na desnom bočnom meniju dostupni za preuzimanje su i 4 zakona (Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće, Zakon o radu, Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici).

Vive žene: tri publikacije u izdanju organizacije, ne mogu se skinuti.

Žene ženama: rubrika Publikacije je podijeljena u tri podrubrike: Izvještaji (14),

Priručnici (10) i Knjige i časopisi (dvije knjige prevedene na bosanski i četiri časopisa za Ženske studije). Ništa od ovih publikacija nije linkovano niti se može skinuti.

Helsinški parlament građana Banja Luka: 27 publikacija u izdanju organizacije od kojih se 25 može skinuti, odnosno dostupno je u pdf formatu. U podrubrici Godišnji izvještaji nalazi se 5 dostupnih izvještaja o radu organizacije od 2004. do 2008. godine.

BH Fondacija Inicijativa žena: skenirane naslovne strane tri publikacije bez mogućnosti preuzimanja kompletnog sadržaja.

Udružene žene Banja Luka: na ovoj stranici se mogu naći različiti dokumenti – od izvještaja sa radionica, Memoranduma o razumjevanju i saradnji, Protokola o postupanju Tima za pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici u Banjaluci, izvještaja o radu sigurne kuće, godišnjih izvještaja organizacije do knjiga u izdanju organizacije. Ukupno su na stranici bila dostupna 33 različita dokumenta. Pored toga, na sajtu postoji i rubika Istraživanja na kojoj je dostupno 6 izvještaja sa rezultatima različitih istraživanja.

Vesta Tuzla: 16 publikacija u izdanju organizacije od kojih devet nije dostupno, izuzev kratkog sadržaja šta publikacija sadrži, odnosno na šta se odnosi i koju tematiku obrađuje.

Fondacija Cure: rubrika je imenovana kao Čitaj – Cure biblioteka i sadrži 210 naslova. Knjige nisu dostupne u pdf ili nekom drugom formatu.

→ Rubriku **Linkovi** od 11 analiziranih, na svojim sajtovima ima 5 organizacija: Lara Bijeljina, Fondacija Cure, Helsinški parlament građana Banja Luka, Udružene žene Banja Luka i Agencija za ravnopravnost polova.

Helsinški parlament građana Banja Luka: ima linkove prema pojedinim državnim i entitetskim institucijama, centrima i agencijama (11), prema međunarodnim organizacijama i donatorima (11), te linkove prema srodnim nevladinim organizacijama u BiH i regionu (13).

Fondacija Cure: postoje linkovi prema srodnim nevladinim organizacijama u BiH, Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji i SAD (19), medijima (12) i tri indirektna linka prema civilnim inicijativama u BiH.

Lara Bijeljina: ima linkove prema nevladinim organizacijama iz BiH i regiona (16), pretraživačima (4), medijskim organizacijama (11), elektronskim medijima (16), štampanim i online medijima (17), novinskim agencijama (8), te prema institucijama i organizacijama (32).

Udružene žene: imaju linkove prema zvaničnim institucijama na svim nivoima (28), prema lokalnim nevladinim organizacijama (16), međunarodnim organizacijama u BiH (5), prema web resursima koji se tiču ženskih ljudskih prava, ravnopravnosti polova i medija (32), te linkove prema medijskim kućama u BiH (28).

Agencija za ravnopravnost polova: ima linkove prema UN tijelima i agencijama (11), evropskim tijelima (3), linkove prema organizacijama u, kako su naznačili, regionu (5), prema bazama podataka i istraživanjima (10) i organizacijama civilnog društva (17).

Većina linkova u analiziranim rubrikama je aktivna, ali ima i neaktivnih, a riječ je uglavnom o linkovima za web sajtove organizacija civilnog društva. Razlozi za određeni broj ovih neaktivnih linkova vjerovatno leže u činjenici da su web adrese nekih organizacija promjenjene, da su se neke od organizacija ugasile ili su adrese pogrešno unijete.

→ Jedna od zastupljenijih rubrika je i rubrika **Foto galerija**, koju ima 6 od 11 analiziranih web sajtova. U ovoj rubrici su postavljene slike za koje se, većinom, ne može reći kada su napravljene i koji događaj prikazuju.

Pored gore navedenih rubrika neke organizacije imaju i rubriku **Usluge ili Treninzi**: Helsinški parlament građana Banja Luka, Vesta Tuzla i Udružene žene.

Riječ je o uslugama organizovanja i vođenju tematskih treninga, kao i konsultantskim uslugama koje organizacije nude zainteresovanim strankama. Treninzi koji se nude pokrivaju oblasti izgradnje kapaciteta nevladinih organizacija, javnog zalaganja, ravnopravnosti polova i odnosa sa javnošću.

Posebno izdvojenu rubriku **Uključi se** ima samo jedna organizacija – Fondacija Cure. Osobe koje žele da postanu članovi/ice Fondacije ili njeni volonteri treba da pošalju kratku poruku u kojoj iskazuju svoj interes da postanu dio Cure tima na e-mail organizacije.

Za razliku od Fondacije Cure koja u svom bazičnom vertikalnom izborniku ima zasebnu rubriku Uključi se, organizacija Žene ženama iz Sarajeva na dnu početne stranice ima

animirani baner⁷⁰ sa tekstom: Žene ženama/Prijavi se i TI!, te link za Program volontiranja i stažiranja. Sam baner je teže uočljiv, jer se nalazi na dnu stranice do koje posjetioci često ni ne stignu, a i smjena teksta na baneru je relativno spora, pa se može desiti da posjetitelj/ka ne očiti poruku Prijavi se i TI!. Klikom na baner dolazi se do obrasca koje potencijalni korisnici usluga ili volonteri treba da ispune i dostave organizaciji.

Zanimljivo je da na sajtovima drugih organizacija nema posebnih rubrika ili linkova na kojima bi se potencijalni članovi i članice, volonteri i volonterke mogli informisati o načinima pristupanja i mogućeg doprinosa radu organizacije.

Samo dvije organizacije na svojim sajtovima imaju tražilicu, odnosno opciju **Traži** ili search koja omogućava lakše pretraživanje sadržaja na sajtu, a to su Vesta iz Tuzle i Lara iz Bijeljine.

Pored navedenih rubrika, na sajtovima svih analiziranih organizacija postoji opcija i za englesku verziju sadržaja sajta. Međutim, nisu svi sadržaji koji postoje na lokalnim jezicima (srpskom, hrvatskom ili bosanskom) dostupni i na engleskom. Jedino bi se sajt Vive žene mogao doslovno nazvati dvojezičnim, jer je sav sadržaj na lokalnom jeziku doslovno preveden na engleski. Uočljivo je da su stranice na engleskom kraće, odnosno da su sadržaji na engleskim stranicama siromašniji. Npr. na sajtu Helsinškog parlamenta građana u rubrici Programi/Aktuelno na lokalnom jeziku ima mnogo više informacija, saopštenja i izvještaja o realizovanim aktivnostima, nego na paralelnoj/identičnoj engleskoj varijanti ove rubrike.

Na sajtu Žene sa Une samo je jedna stranica dostupna/prevedena na engleski: Existing projects ili tekući projekti, a riječ je o projektima iz 2006. i ranijih godina!

⁷⁰ Baner (eng. banner) je reklama, slika ili kratka animacija standardiziranih dimenzija, unutar koje oglašivač može postaviti sadržaj koji opisuje njegove proizvode ili usluge, a pojavljuje se na web stranici i predstavlja vezu (link) na sajt oglašivača ili bilo koju drugu web stranicu koju oglašivač odredi. Cilj banera je, dakle, da privuče pažnju potencijalnih posjetitelja sajta i natjera ih da kliknu na njega. Postoji više vrsta banera. Statični banner je oglas na internetu na kojem je ispisana statična poruka oglašivača. Animirani banner je oglas koji se sastoji od niza sličica koje se izmjenjuju na takav način da daju dojam pokreta, poput crtanog filma. Flash banner je oglas na internetu izrađen posebnom tehnologijom koja omogućuje oglašivačima predstavljanje na visoko sofisticiran način. Flash tehnologijom moguće je izraditi posebne animacije, dodati zvučne efekte, i sl. Baneri se danas smatraju najpopularnijim sredstvom promocije i reklamiranja na Internetu. Izvori: http://www.pretraga.rs/osnove/marketing/strana.php?s=sta_je_banner
<http://www.webmajstori.net/clanci/dizajn/izrada-flash-bannera-2dio-zasto-flash-sto-fali-animiranom-gif-u/375/>

Na sajtu Lare iz Bijeljine od ponuđenih devet rubrika na engleskom jeziku, u pet se pojavljuje neki sadržaj, a u četiri nikakav.

Jedan od razloga za nešto sadržinski siromašnije engleske stranice vjerovatno se krije u činjenici da neke organizacije nemaju ljudske kapacitete tj. osobe koje toliko dobro govore engleski i koje su spremne na sebe preuzeti obavezu prevođenja za potrebe sajta. Ili pak u činjenici da u organizacijama ne postoje osobe koje bi bile odgovorne isključivo za ažuriranje sajta, usljed čega se informacije na sajt postavljaju sporadično, bez nekog jasnog plana i bez vođenja brige o prevodima na engleski. Organizacije ni ne moraju da imaju sve što se nalazi na njihovim sajtovima i u engleskoj varijanti. Postojanje jezičke ili opcije translate je svakako dobrodošlo kako zbog donatora, tako i zbog drugih brojnih ženskih grupa i organizacija u svijetu sa kojima bi se mogle povezati, umrežiti i raditi zajedno. Ne treba zaboraviti ni pojedince/ke u svijetu kojima web sajt nevladine organizacije može biti izvor korisnih informacija ili pak povod za volonterski angažman⁷¹.

8.3.2. Način saopštavanja informacija

Informacije se na analiziranim sajtovima najčešće saopštavaju u vidu kratkih vijesti, sa opcijom „pročitaj više“/„cijeli tekst“/„detaljnije“ iza koje se krije proširena vijest ili izvještaj sa nekog događaja, i u vidu saopštenja.

Tekstualni način prezentovanja informacija je dominantan, dok se drugi mediji – video slika i ton – skoro uopšte ne upotrebljavaju. Ova tekstualna monotonost je donekle razbijena postavljanjem linka <http://soundcloud.com/flore/mix-in-sarajevo> na sajtu Fondacije Cure na kojem se može preslušati muzika koju je miksala DJane Flore na PtichWise (pičvajz) festivalu ženske umjetnosti u Sarajevu koji organizuje Fondacija; postavljanjem TV spota, radioemisije i džingla „Nije dovoljan samo jedan dan“ na sajtu Veste iz Tuzle koji su bili prvenstveno namjenjeni medijima, ali dostupni i svima

⁷¹ U razgovoru sa Almirom Kubatom, projekt kordinatorom u nevladinoj organizaciji BH fondacija Inicijativa žena, koji je vođen u maju 2007. godine u pripremnjoj fazi definisanja magistarske teze, Kubat je naveo jedan zanimljiv primjer koji ilustruje važnost postojanja engleske varijante weba: „Zahvaljujući sajtu pronašla nas je jedna djevojka iz Amerike koja je, nakon što je stupila sa nama u kontakt, došla u Sarajevo i volontirala u našoj organizaciji 6 mjeseci“.

drugima koji su željeli da ih „skinu“, te postavljanjem tonskog priloga sa Radio Bihaća na sajtu organizacije Žene sa Une u kojem se govori o trgovini maloljetnicama:

O trafikingu maloljetnicama - tonski prilog sa Radio Bihaća

U prezentovanju informacija organizacije ne koriste ni mogućnost ubacivanja linkova koji posjetioce upućuju i na druge izvore omogućavajući im kontekstualno širi uvid u tematiku koja se u tekstu obrađuje.

U periodu monitoringa primjeri linkovanja na druge izvore, odnosno na druge relevantne web stranice, registrovani su samo na sajtovima Fondacije Cure i Vesta Tuzla.

Slijede primjeri linkovanja preuzeti sa sajta Veste iz Tuzle:

„Pokrenuta je nova, redizajnirana i osvježena Internet stranica www.rec.ba putem koje građani BiH mogu direktno komunicirati sa specijalnim predstavnikom Europske unije, Valentinom Inzko, i pronaći aktualne informacije o procesu evropskih integracija. Najzanimljiviji prijedlozi, pitanja i zapažanja će biti objavljivani na stranici, zajedno sa odgovorima i komentarima Valentina Inzka.“, (27. oktobar 2009)

ili

„Amra Selesković, Snježana Šušnjara, Radmila Karlaš i Natalija Petrić bili su u Americi na dvosedmičnoj turneji, pod pokroviteljstvom [Instituta za inkluzivnu sigurnost](#). Ovaj je institut jedan od programa [Fondacije Hunt](#), na čijem je čelu američka ambasadorica Swanee Hunt, a misija Instituta je borba za zaštitu žena u područjima oružanih sukoba, i nadalje osnaženje žena u obnovi poslijeratnih društava.“, (4. februar 2010).

Svi dostupni sadržaji su čitljivi, mada su u pojedinim tekstovima uočene slovne greške, te pogrešna upotreba znakova interpunkcije.

Npr. na stranici Home organizacije Žena BiH stajala je sljedeća informacija:

„Dana 13.11.2007.g. organizirali smo Javnu tribinu ?Rodne uloge i stereotipi?..“ Očigledno se radi o tehničkoj grešci gdje se umjesto navodnika pojavljuju upitnici, ali je grešku trebalo ispraviti, a ne ostaviti da ovakva informacija mjesecima stoji na početnoj stranici sajta.

Kada je riječ o stilu prezentovanja informacija, on bi se najprije mogao okarakterisati kao novinarski stil koji slijedi osnovno novinarsko pravilo da se na samom početku vijesti ili izvještaja daju odgovori na pet ključnih pitanja: ko, šta, kada, gdje i zašto.

Evo nekoliko primjera novinarski saopštenih informacija:

→ „Na okruglom stolu „Od lokalnog do globalnog dijaloga sa EU“, koji je od 21. do 23. oktobra održan u Banjoj Luci, dogovoreno je formiranje regionalne ženske mreže koja bi okupila ženske organizacije iz BiH, Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Makedonije, ali i organizacije iz drugih zemalja zainteresovane za zajedničko istupanje prema vlastima i afirmaciju kultura mirenja i nenasilja i politika i praksi ravnopravnosti...” (vijest sa sajta Helsinškog parlamenta građana);

→ „U periodu od 1 januara do 31 decembra 2009. godine utočište u Sigurnoj kući za žene i djecu žrtve nasilja u Banja Luci su potražile 42 žene i 51 djeteta sa područja Banja Luke, Laktaša, Gradiške, Ribnika, Kneževa, Srpca, Novog Grada, Prnjavora, Drvara, Glamoča, Šipova i Zvornika. Nijedna lokalna zajednica, osim Banja Luke nije imala izdvojenu budžetsku stavku namjenjenu za zaštitu žrtava porodičnog nasilja...” (vijest sa sajta Udruženih žena);

→ „U srijedu, 25.11.2009. godine sa početkom u 12.00 sati, Fondacija CURE obilježila je početak Globalne kampanje 16 dana aktivizma uličnom akcijom ispred sarajevske katedrale. Informacije o kampanji i nasilju su se dijelile građanstvu uz ohrabrenje da svaki građanin i svaka građanka imaju odgovornost prijaviti nasilje...” (vijest sa sajta Fondacije Cure).

Pored novinarskog, zastupljen je i „narodski“ stil saopštavanja informacija. Ovaj stil karakteriše neposredniji način obraćanja, bez pretenzija da se tekst uskladi sa pravilima novinarske profesije, što daje jednu posebnu notu publikovanom sadržaju i utiče na njegovu percepciju, u smislu da onoga koji tekst čita ne ostavlja ravnodušnim.

Ovaj stil obraćanja je karakterističan za sajt organizacije Žene sa Une, koji ilustrujemo isjekom iz vijesti pod naslovom „S.O.S za Sigurnu kuću“:

“Svako malo i političari i ljudi na vlasti pozivaju se na potrebu razvijanja demokratskih procesa, na poštivanje ljudskih prava, na brigu o Čovjeku. No, to su im samo šlageri koje ponavljaju uoči izbora, jer se ubrzo pokaže da od obećanja nema ništa i da pojedinačni sitnosopstvenički interesi nadvladavaju

želju da se istinski učini neko dobro za zajednicu.

Primjer Sigurne kuće u Bihaću to najbolje potvrđuje.

Iako su vrijeme i dešavanja potvrdili da je Sigurna kuća jedino istinsko mjesto na kojem ugroženi članovi porodica od nasilnika u vlastitoj obitelji, mogu naći sigurnost, spas i adekvatnu zaštitu, problem finansiranja Sigurne kuće nije zadovoljavajuće riješen i ovo humano pribježište je pred zatvaranjem, bolje reći ukidanjem.

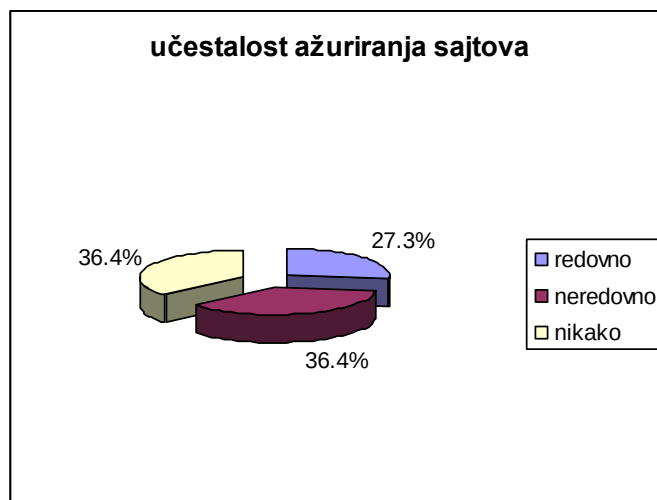
U Sigurnoj kući trenutno boravi 15 osoba, (11 djece i 4 pretučene majke). Za 3 dana potroše 25 kg brašna, a o ostalom da i ne govorimo. Nasilje je i dalje u porastu i mi ne vidimo izlaz, jer nerješavanjem niti uzroka niti posljedica, poslanici u skupštinama i uposlenici u organima vlasti praktično zatvaraju oči pred prisutnim zlom...”

S druge strane na sajtu Žene ženama se koristi stil saopštavanja koji nije ni novinarski ni “narodski”. Način na koji se na ovom sajtu saopštavaju informacije je dosta zbunjujući i zahtjeva i nekoliko čitanja jedne te iste informacije kako bi se proniklo o čemu se tu radi. S obzirom da ni na jednom od sajtova nema podataka o tome ko sajt uređuje i ko je odgovoran za njegov sadržaj, nemoguće je „locirati“ osobu odgovornu za prezentovane sadržaje, ali se može pretpostaviti da vijesti i ostale informacije sastavljaju aktivistkinje koje rade u organizacijama kojima sastavljanje vijesti ili izvještaja nije osnovna profesija. Načini i stilovi saopštavanja informacija na webu sami po sebi ne pozicioniraju organizacije u društvenom prostoru i ne određuju karakter njihov rada, ali govore o ozbiljnosti i profesionalizmu organizacije.

8.3.3. Ažuriranje

Od 11 analiziranih, samo tri organizacije redovno ažuriraju sajt, četiri to rade neredovno, a četiri organizacije svoje sajtove uopšte nisu ažurirale u šestomjesečnom periodu monitoringa (vidjeti Tabelu 3).

S obzirom da organizacije u 73% slučajeva ne osvježavaju svoje web sajtove ili to rade neredovno, može se steći utisak da su se ugasile ili da su zamrzle svoje aktivnosti.

8.3.4. SOS telefoni i sigurne kuće za žrtve nasilje u porodici

Iako u definicijama misija, vizija i ciljeva organizacija nije izričito navedeno da se zalažu i bore za zaštitu žena od porodičnog nasilja, četiri od 10 organizacija imaju sigurne kuće za žene žrtve nasilja i trgovine ljudima: Žene sa Une, Vive žene iz Tuzle, Žena BiH iz Mostara i Udružene žene Banja Luka.

Žene sa Une imaju u svom osnovnom horizontalnom izborniku rubriku Kuća spasa, dok se sa slijeve strane na sajtu, kako na početnoj, tako i na svim drugim stranicama sajta, nalaze SOS brojevi telefona za žrtve nasilja na području Unsko-sanskog kantona.

Na stranici Kuće spasa nalazi se „Pismo svima koji su nam pomogli“ u kojem se organizacija zahvaljuje svima koji su, u protekle četiri godine, pomogli da se kuća za žrtve nasilja uredi i opstane, sa informacijama o osoblju koje u Kući spasa radi („U našem timu radi 5 osoba.....Niti jedna od nas u protekle 4 godine nije imala godišnji odmor. Od nas 5 samo su dvije na platnom spisku sa najnižim ličnim dohotkom i jedna na pola radnog vremena, druge dvije ponekad budu plaćene ugovorom o djelu, ako za to ima sredstava, što je rijetko. No, nije ni to bitno, obzirom da do 70 % stanovnika naše zemlje isto tako preživljava.“), broju žena i djece koji su bili smješteni u Kuću spasa, te imena donatorskih organizacija/institucija. Sa desne strane se nalaze korisni dokumenti od kojih dva mogu da se otvore – Priručnik za žrtve nasilja i Kako nasilje u porodici utiče

na djecu, a dva ne mogu – Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i Finansiranje sigurnih kuća u Bosni i Hercegovini.

Na web stranici organizacije Žena BiH linkovi za Sigurnu kuću, SOS telefon i Mali SOS telefon se nalaze sa lijeve strane i tek se klikom na njih može doći do brojeva telefona ili drugih korisnih informacija. Podaci o Sigurnoj kući - [Sigurna kuća](#) – govore kada je kuća otvorena i koliki su joj smještajni kapaciteti. U tekstu je naznačeno da postoji i SOS telefonska linija „koja je na raspolaganju ne samo žrtvama nasilja nego i svakom građaninu kojem je potrebna informacija ili savjet na ovu temu“, ali ne i broj SOS telefona! Do broja se dolazi klikom na odvojeni link *SOS telefon*.

Pored ovog, na sajtu su postavljeni i linkovi za *Centar za žene* koji kroz SOS telefon i Savjetovalište za žrtve nasilja pruža pravnu i psihosocijalnu pomoć traumatizovanim ženama i djeci, *Za život bez nasilja*, namjenjen djeci sa Malim SOS telefonom, jedinstvenim za cijelu BiH, te link na projekat *Imajte odgovornost*, čiji cilj je doprinijeti „osiguranju kompletne i adekvatne pomoći žrtvama nasilja u Hercegovačko-neretvanskom kantonu kroz saradnju sa ministarstvima, institucijama i nevladinim organizacijama“.

Na web sajtu Udruženih žena u glavnom meniju postoje dvije rubrike – Sigurna kuća i Mobilni tim.

Na stranici Sigurne kuće nalaze se podaci o njenom osnivanju, uopšteno o nasilju u bh kontekstu, osoblju koje radi u kući i vrsti pomoći koju pružaju žrtvama nasilja, sa dodatnim dokumentima koji se mogu skinuti: Memorandum o razumjevanju i saradnji i godišnji izvještaji o radu Sigurne kuće za 2007. i 2008. godinu.

Na stranici Mobilnog tima za nasilje u porodici na području banjalučke regije objašnjeno je ko su članovi tima i kako tim funkcioniše. Dostupna su i dva dokumenta - Protokol o postupanju Mobilnog tima i Izvještaj o radu tima za 2008.

Zanimljivo je da na sajtu nema broja SOS telefona, niti informacija o besplatnoj pravnoj pomoći koju organizacija pruža svojim korisnicama, ženama žrtvama nasilja, još od 1997. godine!

Organizacija Lara iz Bijeljine je takođe jedna od ženskih nevladinih organizacija koje su od samog osnivanja bile usmjerene na pomoć ženama žrtvama nasilja u porodici ili

trgovine ljudima. Međutim, ni na njihovom sajtu nema vidljivo izdvojenog broja SOS telefona.

Ovaj broj se sporadično pojavljuje na baneru u gornjem lijevom uglu sajta na kojem se smjenjuju različite slike, pa je samim tim i teže uočljiv.

Osim na baneru, spisak organizacija koje imaju skloništa za žrtve nasilja u porodici i SOS telefone pojavljuje se i u rubrici Žene BiH u kojoj se, inače, nalaze biografije političarki u BiH i adresar poznatih žena iz četiri bh grada. Malo je vjerovatno da bi posjetitelj/ka informacije o SOS telefonima potražili baš u ovoj rubrici. Osim toga neki od navedenih brojeva nisu više u upotrebi!

Organizacija Vive žene – Centar za terapiju i rehabilitaciju takođe nemaju vidno izdvojene informacije koje se tiču njihovog centra u kojem žene žrtve nasilja mogu da se sklone i dobiju odgovarajuću psihosocijalnu, medicinsku i pravnu pomoć. Ukoliko posjetilac/teljka sajta želi nešto više da sazna o njihovom radu sa ženama žrtvama nasilja mora prvo kliknuti na rubriku Programi, projekti, a potom od ponuđenog izabrati [Centar za zaštitu i savjetovanje žrtava nasilja](#), gdje može više saznati o načinu rada centra.

Adresa, telefon ili e-mail centra nisu dostupni na stranici.

8.3.5. Orijentacija organizacija na zalaganje za ravnopravnost polova

Svih deset nevladinih organizacija čiji web sajtovi su analizirani su ciljano izabrane kao organizacije koje se zalažu za zaštitu i promociju ženskih ljudskih prava, odnosno za promociju ravnopravnosti polova u BiH društvu, kako bi se vidjelo na koji način one, koncept za koji se zalažu, predstavljaju na Internetu. Dakle, dio analize bio je usmjeren na tekstualne sadržaje web stranica koji (ne)potvrđuju orijentaciju organizacija na zalaganje za ravnopravnost polova.

Već samim ulaskom na početne stranice organizacija ta orijentacija⁷² postaje vidljiva.

Npr. na početnoj stranici Lare iz Bijeljine naslovi i podnaslovi tekstova nedvosmisleno potvrđuju tu orijentaciju: „Ženski aktivizam u BiH dao je rezultate”, „Pregled osnovnih

⁷² Pod orijentacijom se misli na propagiranje stavova, ideja i mjera koje mogu doprinijeti ostvarivanju rodne ravnopravnosti u društvu koja podrazumijeva „da su žene i muškraci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svojih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata“.

pojmovu rodne ravnopravnosti”, „Kampanja 16 dana aktivizma protiv rodnog nasilja”, „Trgovina ženama”, itd.

Osim toga, sajt je zamišljen kao prvi ženski portal u BiH, na kojem se obrađuju i komentarišu različite "ženske" teme kroz rubrike: Žene u politici, Žena i društvo, Trgovina ženama, Ženska planeta, Mislionica, Zločin i kazna, Žene BiH, itd. Iako više ne funkcioniše kao portal, na sajtu se mogu naći analitički tekstovi iz ranijih godina, koji problematizuju različite aspekte ženskih prava i položaj žene u BiH i svijetu, kao i druge korisne informacije o ženama u BiH, ali i o ženskom aktivizmu generalno.

Na početnoj stranici Žena sa Une registrovane su, između ostalih, vijesti sa naslovima "Edukacijom do stvarne ravnopravnosti spolova" i "Žrtvama nasilja u porodici pomoći djelovanjem svih institucija", dok su na početnoj stranici Veste iz Tuzle zabilježeni sljedeći naslovi vijesti:

„Gender osjetljivi budžeti kao dio reformskih promjena i osnova za jačanje prava žena u BiH, „Civilni dijalog za prava djece i žena u BiH“, „Gender, mladi i mediji“, „Žene u politici neizostavan dio obnove BiH“, itd.

Na sajtu Udruženih žena skoro svaka objavljen vijest se odnosila na neki aspekt ženskih prava, kao i na sajtu Fondacije Cure, s tim što su se na sajtu Cura mogla pronaći i obavještenja koje se ne tiču direktno tekućih projekata i aktivnosti Fondacije. Tako su se na sajtu mogle naći informacije o događajima kao što su festival ženskog cirkusa, 16 dana aktivizma u Srbiji i Hrvatskoj, ali i tekstovi preuzeti sa drugih sajtova ([Ženska prava 20 godina nakon pada berlinskog zida – korak naprijed ili dva koraka nazad?](#)).

Pored toga, na sajtu Fondacije Cure, u rubrici Inicijative, svi nazivi projekata govore o jasnoj opredjeljenosti organizacije da radi na osnaživanju i većoj vidljivosti žena u javnom životu. Pa su tako, neki od projekata na kojima je organizacija radila u vrijeme monitoringa bili: „16 dana aktivizma”, PitchWise – Festival ženske umjetnosti”, „Ženska mreža BiH”, „Vday”, kao i projekat [BiH Heroine](#) , u okviru kojeg posjetitelji sajta imaju mogućnost da učestvuju u predlaganju BiH heroine - žene koja za njih predstavlja najvažniju braniteljicu ženskih ljudskih prava.

Mada ime organizacije upućuju na oblast djelovanja, na web sajtu Vive žene nema vidljivih/istaknutih poruka koje bi nedvosmisleno govorile o orijentaciji organizacije. Tek se detaljnijim pregledanjem rubrike Programi/Projekti otkriva da organizacija

prvenstveno radi sa osobama koje su bile žrtve ratne torutre, ali i sa ženama žrtvama nasilja u porodici. S druge strane, na sajtu Žene BiH informacije na početnoj stranici su bile "polovične", odnosno bilo je potrebno "istraživati" sajt kako bi se došlo do konkretnih informacija, kao što je npr. broj SOS telefona za žrtve nasilja u porodici. „Polovičnost” vijesti na početnoj stranici sajta se ogleda u nelogičnom načinu na koji su „presječene”. Na primjer:

03.09.2008. Kreće kampanja - Mreža...Opširnije (bez naznake o kakvoj kampanji i čijoj mreži se radi)
ili

03.09.2008. Saopštenje za javnost - Udruženje "ŽENA BIH" Mostar je od 1. januara 2008. godine...Opširnije (opet bez bilo kakvog naslova koji bi ukazivao o čemu je riječ).

Na sajtu Helsinškog parlamenta građana Banja Luka, na početnoj, kao i u rubrikama Programi/Rodna jednakost, Treninzi i Publikacije nalaze se sadržaji koji potvrđuju usmjerenost organizacije ka ostvarivanju rodne ravnopravnosti u bh društvu: **Projekat: Žena danas, Projekat: Partnerstvo za promjenu, Ženska izborna kampanja – LOKALNI IZBORI 2008.**, itd. Osim toga, na početnoj stranici su se redovno objavljivale vijesti koje su pratile aktivnosti organizacije na polju rodne ravnopravnosti. Dio analize sadržaja web stranica BH Fondacije Inicijativa žena, Žene ženama Sarajevo i Agencije za ravnopravnost polova bio je onemogućen usljed izvjesnog kraćeg nefunkcionisanja njihovih sajtova.

Iz dostupnog sadržaja na web stranici BH Fondacija inicijativa žena moglo se isčitati da je pitanje ravnopravnosti polova jedno od pitanja na kojima organizacija radi, ali su informacije koje su se na to odnosile bile potpuno zastarjele. Npr. vijest sa naslovom "Problematika jednakopravnosti spolova" datira iz juna 2006. godine!, dok se u rubrici Tenderi nalazi konkurs za financiranje projekata u okviru programa Ekonomskog osnaženja i borbe protiv siromaštva žena u BiH, takođe iz juna 2006. godine! U slučaju web sajta organizacije Žene ženama iz Sarajeva, problem predstavlja zbunjujući raspored i sadržaj informacija koje se nude.

Npr. na prvoj stranici sajta centralni ili središnji dio stranice je imenovan kao *Aktuelno*, dok je odmah, u koloni sa lijeve strane, postavljeno dugme koje treperi ili blica *NOVO*

ispod kojeg se nalaze sadržinski različite informacije, među kojima je i link za VIJESTI i sljedeći dokument:

"DIPLOMSKI RAD: NO Man's LAND?

Zlatana Knežević

koji se nudi u bosanskoj i švedskoj verziji. Pristupom dokumentu postaje jasno da je diplomski rad švedske studentice posvećen organizaciji Žene ženama, ali je ponuđena bosanska verzija puna gramatičkih i materijalnih grešaka, te ju je nemoguće čitati! Ali ćemo ovdje, ipak, ukazati na jednu rečenicu iz pomenutog rada gdje studentica objašnjava da je za sarajevsku organizaciju Žene ženama saznala na web sajtu jedne druge švedske ženske nevladine organizacije!

Pored ove generalne zamjerke koja se odnosi na zbunjujući raspored informacija, sajt obiluje različitim sadržajima od kojih su neki posebno interesanti, kao što je priča o mostu Suade Dilberović i Olge Sučić u Sarajevu koja otkriva drugu stranu "ratne istine" u Bosni i Hercegovini (vidjeti: <http://www.zenezenama.org/bos/link9.htm>).

Kada je riječ o Agenciji za ravnopravnost polova BiH, moglo bi se reći da, kao što joj i ime kaže, na svojoj web stranici ima sadržaje koji su isključivo u vezi sa tematikom rodne ravnopravnosti. Pa se tako na stranici, pored rubrika Početna, O Agenciji, Linkovi i Kontakti, nalaze se i rubrike **Gender pojmovnik** u kojoj su objašnjena značenja pojmova gender, pol, gender jednakost, gender ravnopravnost, gender integracija i gender određen i **Gender mainstreaming** koja ima tri podrubrike. U dvije se objašnjava princip rada institucionalnih mehanizama za gender pitanja u BiH i njihov mandat, sa linkovima na Gender centar Federacije BiH i Gender centar Vlade RS (ali ovaj link nije ispravan), dok se u podrubrici **Jednakost spolova u regionu** nude linkovi za web sajtove u Albaniji, Bugarskoj, Hrvatskoj, Rumuniji i Sloveniji na kojima bi, pretpostavljalo se, potencijalni posjetitelji mogli pronaći informacije o situaciji u tim zemljama po pitanju ostvarivanja rodne ravnopravnosti. Međutim, od pet ponuđenih linkova dva nisu aktivna (Albanija i Hrvatska), dok „slovenački” link vodi od zvaničnog sajta Vlade Republike Slovenije. Pored navedenih linkova u ovoj podrubrici se nalazi i informacija o Odluci o ravnopravnosti polova u UNMIK/Kosovo. Na sajtu se nalaze i rubrike **Strategije** (Geep projekat, Državni plan akcije, Gender akcioni plan i GAP logički okvir), **Pravni okvir** sa pregledom međunarodnih i domaćih zakona/dokumenata koji se odnose na politike rodne

ravnopravnosti (CEDAW, Pekinška deklaracija, Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, Pariška deklaracija, Rezolucija 1325) i **Izvjestaji** (CEDAW izvještaj za BiH, Peking +10, Gender pregled). Svi ovi dokumenti su dostupni u pdf-u. Međutim, ovdje treba napomenuti da je "najsvežija" informacija na sajtu Agencije za ravnopravnost polova BiH, koji je proradio 2. decembra 2009. bila iz prethodne - 2008. godine, te da u vrijeme monitoringa na sajt Agencije nije stavljena nijedna nova informacija.

Analizirajući sadržaje koji potvrđuju orijentaciju organizacija na zalaganje za ravnopravnost polova posebna pažnja je posvećena najavama događaja i aktivnosti, jer su pravovremene i motivirajuće najave jedan od sredstava mobilisanja javnosti da podrže ili učestvuju u određenim aktivnostima. Od 102 informacije koje su od 1. oktobra 2009. do 1. marta 2010. postavljene na sajtove, 23 odsto njih su bile najave. Neke su bile opšteg karaktera, a u nekima su se zainteresovani građani i građanke direktno pozivali da dođu i učestvuju.

Npr. na sajtu Fondacije Cure registrovano je devet najava (najava festivala feminističke kulture i akcije, najava kampanje 16 dana aktivizma protiv rodnog nasilja, protesne šetnje, treninga ,itd.) među kojima su bile i sljedeće najave:

»Dođi i podrži kulturno aktivističku uličnu akciju
- muzičke izvedbe – informacije o nasilju – aktivizam za ženska ljudska prava –
radionice u školama – rezultati anketnog istraživanja – projekcija filma -
Velika ulična akcija kulturno-aktivističkog sadržaja pod nazivom „STOP
NASILJU PROTIV ŽENA” održat će se u petak, 13. novembra 2009. godine na
Trgu Lajpcigovom sa...«

ili

»Fondacija CURE sa zadovoljstvom poziva sve zainteresovane djevojke do 26
godine starosti da se prijave na CURE edukativni program „Upoznaj svoja
prava, žensku istoriju, osnaži se i aktiviraj“, koji se održava u Sarajevu u periodu
od 20.01.2010. godine do 24.01.2010. godine.

Edukativni program će trajati pet dana od srijede do nedjelje”.

Na sajtu Veste iz Tuzle zabilježeno je 8 najava, među kojima i jedna o dodjeli
jednokratnih stipendija:

„Udruženje Vesta, Vesta Radio i Fondacija tuzlanske zajednice iz Tuzle pozivaju mlade ljude da svojim esejima i fotografijama uzmu učešće u konkursu za jednokratno stipendiranje o temi „Mladi i jednakopravnost spolova u BiH”. Deset radova koji na najbolji način budu promovisali vrijednosti jednakopravnosti mladića i djevojaka u BiH, bit će nagrađeni jednokratnom stipendijom u iznosu od 100 KM.”

Na sajtu Helsinškog parlamenta građana je, u periodu monitoringa, bilo pet najava, a na sajtu Udruženih žena dvije:

„Prodajna izložba štićenica Sigurne kuće u Banjaluci

U petak 5. marta 2010. godine od 19.00 do 22.00 u Muzeju savremene umjetnosti Republike Srpske biće organizovana prodajna izložba štićenica sigurne kuće u Banja Luci.

Dođite, kupite, podržite, osnažite, pokažite im da mogu i da nisu same.”

Na sajtovima drugih organizacija nisu zabilježene najave događaja, odnosno konkretnih aktivnosti.

Ako se uzme u obzir činjenica da su najave događaja na svojim sajtovima imale samo četiri od 11 organizacija i ako se pri tome ima na umu učestalost ažuriranja stranica (a samo tri organizacije redovno osvježavaju svoje sajtove), onda relativno zadovoljavajući procenat od 23 najava treba uzeti sa rezervom.

(Ne)najavljivanje aktivnosti još je jedan pokazatelj nedovoljne iskorištenosti prostora koje nudi web, kao jedan od kanala komunikacije.

9. Zaključak

Analizirani web sajtovi 11 organizacija (10 nevladinih organizacija i Agencije za ravnopravnost spolova BiH) se, sa aspekta dizajna, dosta razlikuju. Zastupljene su skoro sve boje, različiti fontovi, stilovi pisanja, kao i načini plasiranja poruka - od kratkih vijesti sa opcijom "cijeli tekst" „ili pročitaj više" (Vesta Tuzla, Helsinški parlament građana Banja Luka, Udružene žene) do opisnih izvještaja (Vive žene), od analitičkih tekstova koji detaljno obrađuju neku temu (Lara Bijeljina) do šturih informacija o nekom događaju (Žena BiH).

Ako pođemo od tvrdnje Osmančevića⁷³ da se jedna od ključnih karakteristika veba ogleda u promjeni tradicionalnih komunikacijskih uloga, gdje veb, za razliku od tradicionalnih medija, "nudi aktivan odnos primanja i davanja informacija u kreativnoj konzumaciji sadržaja", onda bi se moglo reći da ova vrsta aktivnog odnosa primanja i davanja informacija nije vidljiva na analiziranim sajtovima. Naprotiv, interaktivnost sajtova je na niskom nivou.

Posjetitelji analiziranih sajtova skoro da nemaju mogućnosti da reaguju na ponuđeni sadržaj ili učestvuju u njegovom kreiranju, izuzimajući mogućnost slanja e-maila organizaciji. Određeni stepen interaktivnosti postignut je postavljanjem anketa na sajtovima Udruženih žena, Helsinškog parlamenta građana i organizacije Lara, gdje posjetitelj, klikom na neki od ponuđenih odgovora, može da stekne dojam da je bio dio nekog procesa. Na sajtu Lare postoje i neki drugi servisi bazirani na modelu interaktivnosti, kao što je forum i prijava za novosti sa portala, ali nijedan od ovih servisa nije aktivan.

Sajt koji, za nekoliko nijansi, odudara od drugih je sajt Fondacije Cure na kojem se nazivi pojedinih rubrika - Uključi se, Čitaj, Gledaj - posjetiteljima obraćaju na jedan neposredniji, manje zvaničan način, potičući interaktivnost komunikacije. Osim toga, posjetitelji sajta imaju mogućnost i da učestvuju u predlaganju BiH heroine, što takođe doprinosi interaktivnosti stranice. Neposredno formulirano poruku *Kontaktirajte nas* imaju i Udružene žene iza koje se krije mogućnost slanja e-mail poruke organizaciji. Preovlađujuća jednosmjerna priroda komunikacije ne mora da znači da je organizacijama jedino važno da njihove informacije dođu do korisnika, a ne i povratne reakcije korisnika do njih. Ali statičnost analiziranih sajtova i nedovoljna iskorištenost veb potencijala upućuju na nepoznavanje načina funkcionisanja novih informacionih tehnologija i njihovih prednosti u odnosu na „stare“ medije – novine, televiziju i radio koji su organizacijama ili nedostupni ili nedovoljno senzibilisani da prate njihov rad. Iako ispitivanje stručnosti, organizacije i podjele rada i finansijskih mogućnosti organizacija, nisu bili predmet analize u ovom radu, ovi faktori - znanje, ljudski resursi/orgazacija rada i novac, bitno utiču na izgled veb sajta i njegovu upotrebljivost. Jer ako u organizaciji niko nije posebno zadužen za sajt ili ako niko ne zna kako se na sajt postavljaju

⁷³ Osmančević, Enes (2009). *Demokratskost www-komuniciranja*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung

informacije ili ako organizacija nema sredstava da plati osobu koja bi ga redizajnirala, ažurirala i brinula o sajtu, onda sajtovi počinju da liče na skladišta u koja se odlaže sve i svašta, koja niko ne sređuje i iz kojih se rijetko šta uzima.

U prilog tvrdnji da je interaktivnost analiziranih sajtova na niskom nivou ide i činjenica da se na sajtovima vrlo rijetko koristi mogućnost umetanja/postavljanja linkova za slične ili srodne aktivnosti i događaje ili tekstove na drugim veb sajtovima koji mogu proširiti ili pojasniti temu o kojoj se radi.

U periodu monitoringa primjer linkovanja na drugu relevantnu veb stranicu registrovani su samo na sajtovima Fondacije Cure i Vesta Tuzla.

Ovo automatski ne znači da organizacije nisu spremne da podijele, odnosno upute potencijalne posjetitelje na druge srodne sajtove na kojima bi mogli pronaći korisne informacije, ali implicira određenu vrstu okrenutosti organizacija samima sebi i svojim aktivnostima, ali i nesvjesnost da im i takve mogućnosti stoje na raspolaganju.

Ovo nas dalje vodi do pitanja šta je uopšte svrha veb sajtova ženskih nevladinih organizacija?

Ako je njihova svrha samo da informišu o svom radu, mogli bismo postaviti pitanje zašto onda to tako neredovno rade? Od 11 analiziranih, samo tri organizacije redovno ažuriraju sajt (u prosjeku od 4 do 8,3 dana), četiri to rade neredovno, a četiri organizacije svoje sajtove uopšte nisu ažurirale u petomjesečnom periodu monitoringa. Posjete ovakvim sajtovima mogu da navedu na zaključak da je organizacija zamrzla svoje aktivnosti ili pak u potpunosti prestala sa radom.

Primjetno je i da informacije na vebu ne prate dosljedno aktivnosti organizacija. Prateći i druge medije tokom perioda monitoringa zapazila sam u novinama ili TV vijestima kraće tekstove ili priloge o aktivnostima nekih organizacija o kojima nije bilo ni pomena na njihovim sajtovima.

Multimedijalnost kao jedna od glavnih karakteristika veba, skoro se uopšte ne koristi. Tekst dominira na svim analiziranim stranicama, bez nadopunjavanja video slikom i zvukom. Tri tonska zapisa i jedan TV spot samo donekle su uspjeli da razbiju tekstualnu monotonost, i to samo u slučaju veb sajtova dvije organizacije - Veste iz Tuzle i organizacije Žene sa Une.

O odnosu organizacija prema novim tehnologijama govori i (ne)postojanje različitih veb aplikacija ili servisa koji korisnicima pružaju mogućnost lakšeg snalaženja na Internetu, bržeg pronalaženja informacija, učenja ili praktičnog djelovanja.

Ni na jednom od analiziranih sajtova se ne koriste mogućnosti kao što su on line edukacija ili on-line savjetovaništa⁷⁴. Postojanje on-line savjetovaništa štedi vrijeme, a i ženama omogućava da ostanu anonimne, ako ne žele ili se stide javno postaviti neka pitanja.

Nema ni peticija čije on line potpisivanje ne oduzima više od nekoliko minuta, a može da bude izuzetno djelotvorno oruđe u akcijama koje provode nevladine organizacije.

Ne postoji ni opcija Doniraj. Rad svih analiziranih nevladinih organizacija finansiraju prvenstveno strani donatori, kao što su Evropska unija, UNIFEM, švedska Fondacija Kvinna till Kvinna, Mama Cash, CIDA, itd, dok je udio domaćih izvora finansiranja simboličan⁷⁵. Stoga čudi nepostojanje rubrike Doniraj preko koje bi organizacije mogle da animiraju potencijalne zainteresovane pojedince i pojedinke ili neke domaće firme da finansijski pomognu rad organizacije. A da zainteresovanih ima svjedoči i "priča" sa sajta Udruženih žena Banja Luka:

*"Drage Udružene žene,
Skrhana viješću da se Sigurna kuća u Banjoj Luci zatvara, šaljem vam pola vijećničkog paušala u iznosu 175 KM u želji i nadi da će drugi političari i političarke podržati ovaj gest i svojim doprinosom omogućiti rad Sigurne kuće.
S poštovanjem,
Vijećnica iz Sarajeva"*

⁷⁴ A da se radi o jednostavnoj, ali vrlo korisnoj veb aplikaciji svjedoči npr. nevladina organizacija Centar za pravnu pomoć ženama iz Zenice koja pruža mogućnost ženama da preko njihovog sajta dobiju direktan odgovor ili pravni savjet. Vidjeti www.cenppz.org.ba – Direktna pravna pomoć.

⁷⁵ Ovo zapažanje je rezultat pregleda godišnjih izvještaja o radu koji su dostupni na sajtovima pojedinih organizacija (Žene ženama, Helsinški parlament građana, Udružene žene, Vesta Tuzla), kao i analize rubrike Donatori ili Podrška iz kojih se jasno vidi da udio stranih donacija u finansiranju rada organizacija čini negdje oko 95%, a domaćih ili budžetskih donacija negdje oko 5% ukupnih sredstava. Pored toga, u vrijeme monitoringa sajtova, registrovane su samo dvije informacije u kojima se kao donatori pominju druga „domaća“ lica – Klub Rotarijanaca iz Bihaća koji je donirao sredstva Kući spasa u Bihaću i neimenovana vijećnica iz Sarajeva koja je dio svog vijećničkog paušala donirala Sigurnoj kući u Banjoj Luci.

Ovdje još želim napomenuti da vlade na pojedinim nivoima (entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou) finansiraju rad sigurnih kuća za žrtve nasilja u porodici što i jeste njihova zakonska obaveza koja proističe iz ratifikovanih međunarodnih ugovora, kao i domaćih zakona koji uređuju ovu oblast, tako da ovaj vid finansiranja ne može biti podveden ili shvaćen kao donacija, već samo kao njihova zakonska obaveza.

Naime, nakon saopštenja objavljenog na veb sajtu organizacije, ali i u drugim medijima, da će Sigruna kuća za žene žrtve nasilja u Banjoj Luci biti zatvorena zbog nedostatka sredstava za njeno finansiranje, organizaciji se javila žena spremna da pomogne. Sigurno ima pojedinaca i pojediniki, kao i kompanija koje su spremne i voljne dati dio svojih prihoda kako bi se podržale određene društveno korisne akcije ili inicijative, a na organizacijama je da im takvu mogućnost i ponude.

Osim što nemaju ovu rubriku - Doniraj, organizacije ne ostavljaju mnogo mogućnosti ni za one koji nemaju novčana sredstva, ali imaju želju i volju da na drugi način pomognu ili se uključe u aktivnosti organizacija. To se danas zove volonterski rad, a podrazumjeva dobrovoljna angažovanje pojedinaca na različitim poslovima u organizaciji, kao što su dijeljenje letaka, lijepljenje plakata, slanje poziva, sređivanje adresara, organizovanje tribina, konferencija, treninga, itd.

Ova mogućnost, tj. opcija postoji na sajtu Žene ženama, oličena kroz poruku Prijavi se i TI! u ne tako vidljivom baneru, jer se nalazi u samom dnu stranice, te na sajtu Fondacije Cure, u vidu rubrike Uključi se.

Ako se osvrnemo na konkretne poruke ili informacije kojima organizacije najavljuju svoje aktivnosti i pozivaju javnost da se u njih uključe, vidimo da su od 11 organizacija samo četiri na svojim sajtovima koristile ovu mogućnost, tj. najavljivale su različite događaje i pozivale na učestvovanje („Dođite, kupite, podržite, osnažite, pokažite im da mogu i da nisu same“, „Dođi i podrži kulturno aktivističku uličnu akciju“, itd.)

Tvrdnja Madackog⁷⁶ da je „Internet povećao kapacitete za lobiranje, omogućavajući masovnost poziva na kampanju, kao i organizaciju međunarodnog pritiska po određenom pitanju“, u slučaju analiziranih načina djelovanja ženskih organizacija u BiH u virtuelnom prostoru, ostaje na nivou konstatacije, nepretočena u praksu.

U vrijeme monitoringa registrovana je samo jedna veb akcija koja bi se mogla podvesti pod prethodni opis. Riječ je o veb kordinaciji kampanje »16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja«, koja se svake godine održava u periodu od 25. novembra do 10 decembra, koju je, u vrijeme monitoringa, na sebe bila preuzela Fondacija Cure. Njihov sajt je bio određena vrsta baze podataka, sa lako dostupnim materijalima o nasilju nad

⁷⁶ Madacki, Saša (2003). Nove informacijsko-komunikacione tehnologije i ljudska prava: Internet. U *Ljudska prava za nepravnike: Priručnik za nastavu*. Centar za ljudska prava Univerziteta u Podgorici.

ženama, podacima o aktivnostima organizacijama uključenim u kampanju i najavama događanja tokom kampanje. Sama Fondacija je ovu kordinaciju protoka informacija nazvala cyber akcijom.

Jedno od pitanja koje se nameće jeste i kome se prvenstveno obraćaju ženske nevladine organizacije preko svojih veb sajtova? Široj javnosti, samo ženama, potencijalnim donatorima, ili svima po malo?

S obzirom da veb stranicama može da pristupi svako bez obzira na svoj pol, starost ili neki drugi status, teško je diferencirati korisničku publiku, ali bi se moglo pretpostaviti da su žene preovlađujući konzumenti sadržaja na sajtovima ženskim nevladinih organizacija koje se određuju kao braniteljice ženskih ljudskih prava. Utoliko čudi što su neke informacije, koje su direktno vezane za ovakvo određenje organizacija, kao što su npr. brojevi SOS telefona, teško vidljive ili potpuno nedostupne. Od četiri ženske nevladine organizacije koje imaju SOS telefon samo na sajtu jedne organizacije – Žene sa Une – on je jasno vidljiv na svim stranicama sajta. Takodje, samo na jednom od analiziranih sajtova, a opet je riječ o sajtu organizacije Žene sa Une, postoji dostupan priručnik u kojem se objašnjava šta je nasilje, kako prepoznati nasilje i šta žena treba da učini da se od nasilja zaštiti.

I načini i stilovi saopštavanja informacija na veb sajtovima analiziranih organizacija ukazuju na »neodređenost« ciljne grupe kojoj se organizacije obraćaju. Manje upućeni u problematiku rodne ravnopravnosti, a takvih je puno, teško će se snaći na sajtovima analiziranih organizacija gdje se polazi od toga da se a priori zna šta je Rezolucija 1325, UNIFEM, gender budžetiranje, »gender senzibilizacija za gender perspektivu«, itd. Tekstovi na vebu su ogledalo rada organizacija i kao takvi treba da budu jasni i koncizni. Slovne greške koje se pojavljuju, jednostavno je ispraviti. Stranici u svako doba može pristupiti ili zaposleni u organizaciji ili vanjski administratori i ispraviti, ako ih ima, uočene greške.

Kada je riječ o veb sajtu Agencije za ravnopravnost polova BiH, koja djeluje u okviru Ministarstva BiH za ljudska prava i izbjeglice, na njemu se mogu naći korisni pravni dokumenti (domaći i međunarodni dokumenti koji se tiču ženskih ljudskih prava) i ne puno više od toga. Obrazac za prijavljivanje povreda Zakona o ravnopravnosti polova,

koji mogu ispuniti i Agenciji poslati i fizička i pravna lica, je skriven u rubrici Kontakti, a na najsvježija informacija na sajtu, u vrijeme monitoringa, je bila iz 2008. godine!

Analiza sadržaja veb sajtova je takođe pokazala da nijedna od organizacija nema u svojim programima ili projektnim aktivnostima treninge ili radionice za savladavanje vještina korištenja novih informaciono komunikacionih tehnologija, niti bilo šta slično. Informaciono komunikacione tehnologije nisu ni na koji vidljiv način predmet interesovanja analiziranih organizacija.

Problemi sa kojima se suočavaju ženske nevladine organizacije u BiH u medijskom diskursu kreću se od potpunog medijskog ignorisanja njihovog rada, nepotpunih ili negativno intoniranih novinarskih interpretacija do, što je rjeđi slučaj, pozitivnog izvještavanja o njihovom radu. Pojava Interneta i veba otvorila je put za prevazilaženje ovih problema. Ženske nevladine organizacije sada mogu preko svog vlastitog medija – veba plasirati informacije koje žele i kako god žele i podijeliti ih sa drugima.

Iako u Bosni i Hercegovini nije rađeno poseno istraživanje koje bi ispitalo uticaj Interneta na korištenje ostalih tradicionalnih medija, čini se da ovi drugi odnose prevagu, kako zbog navike korištenja, tako i zbog neznanja kako se Internet koristi. S obzirom da broj Internet korisnika iz godine u godinu raste, upitno je koliko dugo će tradicionalni mediji zadržati ovaj primat.

Postavljanjem web sajtova ženske nevladine organizacije su učinile prvi korak ka članstvu u virtuelnom svijetu, ali još treba da „nauče“ kako koristiti i iskoristiti ovo članstvo.

Posjedovanju vlastitog samoizdavačkog medija u kojem su ženske nevladine organizacije kreatori i njegove forme i sadržaja, nedostaje upotrebna dimenzija - kome su veb sajtovi namjenjeni i šta se želi postići sadržajem koji se na njima plasira.

U tom smislu, a imajući na umu nalaze do kojih se došlo analizom 11 veb sajtova, a koji ukazuju na statičnost veb sajtova, njihovu nedovoljnu interaktivnost, neprofilisanost i neiskorištenost mobilizirajućih potencijala veba, mogli bismo zaključiti da se virtuelni prostor u BiH okvirima ne poima kao teritorija koju valja strateški osvajati i da nema jasne predodžbe na koji način bi se feminističke strategije mogle prilagoditi uslovima nove informacijske kulture.

Da bi obezbijedile konzistentnost svog predstavljanja na vebu i uvezale svoje djelatnosti sa konkretnim društvenim akcijama putem kompjuterski posredovane komunikacije, ženske nevladine organizacije u BiH bi trebalo da posvete pažnju edukaciji vlastitih kadrova o korištenju novih informacionih tehnologija, da primjenu IKT u svom radu uvrste među svoje prioritete, te da obogate svoje veb stranice različitim internet aplikacijama, kao što su on-line edukacije, blogovi, forumi i/ili on-line savjetovaništa, kako bi omogućili interaktivnost komunikacije na svojim sjatovima. Osim toga, informacije na sjatovima bi trebalo da prate aktivnosti na terenu i budu u službi mobilizacije i stvaranja kritičkog javnog mnjenja koje može uticati na promjene u društvu u skladu sa programskim orijentacijama organizacija.

Ne iskoristiti prednosti veba i Interneta koje se, u odnosu na tradicionalne medije, ogledaju u njihovoj globalnoj dostupnosti, interaktivnosti, jeftinoći i jednostavnosti, znači ostati zalijepljen za, kako to slikovito kaže na početku ovog rada citirani Nikolas Negroponte, za trotoar.

Jednostavno, u eri digitalizacije ne možemo sebi priuštiti luksuz informatičke nepismenosti. Jer „biti digitalan“, da se opet pozovemo na Negropontea, je drugačije. „Mi ne čekamo neki izum. On je ovdje. I sada. On je gotovo genetički u svojoj prirodi, tako da će svaka buduća generacija biti više digitalna od prethodne“⁷⁷.

U prilog ovoj tvrdnji na samom kraju želim citirati svoju dvanestogodišnju kćerku koja je ne neki način sažela ono što se danas smatra svepodrazumjevajućom upotrebom novih tehnologija: „Kad vidiš dobrog momka ili djevojku više ne pitaš za broj telefona, već za facebook adresu“.

Svakodnevne prakse korištenja Interneta i bivanja u virtuelnom, depasiraju podjele na tehnoutopiste i tehnofobiste, okrećući se pitanjima koja se tiču što racionalnijeg i svrsishodnijeg korištenja onoga što se sada nudi kao nepregledni okean informacija. Ženske nevladine organizacije su naučile da plivaju, ali im preostaje savladavanje određenih plivačkih stilova koji mogu pomoći da se pitanje ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti „ne utopi“ u papirologiji Sistema.

⁷⁷ Negroponte, Nikolas (1996). *Being digital*. New York: Vintage Books, a division of Random House, Inc.

10. Bibliografija

Knjige

Bal, Fransis (1997). *Moć medija*. Beograd: Clio

Batler, Džudit (2001). *Tela koja nešto znače: o diskurzivnim granicama pola*. Beograd: Samizdat B92.

Blagojević, Marina, ur. (2005). *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse*. Beograd: AŽIN.

Gibson, Vilijem (2009). *Neuromant*. Beograd: IPS Media, drugo izdanje

Haravej, Dona (2002). Manifest za kiborge: nauka, tehnologija i socijalistički feminizam osamdesetih godina XX vijeka. U *Uvod u feminističke teorije slike* (ur. B. Anđelković). Beograd: Centar za savremenu umetnost.

Jones, Steven (2001). *Virtuelna kultura, identitet i komunikacija u kiber-društvu*. Beograd: XX vek

Kašić, Biljana, Janja Marijan i Jasminka Pešut (2005). *Vodič prema politici rodne jednakosti: izazovi i mogućnosti*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Lorimer, Rolend (1998). *Masovne komunikacije*. Beograd: Clio.

Madacki, Saša (2003). Nove informacijsko-komunikacione tehnologije i ljudska prava: Internet. U *Ljudska prava za nepravnike: Priručnik za nastavu*. Centar za ljudska prava Univerziteta u Podgorici.

Marković, Igor, ur.(1999). *Cyberfeminizam*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Mihalec, Kristina i Nevenka Sudar (2004). ♀ i Internet: Croatian perspective. Zagreb: B.a.b.e.

Moranjak Bamburać, Nirman i ostali (2007). *Stereotipizacija: Predstavljanje žena u štampanim medijima u jugoistočnoj Evropi*. Sarajevo: Mediacentar.

Negroponte, Nikolas (1996). *Being digital*. New York: Vintage Books, a division of Random House, Inc.

Osmančević, Enes (2009). *Demokratičnost www-komuniciranja.*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo

Radojković, Miroljub i Branimir Stojković (2004). *Informaciono komunikacioni sistemi*. Beograd: Clio.

Savić, Svenka, ur. (1998), *Feministička teologija*. Novi Sad: Futura publikacije.

Senjković, Reana i Iva Pleše, ur. (2004). *Etnografije interneta*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Wallace, Patricia (1999). *The Psychology of the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press

Članci/elektronski izvori

Howard, N. Philip, Lee Rainie i Steve Jones (2001). Days and Nights on the Internet. U *American Behavioral Scientist*. Vol. 45 No. 3 (383-404). Sage publications.

Milivojević, Snježana (2004). Žene i mediji: strategije isključivanja. U časopisu za feminističku teoriju *GENERO*, posebno izdanje. Beograd: Centar za ženske studije. (11-24).

Praprotnik, Tadej (2007). Karakteristike formiranja socijalnih interakcija u kompjuterski posredovanoj komunikaciji u *Društvena istraživanja*, časopisu za opšta društvena pitanja. Zagreb. Vol. 16 No. 1-2 (251-268). Elektronski izvor: hrcak.srce.hr/file/29525

Sakr, Naomi (2002). Žene i arapski mediji u desetljeću promjena u časopisu *Treća*. Br. 1/ vol. VI/2004: 21-34.

Tomić, Zorica (2000). Komunikacija i novi mediji. U časopisu *Kultura*. Broj 100. Elektronski izvor: www.zaprokul.org.rs/CasopisKultura/

Turčilo, Lejla (2004). Internet i političko komuniciranje u državama u tranziciji: Slučaj Bosna i Hercegovina, stručni rad u *Medijska istraživanja*, god. 10, br. 1, (55-66). Elektronski izvor: hrcak.srce.hr/file/36252.

Časopis e-volucija Centra za proučavanje informacionih tehnologija Beogradske otvorene škole. Svi brojevi su dostupni na: <http://www.bos.rs/cepit/evolucija/>

Zakoni, strategije, analize

Zakon o ravnopravnosti polova BiH, Službeni glasnik BiH, broj 16/03.

Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine
<http://www.undp.ba/upload/publications/Politika%20razvoja%20ID%20u%20BiH.pdf>

Strategija razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine
<http://www.undp.ba/upload/publications/Strategija%20razvoja%20ID%20u%20BiH.pdf>

Gender akcioni plan

<http://www.arsbih.gov.ba/bhs/strategije/gender-akcioni-plan>

Geneva Declaration of Principles, WSIS-03/GENEVA/DOC/0004

Geneva Plan of Action, WSIS-03/GENEVA/DOC/0005

Tunis Commitment, WSIS-05/TUNIS/DOC/7

Tunis Agenda for the Information Society, WSIS-05/TUNIS/DOC/6 (rev. 1)

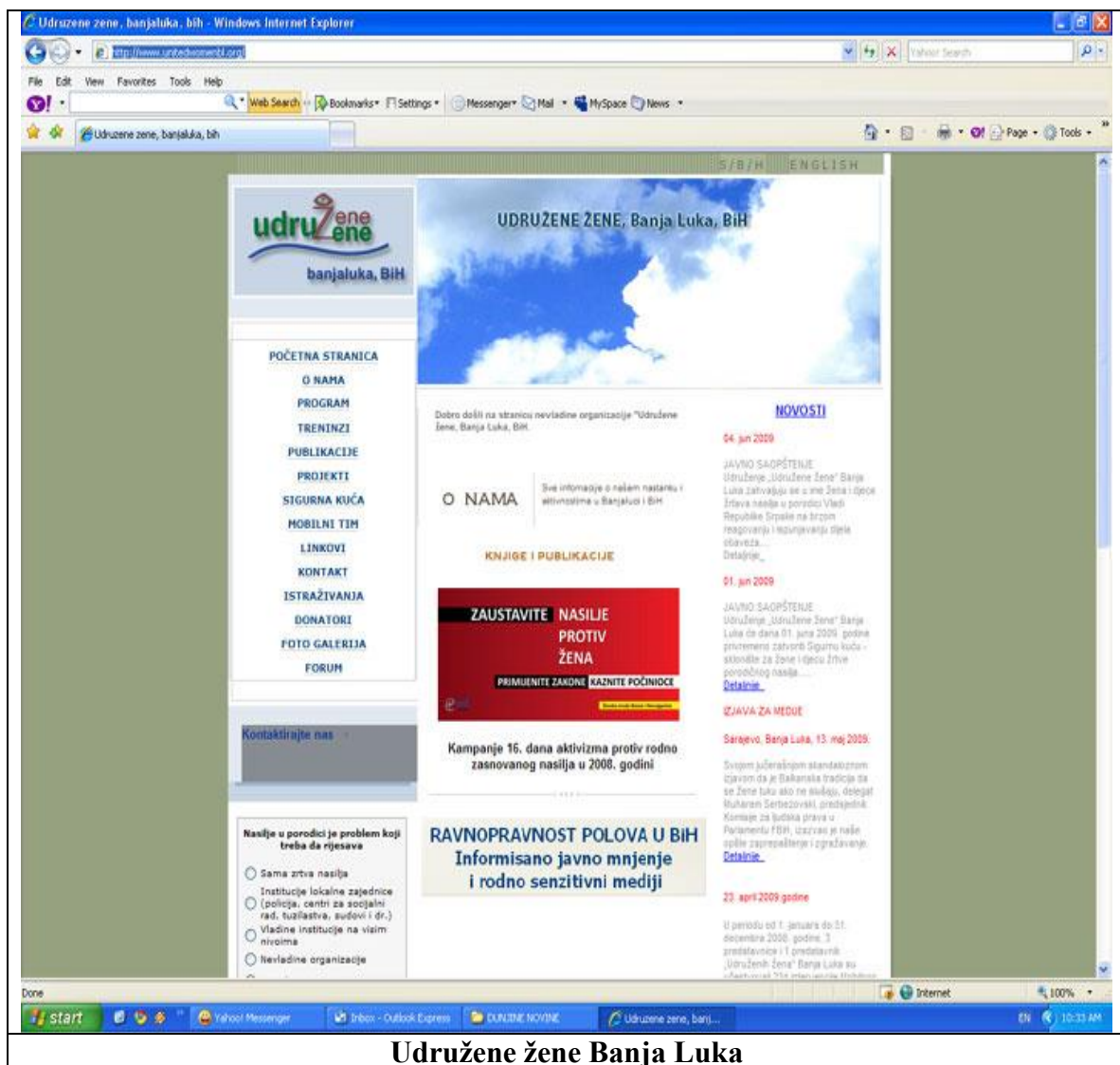
Sva četiri dokumenta dostupna su na: <http://www.itu.int/wsis/index.html>

[Анализа учешћа жена у политичком и јавном животу у Републици Српској, са аспекта примјене обавезујућих домаћих и међународних стандарда за равноправност полова](#) koju je uradio Gender centar Vlade Republike Srpske, a Vlada RS usvojila 1. jula 2010.

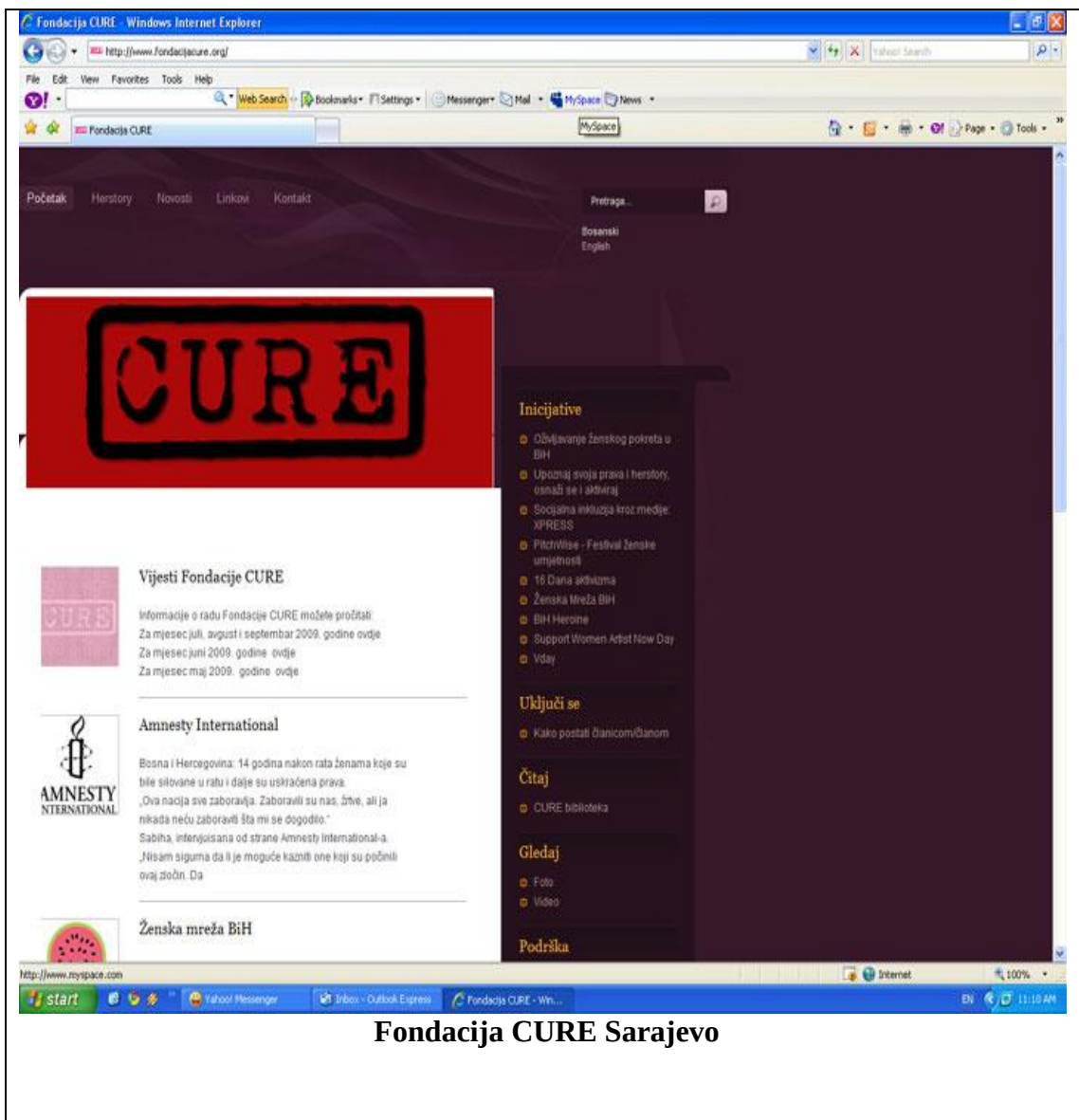
Kombinovani četvrti i peti izvještaj o primjeni UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena za Federaciju BiH za period od 2006. do 2009. - [CEDAW bos pdf 1.44mb](#), koji je pripremio Gender centar Federacije BiH, a federalna vlada prihvatila u junu 2010.

„Analiza situacije: Izvještaj o stanju ravnopravnosti spolova u BiH“, decembar 2009.
http://www.unicef.org/bih/ba/Izvjestaj_o_stanju_ravnopravnosti_polova_u_BiH.pdf

11. Prilozi

Udružene žene Banja Luka

Fondacija CURE Sarajevo

Vesta | NGO, Bosnia and Herzegovina - Windows Internet Explorer

http://www.vesta.ba/

File

Edit

View

Favorites

Tools

Help

Web Search

Bookmarks

Settings

Messenger

Mail

MySpace

News

Vesta | NGO, Bosnia and Herzegovina

VESTA

Vesta NVO

Vesta Radio

non-governmental organization
Bosnia and Herzegovina

Održana izložba slika "Dječija prava, moja poruka odraslima"

Udruženje Vesta iz Tuzle, uz pomoć Delegacije Europske komisije, u sklopu trodnevne kampanje "Nije dovoljan jedan dan", a povodom obilježavanja Međunarodnog dana djeteta, 20. novembra (u petak), je u OŠ Sjenjak u Tuzli upriličila izložbu dječijih radova o temi „Dječija prava, moja poruka odraslima“.

Cijeli tekst

23.11.2009

Zajednička izjava NVO-a koje realizuju projekte za poštivanje prava djece i mladih u BiH.

Imajući u vidu da Bosna i Hercegovina ima veoma složeno državno uređenje, te da se suočava sa brojnim teškoćama tranzicije, zalaganje za prava djeteta se nalazi na marginama procesa odlučivanja. Da bi se uspješno zaštitila prava djeteta od velike je važnosti uočiti sve oblike njihovog kršenja i blagovremeno reagovati putem nadležnih institucija jer je dokazano da djeca čije osnovne potrebe nisu zadovoljene, koja su izložena različitim oblicima nasilju i zlostavljanja odrastaju sa znatnim poremećajima u ponašanju, te emocionalnim problemima.

Cijeli tekst

20.11.2009

Languages

BIH

English

Navigacija

Vijesti

Projekti

O nama

Postignuća

Publikacije

Osoblje

Donatori

Usluge

Kontakt

Preporučujemo

Vršnjačko nasilje u osnovnim školama

Vršnjačko nasilje u osnovnim školama (PDF, 900 kb)

Done

start

Yahoo! Messenger

DRAGANA (E.)

Vesta Tuzla

Vesta | NGO, Bosnia ...

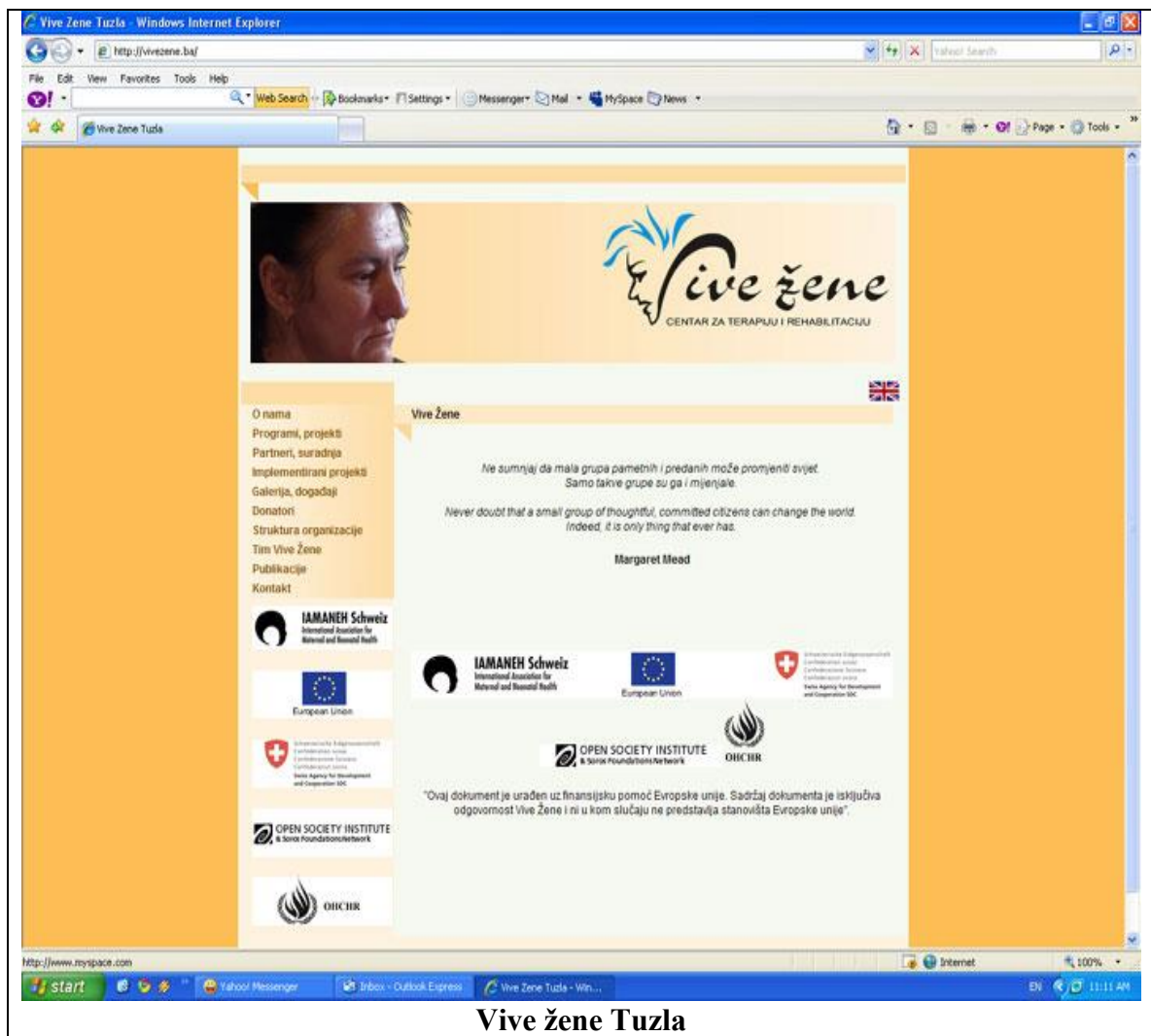
Internet

100%

EN

2:53 PM

Vesta Tuzla

Vive žene Tuzla

Vijesti - Windows Internet Explorer

<http://www.hcabl.org/>

File Edit View Favorites Tools Help

[Web Search](#)
[Bookmarks](#)
[Settings](#)
[Messenger](#)
[Mail](#)
[MySpace](#)
[News](#)

Vijesti

[NEWS](#)
[ABOUT US](#)
[PROGRAMS](#)
[TRAININGS](#)
[PUBLICATIONS](#)
[GALLERY](#)
[LINKS](#)
[CONTACTS](#)

Helsinki Citizens

Location

Announcements for October:

8 and 9 October – Workshop "Public Speaking and Media Presentation" in Bratunac for representatives of local municipal parliaments of Brac region.

9 October – Workshop on UN Security Council Resolution 1325 – Women, Peace and Security in Banja Luka for the representatives of the Ministry of Interior, students and teaching staff.

21 – 23 October – Regional round table "From Local to Global Dialogue with the EU" for the NGO activists from Serbia, Montenegro, Croatia and BiH.

Women, Peace and Security

28 September 2009

Under the auspices of UNIFEM, and with the support of EUPM, Zene Zenama from Sarajevo together with Helsinki Citizens' Assembly Banja Luka and EUPOR organised in Banja Luka a workshop, the topic of which was "Gender Equality in BiH in the Context of the UN Security Council Resolution 1325 – Women, Peace and Security". The workshop is a part of the program "Public Participation in Peace Processes of the UN Resolution 1325" which deals with the issue of citizens' security from the perspective of human rights and gender equality, with the aim to strengthen and supplement social capacities so to ensure a safe environment for all the citizens.

This workshop provided participants with the opportunity to familiarise themselves with the content of the UNSCR 1325, gender terminology, the roles of men and women in peace building, and the implementation of this Resolution in Bosnia and Herzegovina. The workshop gave a space for the representatives of Banja Luka local communities, RS Ministry of Interior, EUPM and EUPOR to present their personal views and establish grounds for partnership work. The workshop was attended by 24 participants.

Poll

Is there discrimination of women in sports in BiH?

☐ Yes
☐ No
☐ I don't know

[Vote](#)
[Results](#)

New

Annual Report 2008

start

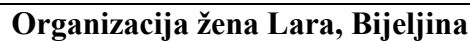
[Yahoo! Messenger](#)
[Inbox - Outlook Express](#)
[Vijesti - Windows Inte...](#)

Internet

100%

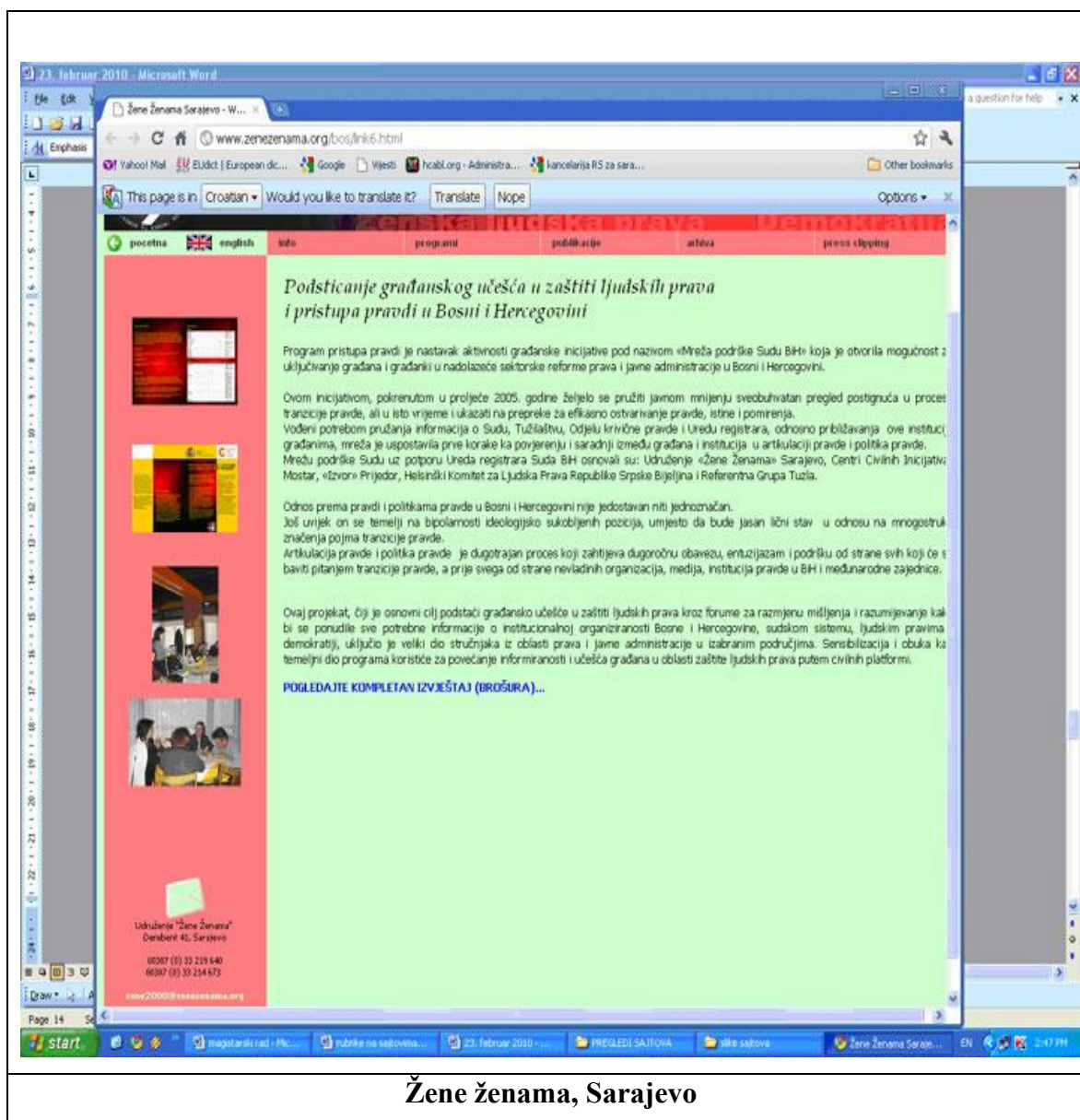
BN 11:19 AM

Helsinški parlament građana Banja Luka

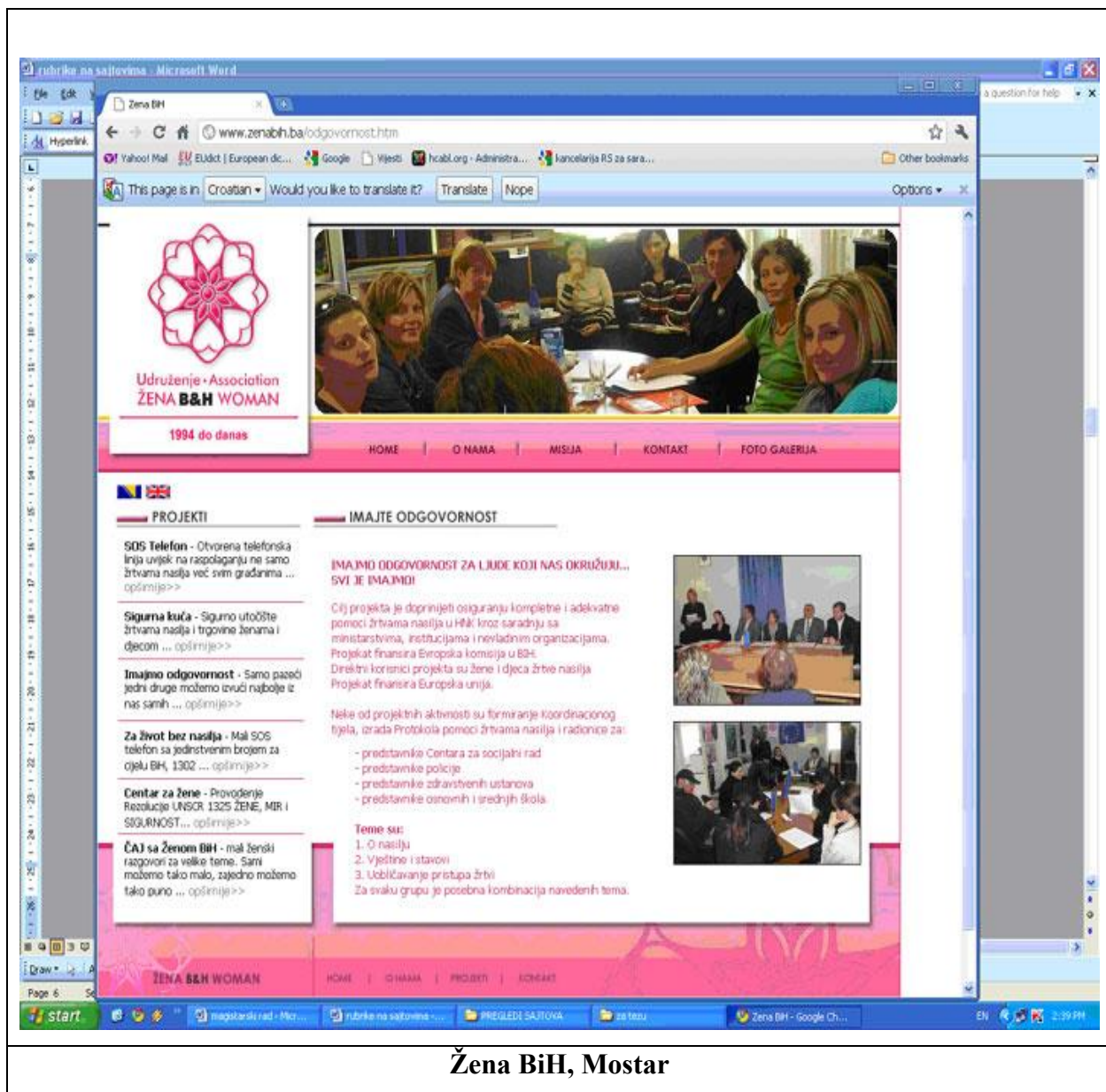

BH Fondacija Inicijativa žena

Žene ženama, Sarajevo

Žena BiH, Mostar

Agencija za ravnopravnost polova BiH